

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 2/3'2018

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 2 від 23 січня

2018 року) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 1 від 25 січня 2018 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 26.02.2018

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2018

© "Економіка. Фінанси. Право",

2018

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, професор кафедри аудиту КНЕУ, директор аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Аудиторської палати України

Величко Олена Георгіївна, Радник Першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України, член Аудиторської палати України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор.

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., професор

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСООА, член Аудиторської палати України

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, виконуючий обов'язки ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана Вячеславівна, д.е.н., доцент

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джуґа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент

Кононенко Леонід Миколайович, к.ю.н., професор

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор:

Туманян Анна Оганесівна

ЗМІСТ

Є.А. ІВЧЕНКО. Теоретичні та інструментальні передумови моделювання трансформацій системи економічної безпеки підприємства	4
М.В. МНИХ. Механізми контролю діяльності страхових компаній та необхідність їх вдосконалення	10
І.О. БАШИНСЬКА. Використання автоматизованих систем управління на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу	18
О.Є. КУЗЬМІН, О.Г. МЕЛЬНИК, Л.В. ЖУК. Симптоматична діагностика стану системи наукової діяльності університету	20
В.Я. ГОЛЮК. Динаміка ключової процентної ставки та її вплив на економічне зростання	30
С.О. КОВАЛЕНКО, Д.О. БАТУРА. Міжбюджетні відносини в умовах децентралізації в Україні	34
І.М. ТРУНІНА, В.І. ГЛУХОВА. Управління податковими затратами підприємств	37
Н.І. СУШКО. Єдиний казначейський рахунок: оцінка ліквідності	40
В.П. СТАДНИК. Motivation of personnel in the conditions of crisis management by agricultural enterprise	45
О.В. ГОРБУНОВ. Прозорість місцевих бюджетів та публічність місцевого самоврядування в Україні: методики оцінювання та напрями їх удосконалення	48

АНОТАЦІЇ, КОМЕНТАРІ, КОНСУЛЬТАЦІЇ

Лист-відповідь стосовно плагіату	54
--	----

ІВЧЕНКО

Євген Анатолійович
ivchenkovg85@gmail.comк.е.н., доцент, Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даля

УДК 351.863:658

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ
МОДЕЛЮВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВАTHEORETICAL AND INSTRUMENTAL PRECONDITIONS OF
TRANSFORMATION MODELING OF ECONOMIC SECURITY
SYSTEM OF ENTERPRISE

У статті розглянуто теоретичні та інструментальні передумови моделювання трансформацій системи економічної безпеки підприємства. Уточнено мету моделювання таких трансформацій та визначено його зміст. Аналіз теоретичних основ моделювання дозволило уточнити характеристики очікуваної моделі. Визначено напрями моделювання, що дозволило запропонувати інструментарій моделювання трансформацій системи економічної безпеки підприємства.

В статье рассмотрены теоретические предпосылки моделирования трансформаций системы экономической безопасности предприятия. Уточнена цель моделирования таких трансформаций и определено его содержание. Анализ теоретических основ моделирования позволило уточнить характеристики ожидаемой модели. Определены направления моделирования, что позволило предложить инструментарий моделирования трансформаций системы экономической безопасности предприятия.

Theoretical and instrumental preconditions of transformation modeling of economic security system of enterprise are considered in the article. Objective of modeling of such transformations and its content are determined. Analysis of theoretical bases of modeling allowed to determine the characteristics of expected model. Directions of modeling are determined, which made it possible to propose instruments of transformations modeling of economic security system of enterprise.

Ключові слова: моделі, моделювання, трансформаційні процеси, трансформація, економічна безпека, система економічної безпеки підприємства

Ключевые слова: модели, моделирование, трансформационные процессы, трансформация, экономическая безопасность, система экономической безопасности предприятия

Keywords: models, modeling, transformation processes, transformation, economic security, system of economic security of the enterprise

ВСТУП

Для виконання своїх завдань система економічної безпеки підприємства фактично є підсистемою апарату управління, оскільки вона здійснює вплив на елементи внутрішнього середовища підприємства, процес прийняття рішень, формує певну управлінську реакцію підприємства на певні ризики та загрози. Тому від такої системи цілком природно очікувати ініціювання, планування, впровадження та контролю керованих змін, які за якістю або за сутністю мають бути визнані трансформаційними. Тому трансформаційні процеси є такими, що впливають на стан підприємства, його апарату управління та системи економічної безпеки з одного боку, та таким, з іншого боку, що є залежними від керованого впливу апарату

управління й відбуваються у об'єктах управління, мають специфічний перебіг або протікання. Ці обставини зумовлюють орієнтацію досліджень системи економічної безпеки з споглядально-забезпечувальних в активно-діяльнісних, що є підґрунтям для вивчення та моделювання процесів трансформації досліджуваної системи, яка знаходиться під постійним впливом зовнішнього й внутрішнього середовища та результату впливу таких процесів.

Актуальність дослідження системи економічної безпеки викликає зацікавленість багатьох вітчизняних науковців. Дослідженню системи економічної безпеки підприємства приділено багато уваги у працях таких науковців, як Г.В. Козаченко, Т.Г. Васильцев, Л.Г. Шемасва, Ю.С. Погорелов, З.Б. Живко, Є.І. Овчаренко, Л.О. Корчевська та інші.

Заслугує на увагу аналіз напрацювань щодо моделювання системи економічної безпеки різних рівнів. Теоретичні підходи щодо моделювання системи економічної безпеки висвітлено у працях таких науковців, як Є.М. Рудніченко, М.І. Копитько, С.І. Мельник, І.О. Тарасенко, О.А. Кириченко, І.І. Рекун та ін..

Існуючі напрацювання щодо моделювання системи економічної безпеки підприємства дозволяють з урахуванням вибраного інструментарію здійснювати моделювання системи економічної безпеки підприємства, але разом із тим такі напрацювання не призначені для моделювання трансформацій такої системи. Тому, незважаючи на наявність окремих розробок щодо моделювання трансформацій, змін, системи економічної безпеки підприємства, на сьогодні готові розробки для моделювання трансформацій системи економічної безпеки підприємства є відсутніми, і таке завдання, зважаючи на його актуальність, потребує свого вирішення.

МЕТА РОБОТИ – дослідження теоретичних та інструментальних передумов моделювання виникнення трансформацій системи економічної безпеки підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою статті є сукупність способів наукового пізнання, загальних методів, прийомів і принципів, а також основні методологічні підходи. Для отримання результатів дослідження було використано методи моделювання, сценарного аналізу, порівняння та узагальнення, аналізу та синтезу. Теоретичну основу роботи становлять фундаментальні положення економічної безпекології та теорії підприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Результатом дослідження трансформацій системи економічної безпеки підприємства є формування цілісного судження щодо їхнього змісту, що висвітлено у роботах [1, 2]. Але не менш цікавим є не тільки дослідження трансформацій, які вже відбулися, або відбуваються, але й формування образу майбутніх трансформацій такої системи, тобто моделювання.

Необхідно окреслити перелік питань, які мають бути вирішені для моделювання трансформацій системи економічної безпеки підприємства. Перш за все, слід чітко окреслити мету моделювання, оскільки зрозуміло, що моделювання трансформацій системі економічної безпеки підприємства передбачає витрачання зусиль, ресурсів та часу. Отже, такі витрати мають бути обґрунтовані та переслідувати певну корисну ціль. По-друге, сформувати достатній емпіричний базис для моделювання, а, з іншого боку, забезпечити максимальну прагматичну цінність отриманих результатів такого моделювання. Після цього слід достатньо повно розкрити зміст моделювання трансформації системі економічної безпеки підприємства і уточнити його напрями, оскільки, скоріше за все, моделювання таких трансформацій може носити варіативний характер. Розробленню будь-якої моделі має передувати дослідження вже існуючих інструментів аналогічного спрямування, тому одним з важливих питань, що мають бути вирішені для мо-

делювання трансформацій системи економічної безпеки підприємства, є вивчення наявних розробок щодо такого моделювання із формуванням висновку щодо їхньої повноти та достатності, переваг та недоліків. Логічно, що будь-яке моделювання здійснюється щодо певного об'єкту із використанням певних методів та прийомів, тому надалі слід визначити використовуваний інструментарій моделювання.

Відповідно до представлених питань для вирішення під час моделювання трансформацій системи економічної безпеки підприємства представляється доцільним одразу чітко визначити мету моделювання. Така мета моделювання спирається на саме розуміння моделі як наукового терміну, зміст та призначення моделювання у наукових дослідженнях. Традиційно визнається, що модель представляє собою певний образ відтворюваного об'єкту, який достатньою мірою дозволяє відтворити найбільш суттєві властивості для цілей конкретного моделювання [3]. Модель є дуже багатозначним словом, але у контексті наукового дослідження під моделлю, зазвичай, розуміють зразок, копію предмета у збільшеному або зменшеному розмірі [4]; схему певного об'єкта або явища [5]; геометричне креслення, схему для пояснення певного фізичного явища або процесу [6]; образ, зображення, опис, схему, креслення, які використовуються для відображення певного об'єкту, процесу або явища [7]; схему, математичний опис певного фізичного об'єкту або процесу [8]. Отже, у широкому розумінні модель представляє собою будь-який аналог (фізичний або умовний), образ, опис, схему, графік план певного об'єкту, явища або процесу (прототипу або оригіналу для такої моделі), який використовується як «замінник» такого оригіналу для вирішення поставлених цілей [3].

У науці розуміння поняття моделі є більш конкретизованим: під моделлю, зазвичай, розуміють певний уявний або умовний образ чи аналог об'єкту, процесу або явища [9]. Моделювання у науці, використання моделей для визначення характеристик досліджуваних об'єктів або процесів, їхньої поведінки та змін є одним з визнаних методів наукового дослідження. Фактично, моделювання використовується у значній кількості методів наукового пізнання, на основі побудови як теоретичних (символьних, знакових, абстрактних), так і експериментальних (фізичних, хімічних, натурних, макетних) моделей [7, 9].

Зміст моделі та вид моделювання напряму залежить від завдання, для якого така модель розробляється та використовується. Так, наприклад, традиційно залежно від поставленої мети виділяють структурне, функціональне, імітаційне та об'єктне моделювання, кожне з яких призначене для виконання певних завдань: структурне моделювання (топологічне або геометричне) призначене для виявлення та відображення структурних властивостей об'єкту, зв'язків між елементами у його складі зміни таких зв'язків; функціональне моделювання не концентрується на змісту об'єкту моделювання, а описує його поведінку та/або діяльність та зміну такої діяльності, фізичні, хімічні, інформаційні процеси внаслідок залучення певного об'єкту залежно від впливу певних факторів; імітаційне (або ситуаційне) моделювання орієнтовано на

дослідження поведінки / дії / діяльності об'єкту моделювання за різних заданих первинних умов та факторів впливу в процесі такої діяльності; нарешті об'єктне моделювання дозволяє відобразити зміни об'єкту моделювання, його характеристики, властивості, характерні риси тощо [8]. Безумовно, під час розроблення певної моделі існує бажання забезпечити максимальну наповненість, комплексність та універсальність такої моделі, але, зважаючи на те, що модель завжди є певним спрощенням прототипу (відповідно до цілей моделювання та поставлених завдань) й не може повністю відобразити всі його властивості, необхідним є обґрунтований вибір виду моделювання відповідно до природи об'єкту моделювання, поставленого завдання та існуючих обмежень й вибраних припущень щодо побудови моделі.

Моделі бувають фізичні, хімічні, інформаційні, математичні, натурні тощо [4]. Модель у загальному вигляді може бути абстрактною або уречевленою (за

формою представлення); ігровою, імітаційною, навчально-дослідницькою, науково-технічною (за напрямом використання); статичною та динамічною (за мірою врахування фактору часу); символною, структурною, графічною, логічною тощо (за формою представлення інформації); описовою та формальною (за мірою формалізації); прескриптивною та дескриптивною (за вибором того стану об'єкту, який модель відображає) тощо [8].

Метою моделювання трансформацій у системі економічної безпеки підприємства пропонується визнати створення цілісного для сприйняття, інтерпретації та подальшого використання в управлінні підприємством образу таких майбутніх трансформацій. Сформована мета моделювання, характер трансформацій у системі економічної безпеки підприємства, властивості такої системи дозволяють уточнити характеристики моделі таких трансформацій (табл. 1).

Таблиця 1

Опис характеристик моделі трансформацій системи економічної безпеки підприємства

Критерій опису моделі	Вид моделі
Форма представлення	Абстрактна
Напрямок використання	Дослідницька
Міра врахування часу	Дискретно-динамічна
Форма представлення інформації	Символьно-логічна
Міра формалізації	Описово-формальна
Стан об'єкту відображення у моделі	Дескриптивна/Нормативна

Зрозуміло, що за формою представлення модель трансформацій системи економічної безпеки підприємства буде абстрактною, причому за формою представлення, скоріше за все, символно-логічною з урахуванням найбільш важливих характеристик та об'єктів таких трансформацій. Мета розроблення моделі визначає її дослідницький характер, а характер об'єкту моделювання створює передумови для описово-формальної міри формалізації: за використанням інструментарієм така модель буде, скоріше, нормальною; за призначенням з точки зору формалізації вона буде описовою (традиційно описові моделі використовуються для узагальненого представлення певних даних без докладного вивчення змісту та механізму процесів, і одна з їхніх переваг як раз і полягає в тому, що вони дозволяють описати певний процес без докладного розкриття сутності процесу [7, 8]). Характер об'єкту моделювання – трансформацій системи економічної безпеки підприємства – визначає дискретно-динамічний характер моделі, оскільки фактично в ній буде відображатися зміна між двома сусідніми станами системи економічної безпеки підприємства. Нарешті, щодо стану об'єкту, який відображатиме модель, вона в принципі може бути як дескриптивною (описувати фактичний очікуваний стан трансформацій у системі економічної безпеки підприємства), так і нормативною (описувати ідеальні, оптимальні, необхідні за даних умов трансформації). Скоріше за все, така буде дескриптивною, тобто відображати реальний стан модельованого об'єкту, а не його певний оптимальний стан.

Певною складністю щодо розроблення моделі трансформацій системи економічної безпеки підпри-

ємства є невідчутний характер об'єкту моделювання. Трансформації системи економічної безпеки підприємства не є умовними, вони реально відбуваються, їх можна «відчутти» у вигляді зміни функціональності, наповнення та характеристик системи економічної безпеки підприємства, але на певний конкретний момент часу такі трансформації вкрай слабо можуть бути ідентифіковані. Саме це зумовлює дискретний характер такої моделі, тобто аналіз трансформацій у системі економічної безпеки підприємства як «різниць» між двома сусідніми у часі станами такої системи.

Окреслення природи моделювання у загальнонауковому його розумінні дозволяє визначити мету моделювання трансформацій у системі економічної безпеки підприємства. Такою метою є формування опису майбутніх трансформацій з метою їхнього подальшого впровадження у систему економічної безпеки підприємства. Слід зазначити, що такі трансформації не є самоціллю, вони мають чітке функціональне призначення, яке описово представлено на рис. 1.

Звичайно, рис. 1. має сприйматися метафорично. Система економічної безпеки підприємства є тим «щитом», який захищає підприємство від виникнення та актуалізації загроз різної природи (джерела виникнення та типи загроз на метафоричному рівні конкретизації не потребують). Форми такого захисту можуть бути різними: прогнозування загроз та запобігання їхній актуалізації, протидія загрозам, резервування, адаптація тощо [10], головне, щоб система економічної безпеки підприємства виконувала свої завдання.

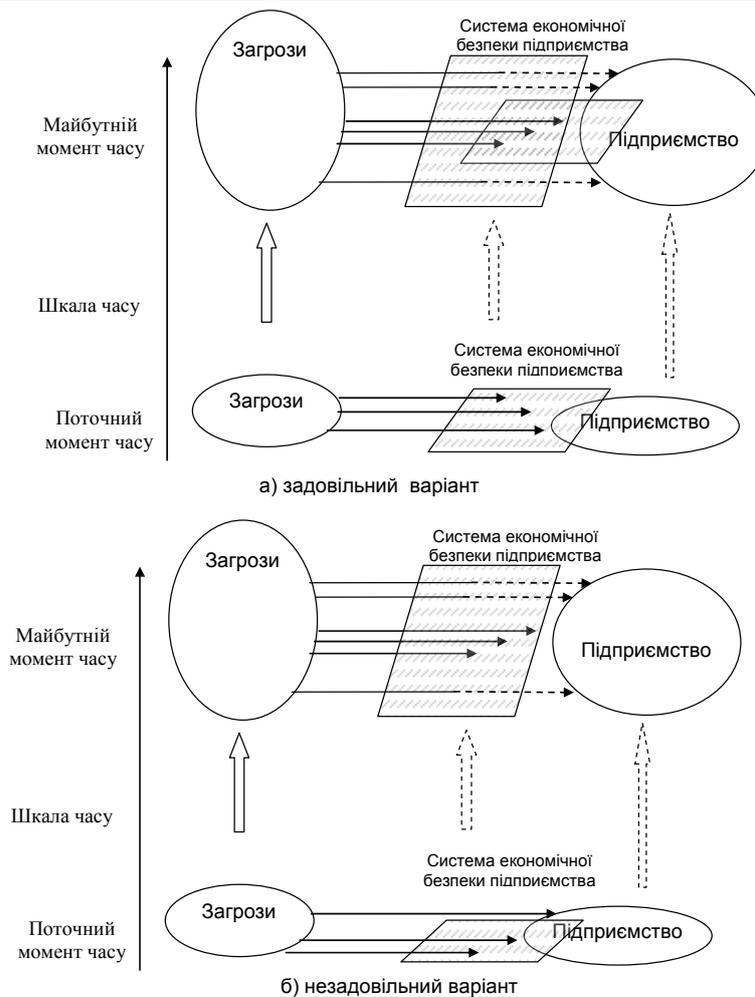

Рис. 1. Функціональне призначення модельованих трансформацій системи економічної безпеки підприємства [розроблено автором]

Міра виконання системою економічної безпеки підприємства свого призначення – забезпечення підприємства від загроз різної природи та забезпечення таким чином економічної безпеки підприємства навіть в умовах впливу певних протидіючих чинників – дозволяє розглянути на рис. 1 два варіанти: задовільний (на поточний момент часу система економічної безпеки виконує свої завдання та успішно захищає підприємство від всіх наявних загроз), який позначено літерою «а» та незадовільний (система не може впоратися із всіма наявними загрозами для підприємства, і ті здійснюють свій негативний вплив на підприємство), який позначено літерою «б».

Навіть якщо на поточний момент часу система економічної безпеки підприємства дозволяє забезпечити підприємство від наявних загроз (варіант 1 а), то це не гарантує спроможності такої системи успішно виконувати свої завдання у майбутньому, оскільки зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства можуть призвести до таких загроз, із якими існуюча на підприємстві система економічної безпеки не зможе впоратися, як це представлено на рис. 1, варіант б. У такій ситуації система економічної безпеки підприємства також повинна здобути певні трансформації, аби бути готовою до виконання свого основного призначення – для нових загроз, які можуть виникати у майбутньому, та для нового стану підприємства, яке з певних причин може бути більш

уразливим для нових загроз.

Навіть позитивні зміни на підприємстві, та його розвиток самі по собі не гарантують стану економічної безпеки підприємства. Навпаки, як показано у статті [11] іноді розвиток підприємства спроможний привести до виникнення додаткової нестабільності в його діяльності. І це є цілком логічним. Як показано у [12], розвиток підприємства передбачає «розморожування» (відповідно до термінології К. Левіна існуючого стану, запровадження змін, впровадження інновацій тощо. Все це спрямоване на забезпечення у підприємства нових якостей та досягнення нових результатів. Але разом із тим позитивні зміни можуть вести до виникнення нових загроз, що цілком відповідно до логіки, яка представлена на рис. 1 потребує адекватних трансформацій системи економічної безпеки підприємства.

Отже, головною метою моделювання трансформацій системи економічної безпеки підприємства є визначення та формалізація таких трансформацій, які спроможні забезпечити дієздатність такої системи та виконання її призначення у майбутньому – забезпечення підприємства у майбутньому від очікуваних та можливих загроз, у тому числі нових загроз, які можуть виникнути та актуалізуватися для підприємства.

Моделювання охоплює майбутній період часу. Більш того, моделювання трансформаційних процесів носить варіативний ймовірнісний характер (рис. 2).

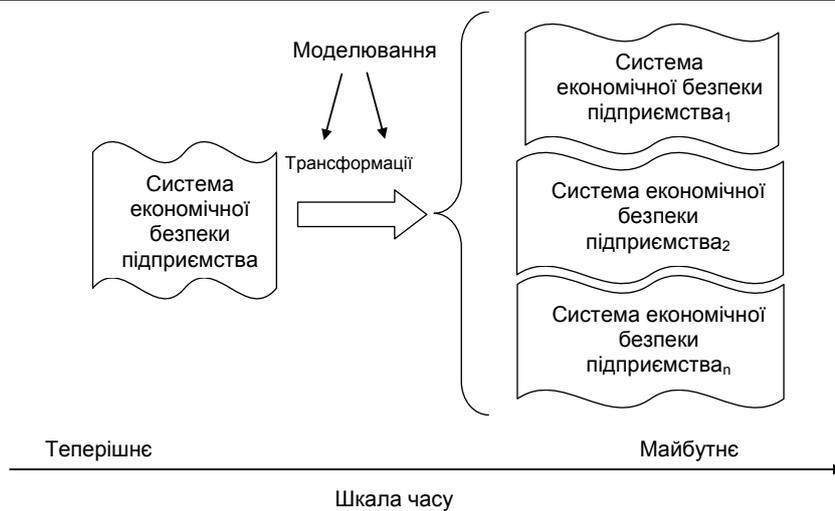

Рис. 2. Варіативний ймовірнісний характер результатів моделювання трансформацій системи економічної безпеки підприємства

Варіативний ймовірнісний характер результатів моделювання трансформацій системи економічної безпеки підприємства проявляється в тому, що стан такої системи на поточний момент часу є визначеним із необхідною мірою точності та єдиним (незмінним на певний момент часу у теперішньому періоді). Але стан відповідної системи економічної безпеки підприємства у майбутньому не є чітко детермінованим. Такий стан може бути варіативним залежно від здійснюваних трансформацій та впливу зовнішнього середовища підприємства. Тому стосовно майбутнього стану системи економічної безпеки підприємства можна говорити тільки про набір таких станів, кожен з яких може бути актуалізований за певних умов та за певних здійснюваних трансформацій. У такій ситуації з точки зору часу та часткової ередитарності як властивості системи економічної безпеки підприємства трансформації системи економічної безпеки підпри-

ємства представляють собою певну траєкторію, вектор руху такої системи по шкалі часу. Формалізація такого вектору у кількісній формі представляється не виправдано складним завданням, оскільки потребує уточнення кількісних параметрів, факторів які на них впливають, побудови кількісних залежностей (які за змістом все одно будуть мати умовний характер тощо). Крім того, така кількісна форма не приведе до збільшення практичної цінності отримуваних результатів.

Вирішення будь-якого завдання щодо моделювання, беручи до уваги специфіку об'єкту моделювання, потребує використання адекватного інструментарію. Завдання щодо моделювання трансформацій у системі економічної безпеки підприємства не є виключенням. Узагальнення запропонованого інструментарію моделювання трансформацій у системі економічної безпеки підприємства представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Інструментарій моделювання трансформацій системи економічної безпеки підприємства [запропоновано автором на основі [13, 14, 15]]

Групи завдань	Завдання моделювання	Інструмент для вирішення
Формування уявлення про зміст трансформацій та пояснення їхньої природи	Формування загального уявлення про протікання трансформацій	Методологія м'яких систем (за П. Чеклендом, В. Ульріхом), когнітивна методологія (за П. Сорокіним, Фладом-Джексоном), когнітологія
	Пояснення некерованих трансформацій у окремих елементах та підсистемах системи економічної безпеки підприємства	Концепція життєвого циклу, причинно-наслідковий зв'язок, сценарний аналіз
Визначення змісту трансформацій	Визначення змісту трансформацій у системі економічної безпеки підприємства	Аналіз поля сил (за К. Левіном), таблиця ефектів (за Майлсом та Губерманом), когнітологія, структурно-функціональний аналіз
	Аналіз впливу факторів, які складно формалізувати та виміряти, на окремі об'єкти моделювання під час моделювання трансформацій у системі економічної безпеки підприємства	Когнітивні карти
	Формування, дослідження зв'язку між антецедентами та консеквентами в складі моделі	Матричний аналіз

Причому такий інструментарій об'єднує як інструменти для формування загального уявлення щодо проведення трансформацій (методологія м'яких систем, когнітивна методологія), так і інструменти, які безпосередньо призначені для аналізу впливу факторів, які складно формалізувати, та пояснення якісних залежностей між аргументами та консеквентами розробленої моделі.

У той же час слід зазначити на синтетичний характер інструментів, запропонованих для вирішення завдання формування загального уявлення про протікання трансформацій системі економічної безпеки підприємства, такі інструменти поєднані для вирішення двох груп завдань. Перш за все, під час моделювання трансформацій у системі економічної безпеки підприємства доцільно сформувавши загальне уявлення про зміст таких трансформацій та їхню природу. До складу методологічної основи вирішення завдань цієї групи запропоновано віднести методологію м'яких систем та когнітивну методологію. Основним аргументом на користь такого методологічного базису моделювання є антропогенний характер феномену економічної безпеки, який доведено у [монографія Овчаренко С.І.].

Для моделювання та пояснення окремих трансформацій пропонується скористатися концепцією життєвого циклу, а також традиційними в моделюванні інструментами – причинно-наслідковим та сценарним аналізом. Для визначення змісту конкретних трансформацій, зважаючи на якісний характер моделювання, пропонується скористатися традиційним структурно-функціональним аналізом, причинно-наслідковим та матричним аналізом, а також специфічними інструментами (аналізом поля сил та таблицю ефектів).

ВИСНОВКИ

Таким чином, у статті розглянуто зміст моделювання трансформацій у системі економічної безпеки підприємства, який може полягати в такому: визначити зміст необхідних за певних причин трансформацій у системі економічної безпеки підприємства; побудувати прогнозований стан системи економічної безпеки підприємства; описати трансформації, які передбачаються у системі економічної безпеки підприємства з метою їхнього подальшого керованого впровадження.

Для вирішення завдання моделювання трансформацій системи економічної безпеки підприємства уточнено мету моделювання та визначено його зміст. Здійснено аналіз наявних розробок щодо моделювання трансформацій у системі економічної безпеки підприємства. Це дозволило визначити напрями такого моделювання та сформувавши інструментарій моделювання трансформацій у системі економічної безпеки підприємства. Аналіз теоретичних основ моделювання та зміст поставленого завдання – моделювання трансформацій у системі економічної безпеки підприємства – дозволив уточнити характеристики очікуваної моделі. Така модель є абстрактною, дос-

лідницькою, дискретно-динамічною, символічно-логічною та описово-формальною. Вона може бути використана як у описовому, так і у нормативному режимах.

Список використаних джерел

1. Івченко Є.А. Управління трансформаційними процесами в системі економічної безпеки підприємства / Є.А. Івченко // Економіка і право – 2016. – №3 (45). – С. 38-45
2. Івченко Є.А. Природа трансформаційного процесу як соціально-економічного феномену та його вплив на систему економічної безпеки підприємства / Є.А. Івченко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2016. – № 3 (227). – С. 40-45.
3. Рузавин Г.И. Логика и методология научного поиска / Г.И. Рузавин - М.: Наука, 1996. – 278 с.
4. Крысин Л.П. Новый словарь иностранных слов. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 480 с.
5. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – М.: Азбуковник, 1998. – 944 с.
6. Скурихин В.И. Математическое моделирование / Скурихин В.И., Шифрин В.Б., Дубровский В.В. – К.: Техніка, 1983. – 270 с.
7. Економічний словник-довідник / За ред. С.В. Мочерного. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.
8. Экономико-математический энциклопедический словарь / [гл. ред. В.И. Данилов–Данильян]. – М.: Большая Российская энциклопедия: Издательский дом "ИНФРА-М", 2003. – 688 с.
9. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження / С.В. Мочерний. – Львів: Світ, 2001. – 416 с.
10. Рудніченко Є.М. Оцінювання та моделювання впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки підприємства: [монографія] / Є.М. Рудніченко. – Луганськ: Промдрук, 2014. – 389 с.
11. Ляшенко А.Н. Взаимобусловленность и взаимозависимость экономической безопасности и развития предприятия / А.Н. Ляшенко, Ю.С. Погорелов // Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. – 2008. – №3 (45). – С. 162-171.
12. Погорелов Ю.С. Природа, рушійні сили та способи розвитку підприємства / Ю.С. Погорелов. – Харків: АдВА, 2010. – 352 с.
13. Плотинский Ю.М. Модели социальных процессов: Учебное пособие для высших учебных заведений. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Логос, 2001. – 296 с.
14. Lewin K. Principles Of Topological Psychology / K. Lewin. – Munshi Press, 2008. – 264 p.
15. Lewin K. Resolving Social Conflicts / Field Theory in Social Science / K. Lewin. N.Y.: American Psychological Association; Reprinted edition, 1997. – 422 p.

МНИХ

УДК 368

Микола Володимирович
mnyh_taisa@ukr.net

МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ ВДОСКОНАЛЕННЯ

MECHANISMS OF ACTIVITIES CONTROL OF INSURANCE COMPANIES AND THE NECESSITY OF THEIR IMPROVEMENT

д.е.н., професор, академік
УАН, заслужений економіст
України, Державна установа
"Інститут економіки та
прогнозування НАН України"

Необхідність вдосконалення системи ефективного нагляду за страховою діяльністю в Україні обумовлюється сучасним станом страхового ринку і високою динамікою розвитку та впровадженням нових технологій в страхуванні, ризикованістю страхової діяльності, станом розвитку економіки та реалізацією єдиного курсу щодо повноцінного вступу України в ЄС. В економічній літературі існують різні думки та точки зору щодо ключових аспектів організації страхового нагляду і всі вони зводяться до одного – це покращення якості страхового нагляду. В той же час важливим в цьому процесі для України має бути здійснення страхового нагляду у відповідності до директив ЄС. Тобто, стратегічною метою розвитку страхового нагляду має стати перехід від формальної до якісної оцінки фінансового стану страхових організацій та забезпечення ними виконання своїх зобов'язань перед страхувальниками. Така оцінка повинна проводитись на комплексній основі, включаючи і критерії, які характеризують методи управління страховою компанією, систем внутрішнього контролю, адекватність оцінки ризиків при здійсненні страхування та перестраховування, достатності капіталу та сформованих резервів.

The need for the widening of the system of effective visibility for the insurance disincetive in Ukraine is to be provided by the day-to-day camp of the insurance market and the high level of development in the new technologies in the insurance and in the insurance industry, by the development of the economy and the real economy of Ukraine at the rate of Ukraine's ect. In the economical literature, it is not necessary to think about the point of view of the key aspects of the insurance industry in order to be able to see up to one point in the insurance coverage. At the same time, we are very important in the process for Ukraine. For example, insurance coverage of the insurance against directives. Strategically determined the method of developing insurance coverage. It is necessary to change the form of insurance to insurance of financial institutions to insurance of their own crones before insuremen. Such responsibility is to be carried out on a complex basis, including the criteria, the characteristics of the management of the insurance company, the systems of internal control, the adequacy of the risk assessment in the event of insurance, reinsurance, adequate capitalization and construction of reserves.

Ключові слова: страховий ринок, нагляд за страховою діяльністю, директиви ЄС по страхуванню, принципи ОПС, орган страхового нагляду, страхові посередники

Keywords: insurance market, a look at the insurance policy, directive EU on insure, the principle of the BPI, the insurance body, the insurance, the middlemen

Здійснення ефективного поточного нагляду за діяльністю страхових організацій в Україні в сучасних умовах, в першу чергу, повинно здійснюватись шляхом аналізу звітності, що офіційно подається уповноваженому органу щодо організаційних заходів, що здійснюються в ході перевірок на місцях з застосуванням корегуючих заходів щодо контролю за платоспроможністю, ліквідацією та надійністю страхових

організації, організацією взаємодії з іншими контролюючими органами, в т.ч. Антимонопольним комітетом України та міжнародними фінансовими організаціями та наглядовими органами європейських та інших країн.

У практиці наглядової роботи за діяльністю страхових компаній в країнах ЄС та США практично діють дві системи, що доповнюють одна одну. Оцінка

поточного стану страхових організацій на основі рейтингів і групових порівнянь і системи раннього реагування на основі побудови прогнозних моделей. Практика функціонування такого нагляду підтвердила, що така побудова нагляду дозволяє забезпечити постійний контроль за діяльністю страхових організацій, обирати найбільш ефективні моделі нагляду та впливу на проблемні сфери страхової діяльності. При цьому, на особливу увагу заслуговує визначення особливостей організації нагляду за системоутворюючими, несистемоутворюючими та кризовими страховими організаціями. Ефективність страхового нагляду в цих країнах досягається за рахунок спрощення регулювання, вдосконалення перевірок на місцях, а також консолідованого нагляду за діяльністю страхових груп, оскільки він побудований на відповідних принципах, які застосовуються в країнах ЄС. Масштаб і сфера застосування Основних принципів IAIS забезпечують універсальні рамки регулювання і нагляду за страховим сектором, оскільки вони взаємозв'язані, відповідні в глобальному масштабі принципи, стандарти і рекомендації IAIS деталізують різні аспекти, що складають основу для оцінки страхового законодавства, систем і правил страхового нагляду. При цьому ці принципи для України мають застосовуватися до нагляду за страховиками і перестраховальниками, в рівній мірі однаково, як до приватних та до і контрольованих урядом, страховиків, які конкурують з приватними підприємствами законно, яким би способом їх бізнес не здійснювався, в т.ч. за допомогою електронної торгівлі, а орган страхового нагляду повинен діяти відкрито і відповідально.

Страховий нагляд повинен усвідомлювати, що відвертість і відповідальність при виконанні всіх його функцій сприяють зміцненню його законності, авторитету, а також ринкової ефективності і стабільності в їх діяльності. Дуже важливим елементом відвертості для органів нагляду є надання можливості проведення цільових суспільних консультацій з питань вдосконалення політики нагляду і ухвалення нових або перероблених правил і норм, а основні принципи IAIS (ОПС) використовуються для створення або вдосконалення рамок страхового нагляду в юрисдикції. Вони можуть також слугувати основою для оцінки існуючих наглядових рамок, і, таким чином, дозволяють ідентифікувати недоліки, оскільки деякі з яких можуть негативно позначитися на захисті інтересів страхувальників і ринкової стабільності взагалі. Для забезпечення вирішення цих завдань, основні принципи повинні трактуватися і виконуватися всіма органами страхового нагляду однаково, і кожен принцип повинен супроводжуватися відповідними критеріями.

Критерії, які повинні виконуватися як за формою, так і на практиці, складаються з двох самостійних груп:

- важливі критерії (критерії оцінки дотримання принципу) або такі компоненти, які властиві процесу виконання основних принципів. Всі важливі елементи повинні виконуватися з тим, щоб орган страхового нагляду міг би продемонструвати статус «дотримується» для кожного принципу;

- підвищені критерії (додаткові критерії) або такі компоненти, які розглядаються як поліпшуючі важливі критерії і, таким чином, удосконалюючи режим нагляду. Підвищені

критерії не враховуються при оцінці дотримання принципу, швидше вони застосовуються при описі рамок нагляду в даній юрисдикції і при виробленні рекомендацій.

В ході виконання критеріїв у будь-якій країні ЄС застосовуються принципи, враховуючи особливості галузі, структуру та стадію розвитку фінансової системи і загальні макроекономічні умови.

Для тих основних принципів, які вважаються «дотримуваними» та повинні виконуватися в країнах ЄС є такі, що забезпечують умови ефективного нагляду за діяльністю страхових організацій без жодних істотних упушень, однак можуть бути випадки, коли будь-які з країн ЄС можуть продемонструвати свої механізми за допомогою яких забезпечується важливість реалізації цих принципів. Для ефективного нагляду за діяльністю страхових організацій країн ЄС, сформовані 27 принципів на базі яких побудовано законодавство, що регулює страхову діяльність, а також систему нагляду за діяльністю страхових організацій. Розглядаючи кожен із принципів можна відмітити, що вони забезпечують формування законодавства, що надає можливість ефективного нагляду за діяльністю страхових компаній.

Так, принцип (ОПС) 1 визначає умови ефективного страхового нагляду і передбачає, що страховий нагляд повинен спиратися на:

- фінансову політику, інституційні і правові рамки, встановлені для нагляду за фінансовим сектором економіки;
- добре розвинену і ефективну інфраструктуру фінансового ринку.

Виконання даного принципу залежить від існування обґрунтованої фінансової політики і системи установ, а також наявності ефективного функціонуючого фінансового сектору економіки і законодавчої системи регулювання страхового ринку. У цих умовах, для органу страхового нагляду дуже важливо ефективно виконувати свої функції і відповідати встановленим наглядовим цілям. Цей принцип визначає елементи економічного, правового і фінансового характеру, складові оточення, в якому функціонує страховий нагляд. Іншою важливою умовою для ефективного нагляду є та обставина, що орган страхового нагляду повинен створити на ринку атмосферу довіри і пошани для утримувачів акцій, особливо страховиків і посередників. Довіра і пошана це результат дії багатьох чинників, включаючи відповідне законодавство і правила, проведення консультацій з представниками галузі, якість нагляду і кваліфікація персоналу, що здійснює нагляд. З іншого боку, можливості страхового нагляду можуть бути сильно обмежені через недоліки інфраструктури фінансового сектору, таких як слабкість національних стандартів бухгалтерського обліку або відсутність актуарного досвіду і страхової експертизи. Точні фінансові дані вимагають наявності кваліфікованих експертів, зокрема бухгалтерів, аудиторів і фінансових аналітиків, а також доступу до надійних і зібраних економічних і соціальних статистичних даних для належної оцінки ризиків. Для того, щоб здійснювати управління активами і зобов'язаннями, необхідні також обширні, ліквідні і добре функціонуючі грошові і фондові ринки.

Головні цілі страхового нагляду повинні бути чітко визначені, як це і передбачає принцип (ОПС) 2. Мета нагляду. На цій основі громадські, урядові,

законодавчі та інші зацікавлені організації повинні мати уявлення про страховий нагляд і оцінити, наскільки ефективно орган нагляду використовує свої повноваження і виконує свої обов'язки відповідно до діючого законодавства. Цей принцип також передбачає необхідність закріплення законодавчим органом вимоги, що повноваження і функції органу страхового нагляду не можуть бути довільно змінені. Процес періодичного внесення змін до чинного законодавства може сприяти відвертості на основі організації публічних обговорень відповідних питань; проте, якщо це трапляється дуже часто, в учасників ринку може скластися враження, що процес формування політики є нестабільним, тому було б розсудливішим уникати надмірного поглиблення в деталі. Замість цього, закон міг би бути доповнений в міру необхідності, наприклад, за допомогою актуалізації нормативних актів.

Законодавство повинне також встановлювати інституційні рамки або визначати базові структури з управління інституціями, що залучено до розробки і реалізації політики страхового нагляду, визначаючи, якою мірою це необхідно, ширший перелік фінансових агентств і природу їх відносин, а також критерії оцінки дотримання цих принципів передбачають, що:

- законодавство і нормативні акти повинні ясно визначати цілі страхового нагляду;
- основні цілі нагляду повинні сприяти підтримці продуктивних, справедливих, безпечних і стабільних страхових ринків для вигоди і захисту страхувальників;
- у разі, коли закон встановлює або уточнює численні цілі страхового нагляду, орган страхового нагляду повинен розкривати і пояснювати, яким чином кожна мета буде досягнута;
- орган страхового нагляду зобов'язаний усунути причини і пояснити будь-яке відхилення від своїх цілей;

• у випадку, якщо цілі суперечливі, орган страхового нагляду повинен ініціювати або запропонувати коректування законодавства або нормативних актів. При цьому, слід відмітити принцип (ОПС) 3, який передбачає, що орган страхового нагляду повинен мати достатньо владних повноважень, бути законодавчо захищений і володіти фінансовими ресурсами для виконання своїх функцій і бути повністю пристосований до виконання своїх повноважень. Тому даний принцип охоплює наступні важливі елементи, що належать до органу страхового нагляду, а саме: правова основа його діяльності, незалежність і відповідальність, відповідні повноваження, фінансові ресурси, людські ресурси, правовий захист і конфіденційність. У сфері конфіденційності, орган страхового нагляду повинен робити певні превентивні заходи для захисту, наявної в його розпорядженні, конфіденційної інформації, окрім випадків, встановлених згідно із законом або на вимогу іншого наглядового органу, який володіє законодавчо закріпленими наглядовими функціями і здатністю отримувати інформацію та забезпечувати конфіденційність запрошуваної інформації. Принцип (ОПС) 4. Передбачає, що орган страхового нагляду повинен виконувати свої функції відкрито і відповідально з урахуванням громадської думки,

проводячи відповідні кон-сультації з зацікавленими органами та громадськістю. Він повинен надати громадськості тексти пропону-ваних змін існуючих правил регулювання, включати не тільки важливі правила загального застосування, але також порядок, механізм роз'яснення їх, які не є конфіденційними по суті, але які можуть мати негативні наслідки для окремих юридичних та фізичних осіб. Інформація органу страхового нагляду для громадськості повинна включати інформацію про те, яким чином громадськість може взаємодіяти з офіційними особами, він має надавати і публікувати інформацію про фінансову ситуацію в страховому секторі і пояснення до основних подій па страховому або фінансовому ринку. За принципом (ОПС) 5 визначена співпраця у сфері нагляду і обміну інформації, а це значить, що Орган Страхового нагляду повинен співпрацювати згідно вимог конфіденційності, обмінюватися інформацією з іншими відповідними наглядовими органами, що здійснюють нагляд як усередині страхового сектору, так і по всьому сектору фінансових послуг, зокрема за страховиками, їх активами на міжнародному рівні, страховими групами і фінансовими конгломератами співпрацюючи з фіскальними органами та Антимонопольним комітетом. Організація обміну інформацією повинна полегшити ухвалення необхідних і достатніх дій та прийняття відповідного рішення з питань, що стосуються шахрайства, протидії відмивання грошей і боротьби з фінансуванням тероризму.

Принципом (ОПС) 6 передбачено, що страхова діяльність повинна ліцензуватися, а це значить, що кожна страхова компанія повинна отримати ліцензію на здійснення страхової діяльності. Вимоги ліцензування повинні бути зрозумілими, об'єктивними і відкритими. З метою захисту інтересів власників полісів, також необхідно встановити умови та визначити яким страховикам може бути дозволено здійснювати страхову діяльність усередині її зони дії. Під ліцензуванням розуміється дозвіл, виданий страховикові, на здійснення страхової діяльності відповідно до діючого страхового законодавства. Процедура ліцензування має відповідати прийнятним міжнародним стандартам, бути ефективною і неупередженою, що може полегшити взаємне визнання систем нагляду і, таким чином, подальшу лібералізацію доступу іноземних страховиків на ринок. Умови і процедури ліцензування повинні бути доступними для суб'єктів господарської діяльності, контролюючих органів та населення.

За принципом (ОПС) 7 визначається придатність і відповідність персоналу страхової організації для виконання службових обов'язків, який передбачає, що основні власники, члени ради директорів, вищий менеджмент, аудитори і актуарії страхової організації повинні підходити з погляду принципів «придатності і відповідності» для виконання своїх завдань, вони повинні бути чесними, компетентними, мати досвід і відповідну кваліфікацію.

Отже, важливим елементом страхового нагляду є первинна і подальша оцінка придатності і відповідності основних власників страхової організації, а також таких ключових фігур як члени ради директорів, члени найвищого виконавчого органу, аудитори і актуарії, орган страхового нагляду контролює рівень компетенції основних власників і осіб, що займають ключові позиції,

для виконання ними своїх завдань функцій.

Таким чином, цей принцип передбачає, що законодавство встановлює кваліфікаційні вимоги до ключових персоналій страхової компанії, які контролюють органами нагляду на відповідність займаній посаді. Щодо аудиторів і актуаріїв орган страхового нагляду може встановити кваліфікаційні вимоги до їхньої діяльності на страховому ринку.

Згідно принципу (ОПС) 8 передбачено, що орган страхового нагляду також контролює процес придбання значної частини власності або будь-якого іншого способу отримання впливу на страхову компанію, результатом чого може стати, що будь-яка особа безпосередньо або опосередковано може чинити тиск на діяльність страхових організацій. Він має повноваження схвалювати або відмовляти у видачі згоди стосовно дій особи (юридичної або фізичної), яка має намір придбати значну частину власності або іншим способом отримати контроль над страховою організацією прямо або побічно, одноособово або спільно з іншими особами. Структура і склад ризиків групи, до якої належить страхова організація, не повинні завдавати шкоди стабільності і платоспроможності страховика.

Принцип (ОПС) 9 передбачає критерії щодо корпоративного управління, в яких визнаються і захищаються права всіх зацікавлених сторін, а орган страхового нагляду повинен контролювати та вимагати дотримання всіх правил, застосованих до корпоративного управління.

Під корпоративним управлінням розуміються особи, якими ради директорів і вищий управлінський персонал керують страховим бізнесом. Таке управління супроводжується методами, завдяки яким члени ради і вищий управлінський персонал залишаються підзвітними і відповідальними за свої дії. Корпоративне управління включає також корпоративну дисципліну, відвертість, незалежність, підзвітність, професіоналізм, а також справедливу відповідальність їх перед товариством, своєчасне і акуратне розкриття інформації про всі суттєві питання, що стосуються страхової організації, включаючи їх фінансовий стан. Питання внутрішнього контролю має реалізуватися у відповідності до принципу (ОПС) 10, згідно з яким внутрішній контроль передбачає, що орган страхового нагляду зобов'язаний вимагати від страхових організацій наявності систем внутрішнього контролю, які відповідали б природі і масштабу бізнесу. Система внутрішнього контролю є найважливішим елементом дії ефективного управління ризиками і підставою для безпечних і виправданих операцій страховика. Вона надає системний і дисциплінуючий підхід до оцінки і поліпшення ефективності операцій і забезпечення дотримання законодавства і встановлених нормативів. Завданням ради директорів є впровадження суворого внутрішнього контролю, в рамках своєї організації, центральним елементом якої повинно стати створення систем адекватного інформаційного зв'язку між рівнями управління. Орган страхового нагляду повинен мати доступ до звітів підрозділу внутрішнього аудиту.

Аналіз рішень про поточний нагляд на страховому ринку здійснюється відповідно до принципу (ОПС) 11. Він передбачає, що використовуючи всі можливі ре-

сурси, орган страхового нагляду повинен відстежувати і аналізувати всі чинники, які можуть чинити тиск на страховиків і страхові ринки та повинен робити висновки і вчиняти відповідні дії. Для досягнення своїх цілей орган страхового нагляду контролює фінансовий стан окремих страховиків і сприяє фінансовій стабільності страхового ринку.

За принципом (ОПС) 12 визначається наявність відповідної системи звітності для цілей нагляду і зовнішнього моніторингу. Для реалізації цього принципу, орган страхового нагляду повинен отримувати необхідну інформацію для проведення ефективного зовнішнього моніторингу і для оцінки стану кожної страхової організації, а також страхового ринку в цілому. Отримання такої інформації, необхідної для здійснення ефективного зовнішнього моніторингу, допомагає визначити потенційні проблеми, особливо в період між перевірками на місцях, таким чином, дозволяє вжити коригуючі заходи, поки проблеми не переросли в серйозніші, а принцип (ОПС) 13 передбачає, що орган страхового нагляду повинен здійснювати інспекції на місцях та перевірки бізнесу страховика і виконання ним вимог законодавства і нагляду. Перевірка на місці є важливою частиною наглядового процесу, тісно пов'язаною з процесом зовнішнього моніторингу. Вона надає інформацію, яка доповнює аналіз звітності, що направляється страховиком органу страхового нагляду. Такі перевірки на місцях повинні доповнюватися ринковою інформацією і статистичними даними, отриманими з аналізу щорічних фінансових і статистичних звітів.

За принципом (ОПС) 14 орган страхового нагляду повинен робити превентивні і коригуючі заходи, які повинні бути своєчасними, відповідними і необхідними для досягнення цілей страхового нагляду, що передбачені у тих випадках, коли страховики не виконують вимоги нагляду або коли їх поточна платоспроможність є під питанням. Орган страхового нагляду також повинен втручатися, щоб захистити інтереси страхувальників. Для цих цілей, орган страхового нагляду має відповідну правомочність і оперативну здатність для ухвалення своєчасної юридичної дії, залежно від характеру виявленої проблеми, де можуть бути здійснені подібні коригуючі заходи різного ступеня. Принцип (ОПС) 15 передбачає примус або санкції, які орган страхового нагляду може примусово застосовувати коли необхідно, накладати санкції, керуючись чіткими і об'єктивними критеріями. Крім цього, ці заходи доводяться до відома громадськості.

Для виконання цих вимог, орган страхового нагляду повинен мати відповідні повноваження, які закріплені у законодавстві, і вони мають включати можливість:

- обмеження ділової активності;
- припинення укладання нових контрактів;
- відкликання дозволу на новий вид діяльності або придбання нових акцій;
- вказівку страховикові про припинення практики, яка є небезпечною або шкідливою;
- передачу активів страховика у довірче управління або обмеження прав на розпорядження цими активами;
- відкликання ліцензії страховика;
- звільнення директорів і керівників;

- заборона окремим особам займатися страховим бізнесом.

Страхове законодавство також повинно передбачати санкції у вигляді штрафів на окремих посадових осіб чи страхові компанії в цілому у разі порушень законодавства, а також санкції проти осіб, які приховують інформацію від органу страхового нагляду, або ж надають інформацію з метою введення органу страхового нагляду в оману або надають інформацію несвоєчасно.

Законодавчі і регулюючі рамки страхової діяльності не повинні припускати одноманітний набір варіантів виходу страхових компаній з ринку, як це передбачає принцип (ОПС) 16. Закриття компаній і відхід з ринку. За цим принципом визначається можливість закриття компаній в разі неплатоспроможності, а також встановлюються критерії і порядок дій у разі неплатоспроможності. У разі застосування процедур закриття компанії, законодавство повинне надавати страхувальникам переважне право захисту, а орган страхового нагляду повинен контролювати цей процес.

У відповідності принципу (ОПС) 17, орган страхового нагляду повинен здійснювати нагляд як за страховими групами, так і за компаніями, що здійснюють свою діяльність у рамках групи. Оцінка і нагляд на груповій основі не повинні обмежуватися такими фінансовими показниками, як достатність капіталу або концентрація ризиків, а також охоплювати структуру управління, тестування персоналу на їх придатність і відповідність, а також правові питання. Групи повинні містити інформаційні системи не тільки для обслуговування своїх внутрішніх інформаційних потреб, але також для надання всієї інформації на вимогу страхового нагляду у відповідній формі і на регулярній основі. Ефективний нагляд за страховими групами може потребувати додаткових зусиль для того, щоб пристосувати такі необхідні наглядові функції, як збір інформації і перевірки на місцях, для їх ефективного застосування до вирішення проблем групи.

Принципом (ОПС) 18. Оцінка і управління ризиками передбачено, що орган страхового нагляду повинен вимагати від страховиків усвідомлення всього спектру ризиків, з якими вони мають справу, а також, необхідності їх оцінки і ефективного управління ними, а принцип (ОПС) 19. Страхова діяльність, відзначає що, оскільки страхування – це діяльність, пов'язана з ризиками, то орган страхового нагляду повинен вимагати від страховиків, щоб вони оцінювали і управляли тими ризиками, які вони приймають на себе, зокрема, при перестрахованні, і використовували інструментарій, що дозволяє встановлювати адекватний рівень премій.

Особливі вимоги до діяльності страхових організацій передбачено принципом (ОПС) 20. Зобов'язання. За цим принципом, орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховики дотримувалися норми щодо формування необхідних технічних резервів і інші зобов'язання, а також мали відповідні домовленості стосовно перестраховального покриття. Орган страхового нагляду повинен мати як повноваження, так і можливість оцінювати адекватність технічних резер-

вів і вимагати, коли це необхідно, щоб вони були збільшені, оскільки такі вимоги передбачено принципом (ОПС) 21. Інвестиції, то орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховики дотримувались правил інвестиційної діяльності. Ці правила включають вимоги до інвестиційної політики, видів активів, оцінки, диверсифікації, відповідності активів і зобов'язань і до управління ризиками.

За принципом (ОПС) 22. Строкові інструменти і подібні ним зобов'язання, орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховики дотримувались правил використання строкових інструментів і подібних ним зобов'язань. Ці правила стосуються обмежень щодо їхнього використання і до вимог з розкриття інформації, а також внутрішнього контролю та моніторингу відповідних позицій, а принцип (ОПС) 23. Достатність капіталу і платоспроможність, передбачає, що орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховики дотримувалися режиму платоспроможності. Цей режим включає вимоги до достатності капіталу і містить вимоги стосовно прийнятних форм капіталу, що дозволяє страховикові справлятися із значними непередбаченими збитками. Крім цього, орган страхового нагляду безпосередньо або в процесі нагляду за діяльністю страховиків, повинен контролювати вимоги стосовно політики посередників, оскільки такі вимоги передбачені у принципі (ОПС) 24. На багатьох страхових ринках посередники є важливими каналами доказів у страхуванні, вони слугують сполучною ланкою між споживачами і страховиком. Для зміцнення довіри до страхування, посередники повинні бути прямо або опосередковано охоплені наглядом. У тих випадках, коли посередники контролюються безпосередньо, тоді орган страхового нагляду повинен мати можливість для проведення інспекцій на місцях в разі необхідності.

Орган страхового нагляду повинен встановлювати для страховиків і посередників мінімальні вимоги, що стосуються питань роботи зі споживачами в межах своєї компетенції, включаючи іноземних страховиків, що реалізують страхові продукти на трансграничній основі як передбачає принцип (ОПС) 25. Захист споживачів, оскільки орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховики і посередники ставилися до своїх клієнтів справедливо, з урахуванням їхніх інформаційних потреб. Стосовно споживачів страхових послуг, в різних юрисдикціях органи страхового нагляду повинні також встановити правила, згідно яких страховики і посередники зобов'язані дотримуватися, в т.ч. трансграничних продажів, які також повинні бути чітко визначені.

Принцип (ОПС) 26. Інформація, передбачає розкриття інформації і прозорість стосовно ринку, а також передбачає, що орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховиків на регулярній основі розкривали відповідну інформацію для того, щоб надати утримувачам акцій інформацію про свою ділову активність та фінансове становище і забезпечувати об'єктивне розуміння. Крім того, орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховики і посередники робили необхідні заходи для запобігання, виявлення і усунення страхового шахрайства, що передбачено принципом (ОПС) 27. Шахрайство.

На підставі цих принципів в країнах ЄС вироблені директиви, які є обов'язковими до виконання всіми суб'єктами страхового ринку в т.ч. органами страхового нагляду. У той же час, діюче законодавство та нормативне регулювання в країнах ЄС дозволяє особливості функціонування національного страхового регулювання страхового ринку та діяльності суб'єктів господарювання. Директиви ЄС охоплюють питання створення страхових компаній, їх ліцензування, вимоги до статутних фондів, формування страхових ресурсів, обліку та звітності, надання встановленої інфраструктури, перевірки страхових організацій, повноваження та функції органів нагляду за діяльністю страхових організацій і т.д. З цього приводу в ЄС починаючи з 1991 р. було прийнято ряд додаткових Директив, зокрема Директива 98/78/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Щодо додаткового нагляду за страховими компаніями в страховій групі" від 27 жовтня 1998 р. та Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради про надгляд за страховими організаціями в страховій групі.

В Україні питання функціонування страхового ринку, діяльності суб'єктів страхового ринку та органу нагляду регулюються Законом України «Про страхування» та Постановами Кабінету Міністрів України, нормативними документами органу страхового нагляду. Таким чином, на сьогоднішній день основу нормативно-правової бази у даній сфері становить Конституція України, Цивільний кодекс України, закони України «Про страхування», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг».

Чинний Закон України «Про страхування» було прийнято у 1996 р.. На момент прийняття, цей Закон відображав стан страхового ринку в Україні, але сучасний стан економіки України, розвитку страхування зокрема, вимагає зміни підходів у регулюванні та контролю в цьому секторі економіки. Тому доцільним є не внесення окремих змін до зазначеного Закону, а викладення його у новій редакції, яка відображала б реальний стан речей і стала б основою подальшого розвитку та інтеграції українського страхового ринку до світового.

В даний час, у Верховній Раді України знаходиться проект Закону України «Про страхування» реєстр. № 1797-1, прийнятий за основу 31.03.2016 р. та готується до другого читання, прийняття якого залишається надзвичайно актуальним, оскільки в умовах глобалізації світової економіки та фінансової кризи першочергове завдання будь-якої держави – це забезпечення конкурентоспроможності країни та захист національних виробників товарів і послуг. Це положення є засобом для реалізації головної мети – підвищення рівня життя громадян. Проте чисельні природні та техногенні аварії, дорожньо-транспортні пригоди, пожежі та нещасні випадки завдають значної шкоди життю і здоров'ю громадян, а також збитків майну суб'єктів господарювання. Крім цього, недостатній обсяг довгострокових інвестицій в економіку України, у т.ч. за допомогою інструментів страхового ринку, істотно гальмує забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

З прийняттям нової редакції Закону, може бути впроваджено новий порядок законодавчого регулювання страхової (перестрахової) та посередницької діяльності у страхуванні як резидентами, так і нерезидентами, на території України, удосконалено систему правового забезпечення розвитку страхового ринку та державного регулювання і нагляду за діяльністю його учасників. Сприятиме створенню конкурентного середовища на страховому ринку та рівних умов у випадках, визначених регуляторним актом, для діяльності страховиків-резидентів та нерезидентів, що дасть змогу підвищити якість страхових послуг та знизити їхню вартість. Крім того, прийняття нової редакції Закону має вирішити низку питань, що є актуальними на сьогоднішній день, пов'язаних із необхідністю узгодження Закону України «Про страхування» та Цивільного кодексу України, Законів України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про недержавне пенсійне забезпечення» та інших нормативно-правових актів.

При цьому, слід зазначити, що нова редакція проекту Закону України «Про страхування» в переважній більшості враховує базові рекомендації Директиви 2009/138/ЄС Європейського парламенту та Ради від 25 листопада 2009 р. «Про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестрахування включаючи платоспроможність II». Проектом пропонується забезпечити розв'язання таких проблем:

визначення класифікації галузей та видів страхування відповідно до рекомендації Першої Директиви Ради 73/239/ЄЕС та Директиви ЄС 2005/68/ЄС;

реєстрація страховиків виключно у формі акціонерного товариства та введення нового порядку їх реєстрації;

створення інституту професійних перестраховиків та виділення у зв'язку з цим перестрахування окремо серед інших видів страхування, для здійснення якого необхідно отримати ліцензію;

установлення порядку розкриття інформації страховиками для забезпечення надійного захисту страховальників та введення пруденційного нагляду за страховою діяльністю;

установлення вимог платоспроможності, що враховують якість активів страховика, його системи управління та розкриття інформації;

визначення умов доступу до діяльності на території України страховиками-нерезидентами;

надання дозволу на здійснення транскордонного страхування у випадках, установлених законодавством України;

установлення вимог до власників істотної участі та порядку набуття істотної участі у страховика;

установлення вимог до системи корпоративного управління страховика;

визначення порядку регулювання посередницької діяльності на території України у відповідності до законодавства ЄС;

визначення правового статусу актуаріїв, аудиторів у сфері страхування;

надання можливості впровадження інституту саморегулювання для страховиків тощо.

У проекті Закону дозволяється здійснення транс-

кордонного страхування зі страхування ризиків, пов'язаних із морськими перевезеннями, комерційною авіацією, запуском космічних ракет і фрахтом (включаючи супутники), у разі, якщо об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з товарами, які транспортуються, та/або транспортним засобом, яким вони транспортуються, та/або будь-яка відповідальність, що виникає у зв'язку з таким транспортуванням.

Проектом також передбачено, що страховик повинен систематично подавати Уповноваженому органу інформацію про перелік пов'язаних осіб із метою здійснення Уповноваженим органом пруденційного нагляду за страховиком. Принциповою відмінністю є те, що Уповноважений орган може в оперативному режимі отримувати інформацію про фінансовий стан страховика-нерезидента, який розташований за межами України, і співпрацювати з іноземним регулятором. Однією з умов здійснення діяльності страховиками-нерезидентами є підписання меморандуму про взаєморозуміння з іноземними регуляторами. Передбачено вимоги до корпоративного управління страховика. Вони зумовлюють наявність переліку обов'язкових органів управління страховика. Міжнародна практика свідчить про необхідність законодавчого регулювання корпоративного управління, оскільки це є єдиний спосіб досягнення відкритості страховика та захисту страхувальників від можливого неякісного управління страховиком.

Положення проекту Закону містять загальні та конкретні вимоги до діяльності страхових брокерів та страхових агентств, які враховують міжнародні принципи та стандарти. Також були враховані пропозиції законодавства ЄС щодо наявності у брокерів та страхових агентств двох окремих рахунків для власної організаційно-господарської діяльності та для перерахування страхових платежів і страхових виплат, а також обов'язку брокера або страхового агентства застрахувати свою професійну відповідальність не менше 5 млн. грн. стосовно кожного страхового випадку.

Для організації ефективного нагляду необхідно:

- переорієнтувати страховий нагляд з оцінки окремих рахунків на оцінку загального ступеню концентрації сукупних страхових ризиків;

- продовження роботи спрямованої на зміну якісних параметрів страхового нагляду і в першу чергу формування страхового капіталу, корегування капіталу з використанням схем ефективної капіталізації та запровадження механізмів запобігання впровадженню таких схем;

- вдосконалення нагляду за діяльністю страхових організацій на консолідованій основі, включаючи аналіз ризиків, що виникають у страховиків при взаємовідносинах страхувальників;

- створення систем моніторингу використання страховими організаціями сучасних технологій дистанційного обслуговування страхувальників, включаючи Інтернет-технології, їх захищеності з урахуванням вимог інформаційної безпеки;

- розвиток ефективного обміну інформацією про діяльність страхових, перестраховальних організацій, страхових груп з іншими контролюючими органами в Україні та організаціями нагляду зарубіжних країн;

- вдосконалення існуючої системи раннього реагування з метою визначення негативних тенденцій у діяльності страхових організацій на ранніх стадіях виникнення та прогнозування та на цій основі розвитку виникнення негативних ситуацій в діяльності страхових організацій.

Значимість переходу до консолідованого нагляду полягає в тому, що традиційний нагляд не може дати правдиву і справедливую оцінку про стан страхових організацій та страхового ринку в цілому.

Що стосується питання безпосереднього нагляду за страховою діяльністю, то у проекті Закону введено нові три розділи. Серед новаторств, які пропонуються впровадити, це питання ревізійної комісії, внутрішнього контролю та аудиту. Також пропонується ввести новий розділ V. Розкриття інформації та надання інформації страховиком, таємниця страхування, системи управління ризиками, а також аудит та фінансова звітність страховиків. Крім цього, введені порядки реорганізації та ліквідації страховиків, передача страхового портфелю. Здійснення тимчасової адміністрації страховими та ліквідації страховика на вимогу Уповноваженого органу, банкрутство страховиків. Визначено також умови та порядок здійснення посередницької діяльності, а також актуарна діяльність, що не передбачалось в нині діючому законодавстві. Особливе значення в сфері страхової діяльності відводиться механізмам державного регулювання та державного нагляду за страховою діяльністю. Виконання даних повноважень органу нагляду передбачені практично всі принципи, що виражені в принципах співробітництва. Виконання даних повноважень забезпечить можливість застосування санкцій до страховиків за порушення законодавства. У даному проекті визначено конкретно ст. 98, яка чітко визначає порушення законодавства, за які страховики можуть бути притягнуті до відповідальності органом страхового нагляду.

Досвід країн ЄС свідчить, що пріоритетним напрямком організації нагляду за діяльністю страхових організацій має бути розвиток змістових (ризикорієнтованих) підходів до оцінки діяльності страхових організацій із застосуванням заходів наглядового регулювання з огляду на зміст і оцінку ризиків, що їх супроводжують.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр

2. Проект Закону України про страхування [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-19

3. Підсумки діяльності страхових компаній за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/files/file00565.pdf>

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – <http://www.dfp.gov.ua/>

6. Страховий рейтинг “Insurance Top” [Електронний ресурс]. – <http://www.insurancetop.com/>

7. Перша Директива Ради 73/239/ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_281

8. Директива 2002/12/ЄС Європейського Парламенту та Ради [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_229;

9. Директива 2002/13/ЄС Європейського Парламенту та Ради [Електронний ресурс] – Режим

доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_232;

10. Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/994_241.

11. Директива ЄС 2005/68/ЄС Європейського Парламенту та Ради [Електронний ресурс] – Режим доступу: old.minjust.gov.ua/45894

БАШИНЬСКА

Ірина Олександрівна
i.bash@ukr.netк.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університет

УДК 005.334:658

ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ НА
ПІДПРИЄМСТВАХ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУUSING OF MANAGEMENT AUTOMATIC SYSTEMS AT THE HOTEL
RESTAURANT BUSINESS' ENTERPRISES

Розглянуто автоматизовані системи управління, що найчастіше використовуються на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу та запропоновано використання окремих для готелів, ресторанів та готельно-ресторанних комплексів.

Рассмотрены автоматизированные системы управления, которые чаще всего используются на предприятиях гостинично-ресторанного бизнеса и предложено использование отдельных АСУ для гостиниц, ресторанов и гостинично-ресторанных комплексов.

The automated control systems, which are most often used at the enterprises of hotel and restaurant business are considered, and the use of separate for hotels, restaurants and hotel and restaurant complexes is offered.

Ключові слова: автоматизовані системи управління, підприємства готельно-ресторанного бізнесу, ГРБ, АСУ

Ключевые слова: автоматизированные системы управления, предприятия гостинично-ресторанного бизнеса, ГРБ, АСУ

Keywords: automated control systems, the enterprises of hotel and restaurant business, HoReCa, ACS

ВСТУП

Перманентна економічна криза у готельно-ресторанному господарстві України, що проявляється в збитковій діяльності і зниженні показників забезпеченості населення послугами харчування і дозвілля, кількості найнятих працівників та величини надходжень до бюджету свідчить про необхідність визначення макроекономічних факторів неефективної діяльності та удосконалення регуляторних механізмів підвищення соціально-економічної ефективності ресторанного господарства на макро- і мезо- рівнях[1]. Важливим напрямом в управлінні розвитком підприємств у ресторанному бізнесі є впровадження сучасних інформаційних технологій.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є дослідження існуючих на ринку мультифункціональних автоматизованих системи управління та розробка рекомендацій щодо використання їх на підприємствах ГРБ.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

РЕЗУЛЬТАТИ

Важливим інструментом ефективної системи управління підприємствами ГРБ є автоматизація бізнесу шляхом використання АСУ, що дає змогу скоротити час обслуговування клієнтів, мінімізувати рутинні, затратні у часі операції працівників, зменшити витрати. Найбільш популярними на цьому ринку є західні

системи – «Micros Fidelio», «Lodging Touch LIBICA», «Hospitality Enterprise Resource Planning «Cenium», «R-keeper», «Іко», «Epitome PMS», «Amadeus PMS», «OPERA»; іноземні розробки «Nimeta», «Едельвейс», «Готель 3», «KEI Hotel», «UCS Shelter», відповідні модулі корпоративних систем «Галактика» і «Парус» [2; 3].

Для ресторанів на ринку існують декілька продуктів, але нами було виділено основні два: R-keeper та Іко. Вони схожі, але кожен має свої переваги. У сфері ресторанного бізнесу будь-які програми автоматизації співробітники називають R-Keeper. Назва R-Keeper давно стало прозивним. Фактично R-Keeper – торгова марка компанії UCS (ЮСІЕС) і однойменну назву програмного забезпечення для організації роботи фронт офісу. Основним недоліком цієї системи є її вартість. Щодо переваг Іко, крім широкого вбудованого функціоналу і багатих додаткових можливостей програми, розробники пропонують комплекти для автоматизації невеликих закладів, які мають повний набір функцій, але за меншою вартістю. Тому автоматизація бару, невеликого кафе, може здійснюватися набагато дешевше, а управління співробітниками, облік і відеоспостереження можуть виконуватися з будь-якого віддаленого місця, де доступний інтернет.

Ціни на програмний продукт R-keeper будуть вище, ніж на систему Іко. Крім усього іншого, айко пропонує покупку ліцензій на час. Наприклад, в оренду на місяць, квартал, рік. Це не обтяжливо з фінансової сторони (потім можливо придбати ліцензію айко вже в постійне користування). Це буде дуже зручно при запуску закладу, в момент, коли ці не зайві гроші

можна буде витратити на інші важливі справи.

Підсумовуючи, R-keeper – флагман програмного забезпечення для автоматизації ресторанного бізнесу, його варто використовувати великим закладам, які мають достатньо фінансових ресурсів.

Шко – дуже якісний аналог, який дешевший, проте має майже такі ж можливості. Його варто використовувати на етапі відкриття закладу, особливо сезонним закладам, купуючи ліцензію на час.

Для готелів автоматизовані системи також представлені досить широко. Основні вимоги для такої системи можна розділити на чотири групи: функціональні можливості системи автоматизації; простота і зручність настройки і використання; рівень і якість технічної і програмної підтримки; можливості модернізації системи.

На нашу думку, максимально цим критеріям відповідає UCS Shelter. Shelter – це програмний продукт, що враховує всі особливості українського ринку.

Інформаційна система готелю Shelter повністю відповідає всім вимогам українського законодавства – це стосується і питань захисту персональних даних, і роботи з фіскальними реєстраторами, дозволеними до використання в готельному бізнесі, і реєстрації іноземних та російських громадян з вивантаженням даних в УФМС.

Важливою перевагою Shelter є те, що це надійна і швидка система. На відміну від багатьох інших програм, готельна система повинна працювати цілодобово в режимі реального часу: через систему щомиті проводиться велика кількість транзакцій, особливо при наявності платних телеканалів і телефонних тарифікатор, і будь-який збій може призвести до втрати даних.

Також варто відмітити, що система управління готелем Shelter дозволяє автоматизувати об'єкт розміщення будь-якого формату: готель, пансіонат, санаторій, базу відпочинку, апарт-готель, костел і в даний час компанія UCS пропонує для автоматизації готелів сучасну версію програми Shelter v.2 і бюджетну версію для міні-готелів Shelter Lite.

Іншою вагомою перевагою є те, що інформаційна система готелю Shelter взаємодіє з системою управління рестораном R-Keeper.

Третьою перевагою є те, що програма Shelter інтегрується з платіжною системою ReserveMaster і з системами управління продажами Channel Manager WuBook і Travelline Channel Manager, дозволяючи безпосередньо з програми Shelter керувати різними каналами продажів одночасно: Booking.com, HRS, Hotel.de, Expedia, Venere, Agoda, OKTOGO, Ваш готель, Hostelworld, Hostelbookers, Sabre (Академсервіс і Travelocity), Budgetplaces, Orbitz, InItalia, TravelEurope, Atrapalo, Escapio, BBPlanet, Splendia, HostelsClub і багатьма іншими. Завдяки інтеграції немає необхідності використовувати безліч extranet OTAs

(Booking, HRS та інших).

Також варто звернути увагу на те, щоб не було овербукінгу номерів. Для цього готелям варто використовувати Channel Manager – управління онлайн продажами номерів готелю. Наприклад, TravelLine: Channel Manager – зручний інструмент для управління онлайн продажами номерів. Він має такі можливості:

– керування ціною в всіх OTA-системах, де зареєстровано заклад. Не має необхідності заходити на кожний портал і змінювати ціну вручну;

– синхронізація наявності номерів. Завдяки Channel Manager можливо розділити номера для онлайн продажів і для продажів з рецепції, тобто доступне коригування наявності номерів таким чином, щоб не допустити овербукінга;

– автоматичне оновлення даних. Нові броні миттєво відображаються у PMS готелю. Channel Manager відстежує доступність номерів, призупиняє або відновлює їх розміщення в Інтернеті з урахуванням всіх налаштувань, є можливість встановити обмеження для конкретних систем бронювання.

Через те, що розроблені рекомендації успішно взаємодіють між собою, вони придатні і для готельно-ресторанних комплексів теж. Табір набір лишається незмінним: R-Keeper + UCS Shelter + TravelLine: Channel Manager. В даному випадку Iiko не підходить. Саме такий набір дасть синергетичний ефект і дозволить максимально ефективно керувати підприємствами готельно-ресторанного бізнесу.

ВИСНОВКИ

Таким чином, для різних представників готельно-ресторанного бізнесу запропоновано використовувати R-Keeper (Iiko) – ресторани; UCS Shelter + TravelLine: Channel Manager – готелі. Для ресторанно-готельного комплексу через універсальність та безперешкодну взаємодію – використання набору R-Keeper + UCS Shelter + TravelLine: Channel Manager. Саме такий набір дасть синергетичний ефект і дозволить максимально ефективно керувати підприємствами готельно-ресторанного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Filyppova, S. Marketing and information technologies as tools to ensure financial and economic security of hotel and restaurant business / S. Filyppova, O. Malin, O. Sherstnyova // Економіка. Фінанси. Право. – 2018. – № 2. – С. 9-11.

2. Bashynska I. Using the method of expert evaluation in economic calculations. // Aktual'ni Problemy Ekonomiky= Actual Problems in Economics, 7 (169), 408-412

3. Bashynska I. Ensuring economic security of modern enterprise as a systematic approach // British Journal of Science, Education and Culture, 2014, No.1. (5) (January-June). Volume IV. "London University Press". London, 2014. – 804 p. – P. 340-343

КУЗЬМІНОлег Євгенович
oleh.y.kuzmin@lpnu.uaд.е.н., професор, директор
Навчально-наукового інституту
економіки і менеджменту,
Національний університет
"Львівська політехніка"**МЕЛЬНИК**Ольга Григорівна
olga.g.melnyk@lpnu.uaд.е.н., професор, завідувач кафедри,
Національний університет
"Львівська політехніка"**ЖУК**Лілія Володимирівна
liliia.v.zhuk@lpnu.uaк.т.н., доцент, начальник науково-
дослідної частини, Національний
університет "Львівська
політехніка"

УДК 378.1

**СИМПТОМАТИЧНА ДІАГНОСТИКА СТАНУ СИСТЕМИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
УНІВЕРСИТЕТУ****SYMPTOMATIC DIAGNOSTICS OF THE STATE OF THE UNIVERSITY SCIENTIFIC ACTIVITY
SYSTEM**

Обґрунтовано необхідність проведення діагностики системи наукової діяльності університету. Наведено найбільш репрезентативні індикатори для діагностики та сформульовано їхні значення в ретроспективі. Проведено симптоматичну діагностику стану системи наукової діяльності Національного університету «Львівська політехніка». Визначено сукупність позитивних та негативних ознак (симптомів), які відображають зміни стану системи за встановлений період, та проаналізовано їхні причини. Сформульовано сильні та слабкі сторони системи наукової діяльності, які у подальшому можуть стати інформаційною базою щодо напрацювання рекомендацій для стратегічного планування університету.

Обоснована необходимость проведения диагностики системы научной деятельности университета. Приведены наиболее репрезентативные индикаторы для диагностики и сформулированы их значения в ретроспективе. Проведена симптоматическая диагностика состояния системы научной деятельности Национального университета «Львовская политехника». Определена совокупность положительных и отрицательных признаков (симптомов), отражающих изменения состояния системы за рассматриваемый период, и проанализированы их причины. Сформулированы сильные и слабые стороны системы научной деятельности, которые в дальнейшем могут стать информационной базой по наработке рекомендаций для стратегического планирования университета.

The necessity of diagnostics conducting of the university scientific activity system is substantiated. The most representative indicators for diagnostics are presented and their significance in retrospective is formulated. Symptomatic diagnostics of the scientific activity system state of Lviv Polytechnic National University was conducted. The set of positive and negative signs (symptoms), which reflect changes in the state of the system for the analyzed period, is determined, and their causes are analyzed. The strengths and weaknesses of the scientific activity system are formulated, which in future can become the information base for the development of recommendations for strategic planning of the university.

Ключові слова: симптоматична діагностика, стан системи наукової діяльності, заклади вищої освіти

Ключевые слова: симптоматическая диагностика, состояние системы научной деятельности, высшие учебные заведения

Keywords: symptomatic diagnostics, the state of scientific activity system, higher education establishments

ВСТУП

На сучасному етапі суспільного розвитку заклади вищої освіти (ЗВО) перебувають у висококонкурентному середовищі. Одним із ключових питань забезпечення конкурентоспроможності є оцінювання ефективності діяльності ЗВО. Проведення постійного моніторингу та діагностування наукової діяльності як одного із ключових напрямів діяльності ЗВО забезпечує отримання характеристики щодо її найбільш успішних та результативних сфер, а також дає можливість виявлення проблем та можливих ризиків. Діаг-

ностика системи наукової діяльності має бути покладена в основу прийняття управлінських рішень щодо приведення у відповідність результатів наукової діяльності наукових та науково-педагогічних працівників запитам сучасної науки і техніки, економіки та суспільства, й особистісним потребам суб'єктів наукової діяльності [1, 2]. Авторами [1] запропоновано метод симптоматичної діагностики для оцінювання стану системи наукової діяльності ЗВО, визначено методологічні особливості та алгоритм проведення, сформовано інформаційну базу показників, які відоб-

ражають основні аспекти провадження наукової діяльності в університетах. У [3] показано, що симптоматична діагностика базується на первинному дослідженні результатів діяльності ЗВО з подальшим аналізуванням причин, що їх зумовили (підхід: від симптому – до причини).

МЕТА РОБОТИ

Метою дослідження є проведення симптоматичної діагностики стану системи наукової діяльності університету на прикладі Національного університету «Львівська політехніка».

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, Internet-ресурси, дані статистичних спостережень, звіти про наукову та науково-технічну діяльність ЗВО, нормативно-правові акти України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведення симптоматичної діагностики стану системи наукової діяльності університету передбачає уточнення загальних засад, основних стадій та етапів цього процесу. Об'єктом дослідження обрано Національний університет «Львівська політехніка» – один з найбільших університетів України, який за результатами міжнародних та національних рейтингів входить у чільну п'ятірку ЗВО України. У Львівській політехніці працює близько 2 тис. науково-педагогічних та наукових працівників (з яких наукову діяльність провадять 345 штатних докторів наук, професорів та майже 1300 кандидатів наук, доцентів), навчається майже 21 тис. здобувачів вищої освіти (студентів, аспірантів, докторантів) денної форми навчання. Львівська політехніка має розвинену інфраструктуру наукової діяльності: науково-дослідний конструкторський інститут електронно-виміральної апаратури, науково-дослідний центр, спеціальне конструкторське бюро електронно-механічних систем та 78 науково-дослідних лабораторій у складі науково-дослідної частини; 37 спеціальностей докторантури та 54 ліцензовані спеціальності аспірантури (відповідно до Переліку 2015 р. [4]), 23 спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій за 55 спеціальностями, із них 18 – на здобуття наукового ступеня доктора наук за 47 спеціальностями (відповідно до Переліку 2011 р. [5]); 37 наукових фахових видань. Щороку в університеті видається близько 100 монографій та 150 підручників і навчальних посібників, понад 4500 публікацій у наукових виданнях. Таким чином, система наукової діяльності Львівської політехніки є складною та великою, з притаманними системними властивостями, зв'язками та закономірностями. З огляду на це, симптоматичну діагностику стану системи доцільно здійснювати за такими окремими підсистемами [2]:

1. «Проведення наукових досліджень».
2. «Підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації».
3. «Забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу».
4. «Використання отриманих результатів в освітньому процесі».

Для здійснення обгрунтованої діагностики стану

системи наукової діяльності важливо визначити її мету та завдання. Метою діагностування системи наукової діяльності Національного університету «Львівська політехніка» є отримання інформаційної бази для розроблення заходів з підвищення ефективності функціонування системи. При цьому основними завданнями є: моніторинг внутрішнього середовища системи наукової діяльності та ідентифікування стану досліджуваного об'єкта; виявлення проблем, недоліків, а також можливостей, шансів та перспектив; формування інформаційної бази для прийняття управлінських рішень, спрямованих на ліквідацію проблем і використання можливостей розвитку [6].

Інструментарієм діагностування обрано ретроспективну діагностику, яка покликана дослідити та проаналізувати тенденції основних процесів в університеті, пов'язаних з науковою діяльністю, за період з 2013 по 2017 рр.

Ключовими для аналізу системи наукової діяльності Львівської політехніки обрано такі індикатори внутрішнього середовища функціонування системи:

1. За підсистемою «Проведення наукових досліджень»:

1.1. Рівень забезпечення штатними науковими та науково-педагогічними працівниками з найвищою кваліфікацією ($I_{1.1}$):

$$I_{1.1} = (P_2 + P_3) / P_1,$$

де P_2 – кількість штатних працівників – докторів наук, ос; P_3 – кількість штатних працівників – кандидатів наук, ос; P_1 – загальна чисельність штатних наукових та науково-педагогічних працівників (ННПП), ос.

1.2. Рівень забезпечення штатними ННПП – молодими вченими з найвищою кваліфікацією ($I_{1.2}$):

$$I_{1.2} = P_4 / P_1,$$

де P_4 – кількість молодих вчених (кандидатів наук віком до 35 років, докторантів і докторів наук віком до 40 років) – штатних ННПП, ос.; P_1 – загальна чисельність штатних ННПП, ос.

1.3. Рівень забезпечення штатними науковими працівниками ($I_{1.3}$):

$$I_{1.3} = P_5 / P_1,$$

де P_5 – кількість штатних наукових працівників, ос.; P_1 – загальна чисельність штатних ННПП, ос.

1.4. Рівень національного визнання наукових здобутків ННПП, докторантів та аспірантів ($I_{1.4}$):

$$I_{1.4} = P_6 / (P_1 + P_{45} + P_{46}),$$

де P_6 – кількість штатних ННПП, докторантів, відзначених державними преміями України, молодих вчених, які отримали премії, гранти, стипендії Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, ос.; P_1 – загальна чисельність штатних ННПП, ос.; P_{45} – чисельність аспірантів очної (денної) форми навчання, ос.

1.5. Рівень академічної мобільності ННПП ($I_{1.5}$):

$$I_{1.5} = P_7 / P_1,$$

де P_7 – кількість штатних ННПП, які стажувалися, проводили навчальні заняття в іноземних ЗВО (нау-

кових установах), ос.; P_1 – загальна чисельність штатних ННПП, ос.

1.6. Рівень мотивованості ННПП ($I_{1.6}$):

$$I_{1.6} = (P_8 + P_9) / (P_7 + P_8 + P_9) \times 100\%$$

де P_8 – обсяг фонду додаткової заробітної плати, тис. грн.; P_9 – обсяг інших заохочувальних та компенсаційних виплат, тис. грн.; P_7 – фонд основної заробітної плати, тис. грн..

1.7. Рівень фінансування наукових досліджень та розробок:

$$I_{1.7} = P_{11} / P_{10}$$

де P_{11} – обсяг фінансування наукових досліджень і розробок, тис. грн.; P_{10} – загальний обсяг фінансування ЗВО, тис. грн..

1.8. Рівень результативності використання коштів загального фонду державного бюджету, виділених на виконання наукових досліджень і розробок ($I_{1.8}$):

$$I_{1.8} = P_{12} / P_{13}$$

де P_{12} – обсяг фінансових надходжень до спеціального фонду бюджету (госпдоговори, гранти фонду фундаментальних досліджень, проекти за державним замовленням, державними цільовими науково-технічними програмами, міжнародні проекти тощо), тис. грн.; P_{13} – обсяг фінансових надходжень до загального фонду (фундаментальні та прикладні дослідження, науково-технічні розробки, що фінансуються з державного бюджету МОН України), тис. грн..

1.9. Рівень затребуваності наукових досліджень та національному рівні ($I_{1.9}$), тис. грн. / ос.:

$$I_{1.9} = P_{13} / P_1$$

де P_{13} – обсяг фінансових надходжень до загального фонду ЗВО, тис. грн.; P_1 – загальна чисельність штатних ННПП, ос.

1.10. Рівень комерційної привабливості наукових досліджень та науково-технічних розробок ННПП ($I_{1.10}$), тис. грн. / ос.:

$$I_{1.10} = P_{12} / P_1$$

де P_{12} – обсяг фінансових надходжень до спеціального фонду, тис. грн.; P_1 – загальна чисельність штатних ННПП, ос.

1.11. Рівень інтегрованості наукових досліджень ЗВО у міжнародний науковий простір ($I_{1.11}$):

$$I_{1.11} = P_{14} / P_{12}$$

де P_{14} – обсяг фінансових надходжень до спеціального фонду за міжнародними грантами, проектами, тис. грн.; P_{12} – обсяг фінансових надходжень до спеціального фонду, тис. грн.

1.12. Рівень комерційної привабливості наукових досліджень та науково-технічних розробок ЗВО на міжнародному, національному та регіональному ринках ($I_{1.12}$):

$$I_{1.12} = P_{15} / P_{12}$$

де P_{15} – обсяг фінансових надходжень до спеціального фонду за госпдоговорами (у тому числі міжнародними), тис. грн.; P_{12} – обсяг фінансових надходжень до спеціального фонду, тис. грн.

1.13. Рівень оновлення матеріально-технічної бази наукових досліджень ($I_{1.13}$):

$$I_{1.13} = (P_{16} + P_{17} + P_{18}) / P_{19}$$

де P_{16} – обсяг капітальних витрат на придбання обладнання із загального фонду бюджету, тис. грн.; P_{17} – обсяг таких капітальних витрат зі спеціального фонду за кошти іноземних грантів, тис. грн.; P_{18} – обсяг таких капітальних витрат зі спеціального фонду за кошти спонсорів та інвесторів, тис. грн.; P_{19} – загальний обсяг внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок, тис. грн..

1.14. Рівень наукової публікаційної активності ННПП ($I_{1.14}$), од./ос.:

$$I_{1.14} = P_{20} / P_1$$

де P_{20} – кількість наукових праць у виданнях, що входять до міжнародних НБД Scopus або Web of Science, од.; P_1 – загальна чисельність штатних ННПП, ос.

1.15. Рівень цитованості наукових статей ЗВО ($I_{1.15}$):

$$I_{1.15} = P_{21} / P_{22}$$

де P_{21} – сумарний h-індекс ЗВО, од.; P_{22} – максимальний сумарний h-індекс серед ЗВО України, од.

1.16. Рівень інноваційної активності ННПП ($I_{1.16}$), од./ос.:

$$I_{1.16} = P_{23} / P_1$$

де P_{23} – кількість об'єктів права інтелектуальної власності, що зареєстровані ЗВО за звітний період, од.; P_1 – загальна чисельність штатних ННПП, ос.

1.17. Рівень комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності ($I_{1.17}$):

$$I_{1.17} = P_{24} / P_{23}$$

де P_{24} – кількість об'єктів права інтелектуальної власності, які комерціалізовано ЗВО у звітному періоді, од.; P_{23} – кількість об'єктів права інтелектуальної власності, що зареєстровані ЗВО за звітний період, од.

2. За підсистемою «Підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації»:

2.1. Рівень відповідності спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти ступенів доктора філософії та магістра ($I_{2.1}$):

$$I_{2.1} = P_{26} / P_{25}$$

де P_{26} – кількість ліцензованих спеціальностей аспірантури, од.; P_{25} – кількість ліцензованих спеціальностей магістратури, од.

2.2. Рівень відповідності спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти ступенів доктора наук та доктора філософії ($I_{2.2}$):

$$I_{2.2} = P_{27} / P_{26}$$

де P_{27} – кількість спеціальностей докторантури, од.; P_{26} – кількість ліцензованих спеціальностей аспірантури, од.

2.3. Рівень затребуваності спеціальностей аспірантури ($I_{2.3}$):

$$I_{2.3} = P_{28} / P_{26}$$

де P_{28} – кількість спеціальностей аспірантури, за якими здійснено прийом аспірантів у звітному році, од.; P_{26} – кількість ліцензованих спеціальностей аспірантури, од.

2.4. Рівень затребуваності спеціальностей докторантури ($I_{2.4}$):

$$I_{2.4} = P_{29}/P_{27},$$

де P_{29} – кількість спеціальностей докторантури, за якими здійснено прийом докторантів у звітному році, од.; P_{27} – кількість спеціальностей докторантури, од.

2.5. Рівень розвитку системи атестації наукових кадрів у ЗВО ($I_{2.5}$):

$$I_{2.5} = P_{30}/P_{31},$$

де P_{30} – кількість спеціальностей, за якими здійснюється захист дисертацій у спеціалізованих вчених радах ЗВО, од.; P_{31} – кількість спеціальностей аспірантури¹, од.

2.6. Рівень результативності аспірантури ($I_{2.6}$):

$$I_{2.6} = P_{32}/P_{33},$$

де P_{32} – кількість аспірантів, які навчалися за кошти державного бюджету, та завершили аспірантуру у звітному році із захистом дисертації або поданням дисертації у спеціалізовану вчену раду, ос.; P_{33} – кількість аспірантів, які навчалися за кошти державного бюджету, та завершили аспірантуру у звітному році, ос.

2.7. Рівень результативності докторантури ($I_{2.7}$):

$$I_{2.7} = P_{34}/P_{35},$$

де P_{34} – кількість докторантів, які проходили підготовку за кошти державного бюджету, та завершили докторантуру у звітному році із захистом дисертації або поданням дисертації у спеціалізовану вчену раду, ос.; P_{35} – кількість докторантів, які проходили підготовку за кошти державного бюджету, та завершили докторантуру у звітному році, ос.

2.8. Рівень привабливості ЗВО для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії ($I_{2.8}$):

$$I_{2.8} = P_{36}/P_{37},$$

де P_{36} – кількість аспірантів, зарахованих за кошти фізичних та юридичних осіб, ос.; P_{37} – кількість аспірантів, зарахованих у звітному році, ос.

2.9. Рівень відтворюваності наукового потенціалу ЗВО ($I_{2.9}$):

$$I_{2.9} = P_{38}/P_{39},$$

де P_{38} – кількість аспірантів очної (денної) форми навчання, які завершили аспірантуру у поточному році, та залишились працювати у ЗВО, ос.; P_{39} – кількість аспірантів очної (денної) форми навчання, що завершили аспірантуру у поточному році, ос.

2.10. Рівень привабливості ЗВО для іноземних здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії ($I_{2.10}$):

$$I_{2.10} = P_{40}/P_{37},$$

де P_{40} – кількість аспірантів-іноземців, зарахованих у звітному році, ос.; P_{37} – кількість аспірантів, зарахованих у звітному році, ос.

2.11. Рівень міжнародного інтеграційного потенціалу для аспірантів ЗВО ($I_{2.11}$):

$$I_{2.11} = P_{41}/P_{26},$$

де P_{41} – кількість спеціальностей аспірантури, за якими спільно з іноземними університетами реалізуються програми подвійних дипломів, од.; P_{26} – кількість ліцензованих спеціальностей аспірантури, од.

2.12. Рівень можливостей для залучення до навчання у ЗВО іноземних аспірантів ($I_{2.12}$):

$$I_{2.12} = P_{42}/P_{26},$$

де P_{42} – кількість спеціальностей аспірантури, за якими розроблено та реалізуються освітньо-наукові програми на здобуття наукового ступеня доктор філософії англійською мовою, од.; P_{26} – кількість ліцензованих спеціальностей аспірантури, од.

2.13. Рівень академічної мобільності аспірантів та докторантів ($I_{2.13}$):

$$I_{2.13} = (P_{43}+P_{44})/(P_{45}+P_{46}),$$

де P_{43} – кількість аспірантів очної (денної) форми навчання, які протягом звітного періоду навчалися (стажувалися) в іноземних ЗВО (наукових установах), ос.; P_{44} – кількість докторантів, які протягом звітного періоду стажувалися в іноземних ЗВО (наукових установах), та докторантів, які протягом звітного періоду навчалися (стажувалися) в іноземних ЗВО (наукових установах), ос.; P_{45} – загальна чисельність аспірантів очної (денної) форми навчання, ос.; P_{46} – загальна чисельність докторантів, ос.

3. За підсистемою «Забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу».

3.1. Рівень залучення студентів до виконання науково-дослідних робіт ($I_{3.1}$):

$$I_{3.1} = P_{47}/P_{48},$$

де P_{47} – кількість студентів денної форми навчання, залучених до виконання науково-дослідних робіт, ос.; P_{48} – контингент студентів денної форми навчання, ос.

3.2. Рівень результативності наукової роботи студентів ($I_{3.2}$):

$$I_{3.2} = P_{49}/P_{48},$$

де P_{49} – кількість студентів денної форми навчання, які у звітному році одержали стипендії Президента України, які стали переможцями Всеукраїнських та міжнародних конкурсів студентських наукових робіт, ос.; P_{48} – контингент студентів денної форми навчання, ос.

3.3. Рівень результативності керівництва науково-педагогічних працівників ($I_{3.3}$):

$$I_{3.3} = P_{51}/P_{50},$$

де P_{51} – кількість викладачів, під керівництвом яких студенти денної форми навчання у звітному році одержали стипендії Президента України, стали переможцями Всеукраїнських та міжнародних конкурсів студентських наукових робіт, ос.; P_{50} – загальна чисельність штатних науково-педагогічних працівників (НПП), ос.

3.4. Рівень публікаційної активності студентів ($I_{3.4}$), од./ос.:

¹ Оскільки спеціалізовані вчені ради утворюються за спеціальностями Переліку 2011 р. [1], та діятимуть до 31 грудня 2019 р., для розрахунку рівня розвиненості системи атестації наукових кадрів доцільно використовувати кількість спеціальностей аспірантури ЗВО відповідно до саме цього переліку.

$$I_{3,4} = P_{52}/P_{48},$$

де P_{52} – кількість наукових праць, опублікованих за участю студентів, од.; P_{48} – контингент студентів денної форми навчання, ос.

4. За підсистемою «Використання отриманих результатів в освітньому процесі»

4.1. Рівень результативності науково-педагогічних працівників щодо забезпечення освітнього процесу навчально-методичними виданнями ($I_{4,1}$), од./ос.:

$$I_{4,1} = P_{53}/P_{48},$$

де P_{53} – кількість виданих підручників, навчальних посібників, од.; P_{50} – загальна чисельність штатних НПП, ос.

4.2. Рівень результативності ННПП щодо забезпечення освітнього процесу науковими виданнями ($I_{4,2}$), од./ос.:

$$I_{4,2} = P_{54}/P_1,$$

де P_{54} – кількість виданих монографій, од.; P_{50} – загальна чисельність штатних ННПП, ос.

4.3. Рівень привабливості ЗВО для наукових та науково-педагогічних працівників з іноземним громадянством ($I_{4,3}$):

$$I_{4,3} = P_{55}/P_1,$$

де P_{55} – кількість наукових та науково-педагогічних працівників з іноземним громадянством, що працювали в університеті за контрактом (без врахування терміну перебування та місця основної роботи), ос., P_1 – загальна чисельність штатних ННПП, ос.

Основою для симптоматичної діагностики стану системи наукової діяльності є інформаційний масив значень індикаторів, представлених за підсистемами (табл. 1). Методологічною базою отриманих значень індикаторів стали дані щорічних звітів Національного університету «Львівські політехніка» за 2013-2017 рр.: статистичних звітів за формами [7-9] та звітів про наукову та наукову-технічну діяльність, що подаються у МОН України. Нормативно-критеріальні значення для кожного з обраних індикаторів встановлено шляхом експертного оцінювання.

Таблиця 1

Значення індикаторів для діагностики стану системи наукової діяльності Львівської політехніки [сформовано авторами]

Назва індикатора	Нормативно-критеріальне значення	Значення індикаторів для діагностики стану системи наукової діяльності за роками				
		2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7
1. «За підсистемою «Проведення наукових досліджень»						
$I_{1,1}$	[0,6-0,9]	0,64	0,7	0,7	0,75	0,75
$I_{1,2}$	[0,1-0,4]	0,12	0,12	0,14	0,16	0,14
$I_{1,3}$	[0,1-0,3]	0,09	0,08	0,06	0,06	0,07
$I_{1,4}$	>0, збільшення	0,004	0,004	0,048	0,006	0,003
$I_{1,5}$	збільшення	0,005	0,004	0,005	0,026	0,041
$I_{1,6}$	[0,3-0,5]	0,45	0,41	0,47	0,52	0,57
$I_{1,7}$	[0,1-0,25]	0,03	0,02	0,03	0,04	0,04
$I_{1,8}$	[0,7-1,5]	1,36	0,71	1,26	1,12	0,65
$I_{1,9}$	збільшення, орієнтація на максимальне значення серед ЗВО	3,24	3,62	3,81	5,25	9,15
$I_{1,10}$	збільшення, орієнтація на максимальне значення серед ЗВО	4,4	2,6	4,8	5,9	5,9
$I_{1,11}$	збільшення, орієнтація на максимальне значення серед ЗВО	0,09	0,19	0,14	0,05	0,11
$I_{1,12}$	збільшення, орієнтація на максимальне значення серед ЗВО	0,80	0,78	0,84	0,87	0,7
$I_{1,13}$	>0, збільшення		0	0,007	0,003	
$I_{1,14}$	збільшення	0,2	0,2	0,3	0,4	0,4
$I_{1,15}$	збільшення, орієнтація на максимальне значення серед ЗВО	0,36	0,40	0,41	0,41	0,42
$I_{1,16}$	>0, збільшення	0,04	0,04	0,04	0,03	0,03
$I_{1,17}$	>0, збільшення	0,02	0	0	0,02	0
2. За підсистемою «Підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації»						
$I_{2,1}$	збільшення	-	-	-	1	1
$I_{2,2}$	збільшення	-	-	-	0,69	0,69
$I_{2,3}$	збільшення	0,57	0,60	0,64	0,5	0,67
$I_{2,4}$	збільшення	0,26	0,26	0,25	0,22	0,22

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
I _{2.5}	збільшення, не менше, ніж 0,4 від кількості спеціальностей аспірантури у ЗВО	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6
I _{2.6}	[0,4–0,9]	0,63	0,65	0,71	0,59	0,62
I _{2.7}	[0,6–0,9]	0,8	0,75	0,55	0,86	0,87
I _{2.8}	збільшення	0,05	0,12	0,46	0,34	0,26
I _{2.9}	[0,3–0,9]	0,6	0,71	0,7	0,64	0,63
I _{2.10}	>0, збільшення	0,007	0,008	0,005	0	0,02
I _{2.11}	>0, збільшення	0	0	0	0	0
I _{2.12}	>0, збільшення	0	0	0	0	0
I _{2.13}	>0, збільшення	0,004	0,002	0,004	0,016	0,006
3. За підсистемою «Забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу»						
I _{3.1}	≥0,25, збільшення	0,24	0,23	0,23	0,23	0,25
I _{3.2}	>0, збільшення	0,005	0,004	0,007	0,005	0,006
I _{3.3}	>0, збільшення	0,05	0,04	0,07	0,05	0,06
I _{3.4}	>0, збільшення	0,078	0,075	0,072	0,074	0,078
4. За підсистемою «Використання отриманих результатів в освітньому процесі»						
I _{4.1}	збільшення	0,08	0,07	0,08	0,08	0,09
I _{4.2}	збільшення	0,03	0,04	0,04	0,05	0,63
I _{4.3}	>0, збільшення	0,003	0,003	0,005	0,009	0,028

Аналіз представлених у табл. 1. даних дає можливість визначити сукупність ознак (симптомів) – позитивних та негативних, які відображають зміни стану системи наукової діяльності за встановлений період.

Розглянемо індикатори I_{1.1}–I_{1.3}, які відображають рівень кадрового забезпечення. Так, значення індикаторів I_{1.1} «Рівень забезпечення штатними науковими та науково-педагогічними працівниками з найвищою кваліфікацією» та I_{1.2} «Рівень забезпечення штатними ННПП – молодими вченими з найвищою кваліфікацією» є в межах встановлених нормативно-критеріальних значень; це свідчить про наявність у Львівській політехніці відповідного кадрового потенціалу, у тому числі й молодих вчених, для провадження наукових досліджень та реалізування інших напрямів наукової діяльності. Серед причин, які зумовлюють задовільний стан кадрового забезпечення, можна назвати наявність в університеті розвиненої системи підготовки та атестації наукових та науково-педагогічних кадрів (зокрема, 37 спеціальностей докторантури, 54 ліцензованих спеціальностей аспірантури, наявність 23 спеціалізованих вчених рад для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук та кандидата наук). Крім того, підготовці висококваліфікованих кадрів сприяє високий рівень відповідності спеціальностей (відкритих та ліцензованих), за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти ступенів доктора наук, доктора філософії та магістра. Підтвердженням зазначеного вище є високі значення індикаторів I_{2.5}, I_{2.1}, I_{2.2}.

Однак необхідно зауважити, що значення індикатора I_{1.2} за весь досліджуваний період (2013-2017 рр.) знаходяться ближче до нижньої межі встановленого інтервалу нормативних значень, і це відображає наявний стан «молодої науки» загалом в Україні. Причинами цього є недостатнє мотивування молоді до наукової та науково-педагогічної роботи з боку держави,

«вимивання» кваліфікованих молодих наукових кадрів у більш високооплачувані сфери національної економіки або закордон тощо.

Загалом низькими значеннями характеризується й індикатор I_{1.3} «Рівень забезпечення штатними науковими працівниками». Низька частка штатних наукових працівників у загальній чисельності штатних ННПП зумовлена, перш за все, зовнішніми факторами – відсутністю постійного бюджетного (базового) фінансування наукових досліджень, недостатнім фінансуванням бюджетних науково-дослідних робіт (які впродовж 2013-2016 рр. фінансувалися в обсязі, не більше як 80% від обсягу, запланованого у запитах), а також відсутністю або скороченням платоспроможного попиту замовників у зв'язку зі спадом виробництва.

Інформативними показниками наукової активності та результативності ННПП є індикатори I_{1.4}, I_{1.5}, I_{1.7} – I_{1.12}, I_{1.14} – I_{1.17}. Індикатор I_{1.4} «Рівень національного визнання наукових здобутків ННПП, докторантів та аспірантів» демонструє високий рівень наукових здобутків ННПП (у т.ч. молодих учених), докторантів та аспірантів, їх актуальність та визнання на національному рівні [10]. Щороку, впродовж 2013-2017 рр. львівські політехніки відзначені Державними преміями в галузі науки і техніки, в доробку молодих вчених – щорічно по одній премії Президента України та Верховної Ради України, 3-4 гранти Президента України для докторів наук та молодих учених, по 1-2 стипендії Президента України та Верховної Ради України, 3-4 стипендії Кабінету Міністрів України. Факторами, які зумовлюють отримання таких високих здобутків, є наявність в університеті великої кількості наукових шкіл, які працюють за пріоритетними для України напрямами розвитку науки і техніки; керівники цих наукових шкіл є знаними не лише в Україні, а й за кордоном. Разом з тим, з урахуванням великої

кількості наукових напрямів, за якими провадяться наукові дослідження в університеті (всього у Політехніці рішенням Вченої ради затверджено 15 основних напрямів наукових досліджень), а також – значної кількості докторів наук та молодих учених, доцільно активізувати роботу щодо подання наукових робіт на зазначені вище конкурси.

Щодо індикатора $I_{1.5}$ «Рівень академічної мобільності ННПП» – спостерігається поступове збільшення його значень у 2016-2017 рр. Причинами такого зростання є налагодження наукових контактів між ННПП університету із закордонними колегами, а також зростання кількості працівників, докторантів та аспірантів з високим рівнем знання іноземних мов. Зважаючи на велику кількість угод про співпрацю (їх в університеті станом на початок 2018 р. укладено 144, із понад 90 закордонними ЗВО на науковими установами), показники рівня академічної мобільності мають достатній потенціал для подальшого збільшення.

Значення індикатора $I_{1.7}$ «Рівень фінансування наукових досліджень та розробок», як видно з табл. 1, залишається практично незмінним впродовж досліджуваного періоду: обсяг усіх видів витрат на виконання наукових досліджень і розробок збільшується пропорційно до збільшення загального обсягу бюджету університету. Як вже було зазначено у [10], цей показник є низьким через невиконання умов Закону України «Про вищу освіту» в частині забезпечення бюджетного фінансування ЗВО. Згідно зі ст. 29 Закону [25] національний ЗВО має право отримувати на пріоритетних засадах передбачені державним бюджетом кошти для провадження наукової і науково-технічної діяльності, в обсязі не менш як 10 % коштів державного бюджету, що виділяються на його утримання.

Важливим індикатором наукової результативності університету є «Рівень ефективності використання коштів загального фонду державного бюджету, виділених на виконання наукових досліджень і розробок» ($I_{1.8}$). Значення індикатора впродовж періоду, визначеного для діагностики, залишаються в межах встановленого діапазону нормативно-критеріальних значень. Індикатор $I_{1.8}$ демонструє неперервність комплексного процесу, який включає такі етапи: фундаментальні дослідження – прикладні дослідження – науково-технічні розробки. Це свідчить про впровадження результатів, отриманих за підсумками виконання фундаментальних та прикладних робіт, які фінансуються із загального фонду державного бюджету, у виробництво; таке впровадження здійснюється на підставі виконання госпдоговірних науково-дослідних робіт (кошти залучаються до спеціального фонду державного бюджету). Необхідно зауважити, що Львівська політехніка за цим показником є одним із лідерів серед вищих технічних закладів України.

Індикатори «Рівень затребуваності наукових досліджень та національному рівні» ($I_{1.9}$), «Рівень комерційної привабливості наукових досліджень та науково-технічних розробок ННПП» ($I_{1.10}$), «Рівень інтегрованості наукових досліджень ЗВО у міжнародний науковий простір» ($I_{1.11}$), «Рівень комерційної привабливості наукових досліджень та науково-технічних розробок ЗВО на міжнародному, національному та регіональному ринках» ($I_{1.12}$) відображають затре-

буваність результатів наукових досліджень університету на національному, регіональному та міжнародному рівнях відповідно. Збільшення (або стабільність) значень індикаторів $I_{1.9}$, $I_{1.10}$, $I_{1.12}$ зумовлене збільшенням (або стабільністю) обсягів прикладних науково-дослідних робіт та науково-технічних розробок, що виконуються на замовлення підприємств, установ, організацій, а також високою репутацією університету серед замовників наукової та науково-технічної продукції. Причиною певної нестабільності значень індикатора $I_{1.11}$ впродовж 2013-2017 рр. є, перш за все, ключова проблема більшості українських ЗВО – застаріла приладна та матеріально-технічна база для проведення наукових досліджень. Індикатор «Рівень оновлення матеріально-технічної бази наукових досліджень» ($I_{1.13}$) демонструє та підтверджує цю тезу. Крім того, серед причин недостатньо високих значень індикатора є низька активність окремих підрозділів університету щодо подання проектних заявок на міжнародні гранти. Ще однією з причин є, на жаль, традиційно для усіх ЗВО (у тому числі й закордонних) невисокий відсоток успішного проходження поданих проектів через процедуру конкурсного відбору європейськими та іншими інституціями, які фінансують міжнародні проекти.

Репрезентативними індикаторами результативності наукової діяльності ННПП є «Рівень наукової публікаційної активності ННПП» ($I_{1.14}$) та «Рівень цитованості наукових статей ЗВО» ($I_{1.15}$). Постійне збільшення значень $I_{1.14}$ впродовж досліджуваного періоду стало наслідком системного планування в університеті роботи науково-педагогічних працівників. Серед переліку робіт в межах індивідуального плану роботи викладача обов'язковим видом роботи є опублікування статей в журналах, що індексуються НБД Scopus та Web of Science. Контроль за виконанням запланованої роботи здійснюється щороку під час звітної кампанії про результати роботи науково-педагогічних працівників та навчально-наукових і наукових підрозділів. Важливим фактором для збільшення значень індикаторів $I_{1.14}$ та $I_{1.15}$ є наявність в університеті 10 англomовних видань, одне з яких входить до НБД Scopus, та ще кілька видань подали заявки до Scopus та Web of Science.

Надзвичайно важливою передумовою збільшення кількості публікацій у наукометричних виданнях і загалом наукової активності ННПП є наявність у Львівській політехніці системи мотивування. Рівень мотивованості ННПП відображають значення індикатора $I_{1.6}$.

Безумовно, позитивним фактором для університету є збільшення значень індикатора $I_{1.15}$. Однак важливим та актуальним залишається орієнтування на максимальне значення серед ЗВО. Наявний – недостатньо високий – рівень цитованості наукових статей зумовлений переважанням у Львівській політехніці технічних спеціальностей, тоді як лідерами за цитованістю є університети, яким притаманний перш за все природничі спеціальності. Утім, присутність у чільній десятці і технічних ЗВО свідчить про певні «вузькі» місця у Львівській політехніці та необхідність вжиття заходів у цьому напрямі.

Значення індикатора «Рівень інноваційної актив-

ності ННПП» $I_{1.16}$ відображає певне зменшення за останні два роки досліджуваного періоду кількості зареєстрованих об'єктів права інтелектуальної власності ОПВ) у розрахунку на одного ННПП. Динаміка кількості ОПВ у Львівській політехніці впродовж 2013–2017 рр. загалом відображає тенденцію до зменшення ОПВ у сфері промислової власності, зареєстрованих в Україні за аналогічний період [11]. Причинами такого зменшення є обмежене бюджетне фінансування для сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на ОПВ (подання заявок, проведення кваліфікаційної експертизи, за публікацію про видачу патенту на винахід (корисну модель), річні збори за підтримання чинності патенту на винахід за кожний рік дії починаючи від дати подання заявки [12]) та відсутність такого фінансування для патентування за кордоном. Однак, в першу чергу причиною є низька мотивація ННПП через практичну відсутність комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності» ($I_{1.17}$). Критично низькі (або такі, що дорівнюють нулю) значення індикатора «Рівень комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності» ($I_{1.17}$) пояснюються **недосконалістю системи фінансування інноваційно-виробничого процесу (трансферу технологій) на рівні держави**; відсутністю податкових пільг для підприємств, які виробляють наукоємну продукцію тощо.

Важливо, однак, зазначити, що Львівська політехніка у 2017 р. визнана Державним підприємством «Український інститут інтелектуальної власності» одним з найактивніших ЗВО, підпорядкованих МОН України, в поданні заявок на ОПВ – 88 заявок, що становить 3,1% від загальної кількості заявок на винаходи і корисні моделі, поданих заявниками цього міністерства. Загалом Львівська політехніка посідає 14 місце серед підприємств та організацій України, які отримали на найбільшу кількість патентів на винаходи і корисні моделі за період 2013 – 2017 рр. [11].

Аналіз значень індикаторів за підсистемою «Підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації» дає можливість визначити такі симптоми системи наукової діяльності у Національному університеті «Львівська політехніка». В університеті наявна 100 % відповідність ліцензованих спеціальностей аспірантури та магістратури (індикатор $I_{2.1}$), а також 70 % відповідність спеціальностей докторантури та аспірантури (індикатор $I_{2.2}$). Це забезпечує можливість неперервної освіти для здобувачів вищої освіти, а також можливість готувати майбутніх ННПП університету, починаючи вже з магістратури або бакалаврату. Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії за 54 спеціальностями (44 % від Переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні) демонструє відповідність – за багатьма галузями – науково-педагогічного потенціалу, інформаційної та матеріально-технічної бази кадровим та технологічним вимогам щодо забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти відповідно до ліцензійних умов. Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора наук за 38 спеціальностями свідчить про багатовекторність наукової тематики у цьому ЗВО [10].

Значення індикатора $I_{2.3}$ свідчать про високий

рівень затребуваності спеціальностей аспірантури Львівської політехніки, що зумовлено наявністю наукових шкіл та їх високим авторитетом. Це підтверджується і достатньо високими значеннями індикатора $I_{2.4}$. Важливо також відзначити, що отримані показники є результатом стратегічного планування наукової діяльності у сфері підготовки кадрів вищої кваліфікації. Національний університет «Львівська політехніка» є єдиним ВНЗ в Україні, який впродовж трилового часу реалізує формування п'яти- та семирічних «Комплексних програм підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів», в яких узагальнюються плани 16 навчально-наукових інститутів університету, зокрема, щодо прийому до аспірантури та докторантури. Сприятливим для залучення потенційних аспірантів є й той фактор, що в університеті за підтримки провідних закордонних фірм та компаній («Moeller», «SchneiderElectric», «LeicaGeosystems», «EPAM Systems», «DataArt») створено 15 навчально-наукових лабораторій та центрів, які є потужною науковою та методичною базою для проведення наукових досліджень та підготовки кандидатів наук та здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії.

У Львівській політехніці розвинена система не лише підготовки, але й атестації ННПП. Значення індикатора $I_{2.5}$, що дорівнює 0,5, та його збільшення у 2017 р. до 0,6 демонструє успішну роботу спеціалізованих вчених рад, та збільшення їхньої кількості.

Рівень результативності аспірантури (індикатор $I_{2.6}$), який характеризується впродовж досліджуваного періоду значеннями 0,6–0,7, є результатом багатьох чинників, серед яких – і несистематична робота окремих аспірантів над дисертацією, і недостатній контроль їхніх наукових керівників за проведенням дисертаційних досліджень. Разом з тим, значення індикатора «Рівень результативності докторантури» є високими (за цими показниками Львівська політехніка – є лідером серед ЗВО України), що, очевидно, спричинено високим рівнем відповідальності докторантів за результати роботи.

Невисокі значення індикатора $I_{2.8}$, що характеризують рівень привабливості ЗВО для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, загалом зумовлені демографічною ситуацією, недостатньою мотивацією молоді до наукової та науково-педагогічної роботи в Україні та вибором вступниками до аспірантури закордонних ЗВО, посиленням конкуренції серед вітчизняних ЗВО. Хоча на окремі спеціальності аспірантури, зокрема, юридичні та економічні, спостерігається достатньо високий попит.

Важливою ознакою є достатньо високий рівень відтворюваності наукового потенціалу (індикатор $I_{2.9}$): 60–70% аспірантів, які навчались за державним замовленням та завершили аспірантуру у досліджуваному періоді, залишилися працювати у Львівській політехніці. Це є підтвердженням усвідомленості та обґрунтованості їхнього вибору щодо вибору фаху.

Слабкими сторонами Львівської політехніки є рівень привабливості для іноземних здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (індикатор $I_{2.10}$), рівень міжнародного інтеграційного потенціалу для аспірантів (індикатор $I_{2.11}$) та рівень можливостей для залучення до навчання іноземних аспірантів (індика-

тор I_{2,12}). Причинами цього є відсутність освітньо-наукових програм, що викладаються англійською мовою, та програм подвійних дипломів, що реалізуються спільно з іноземними університетами, для здобувачів вищої освіти доктор філософії, а також недостатній рівень знання іноземних мов ННПП.

Недостатньо високим є й рівень академічної мобільності аспірантів та докторантів (індикатор I_{2,14}), зважаючи на значну кількість угод із закордонними університетами та науковими установами. Причинами є, очевидно, також недостатній рівень знання іноземних мов окремих аспірантів та докторантів.

Дослідження значень індикаторів за підсистемою «Забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу» демонструє достатньо високий рівень залучення студентів до виконання науково-дослідних робіт (індикатор I_{3,1}), та рівень результативності керівництва науково-педагогічних працівників (I_{3,3}), що зумовило задовільний рівень результативності наукової роботи студентів (індикатори I_{3,2} та I_{3,4}), а саме – наявність студентів, які одержували стипендії Президента України, які стали переможцями Всеукраїнських та міжнародних конкурсів студентських наукових робіт, та які опублікували статті у фахових виданнях та виданнях, які індексуються міжнародних НБД.

Розгляд значень індикаторів за підсистемою «Використання отриманих результатів в освітньому процесі» свідчить про високий рівень результативності науково-педагогічних працівників щодо забезпечення освітнього процесу навчально-методичними виданнями (індикатор I_{4,1}) та результативності ННПП щодо забезпечення освітнього процесу науковими виданнями (індикатор I_{4,2}). Недостатня присутність університеті ННПП з іноземним громадянством (характеризується індикатором I_{4,3}) зумовлена неконкурентоспроможністю рівня оплати праці в українських ЗВО.

Проведена симптоматична діагностика стану системи наукової діяльності Національного університету «Львівська політехніка» дає можливість виокремити такі сильні сторони цього університету:

- висока кваліфікація ННПП, залучених до виконання науково-дослідних робіт;
- наявність результативної системи мотивування ННПП;
- наявність наукових шкіл – «брендів» університету»;
- високий рівень визнання досягнень ННПП університету на міжнародному та національному рівнях;
- виконання великого обсягу прикладних науково-дослідних робіт та науково-технічних розробок на замовлення підприємств, установ організацій;
- висока репутація університету серед замовників наукової та науково-технічної продукції;
- розвинена наукова інформаційна інфраструктура: доступ працівників університету до наукових електронних ресурсів та електронних баз даних Web of Science та Scopus; наявність науково-технічної бібліотеки, яка забезпечує доступ до електронних бібліотечних ресурсів; видання наукових фахових журналів;
- розвинена міжнародна співпраця з провідними закордонними університетами та науковими уста-

новами;

- виконання міжнародних наукових проектів (за програмами Horizon, NATO, Volkswagen);
- наявність спеціалізованих навчально-наукових лабораторій та центрів, створених за сприяння відомих закордонних фірм;
- наявність розвиненої системи з підготовки та атестації наукових кадрів вищої кваліфікації;
- висока результативність докторантури;
- можливість навчання та стажування за кордоном;
- висока якість освітньої діяльності та висока якість вищої освіти, яка забезпечується шляхом творчої діяльності учасників освітнього процесу та проведення наукових досліджень.

Аналіз індикаторів стану системи наукової діяльності свідчить про такі слабкі сторони («вузькі місця») університету:

- недостатнє бюджетне фінансування для проведення фундаментальних досліджень;
- недостатня забезпеченість сучасними приладами та науковим обладнанням;
- низький рівень комерціалізації інноваційних розробок;
- недостатня публікаційна активність окремих наукових та науково-педагогічних працівників у виданнях, індексованих у НБД Scopus та Web of Science;
- відсутність бюджетного фінансування для патентування за кордоном;
- недостатній рівень знання іноземних мов окремих ННПП, докторантів та аспірантів;
- недостатня результативність аспірантури;
- недостатній контроль наукових керівників за проведенням дисертаційних досліджень;
- недостатній рівень привабливості для іноземних здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Проведений аналіз системи наукової діяльності може стати інформаційною базою для напрацювання рекомендацій для стратегічного планування університету.

ВИСНОВКИ

Комплексне оцінювання та діагностика стану системи наукової діяльності є важливим інструментом управління університетом. Ретроспективний аналіз наукової діяльності дає можливість узагальнити результати за відповідний період, виявити позитивні та негативні симптоми, визначити причини, які їх зумовили. Отримані дані є підставою для формування інформаційної бази для розроблення та прийняття ефективних управлінських рішень, спрямованих на ліквідування недоліків та забезпечення високої результативності наукової діяльності.

У подальших дослідженнях заплановано сформулювати пропозиції для прийняття управлінських рішень у сфері наукової діяльності Національного університету «Львівська політехніка», спрямованих на ліквідування зазначених вище недоліків і проблем та використання можливостей удосконалення та подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Кузьмін О. Метод симптоматичної діагностики стану системи наукової діяльності університету / О. Кузьмін, О. Мельник, Л. Жук // *Економіка. Фінанси. Право.* – 2018. – № 1/1. – С. 25–34.
2. Кузьмін О. Формування та використання системи наукової діяльності у вищих навчальних закладах України / О. Кузьмін, Л. Жук // *Бізнес Інформ.* – 2017. – № 11. – С. 168–173.
3. Нагірна М.Я. Етіологічна діагностика експортно-імпоротної діяльності підприємств: дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: 08.00.04: захищена 03.10.2016 / Нагірна Мар'яна Ярославівна; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Львів. політехніка". – Львів, 2016. – 237 с. – Бібліогр.: с. 183–204 (187 назв).
4. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова № 266 від 29 квіт. 2015 р. / Каб. Міністрів України // *Законодавство України.* – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (дата звернення: 16.02.2018).
5. Про затвердження Переліку наукових спеціальностей: Наказ № 1057 від 14.09.2011 р. / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України // *Законодавство України.* – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11> (дата звернення: 16.02.2018).
6. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій: [монографія] / О.Г. Мельник. – Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2010. – С. 344.
7. Наказ Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 3-наука (річна) «Звіт про здійснення наукових досліджень і розробок» № 104 від 24.06.2016 р. / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2016/104/104_2016.htm (дата звернення: 16.02.2018).
8. Наказ Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 1-нк (річна) «Звіт про роботу аспірантури та докторантури» №191 від 21.07.2017 р. / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2017/191/191_2017.htm (дата звернення: 16.02.2018).
9. Наказ Про затвердження форм державного статистичного спостереження № 1-ПВ (місячна) та № 1-ПВ (квартальна) «Звіт з праці» № 90 від 10.06.2016 р. / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2016/90/90_2016.htm (дата звернення: 16.02.2018).
10. Kuzmin O. Formation of diagnostics indicator base of the university scientific activity system / O. Kuzmin, O. Melnyk, L. Zhuk // *Technology audit and production reserves.* – 2018. – V.1. – №4. – С.9-15.
11. Промислова власність у цифрах [Показники діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Державного підприємства "Український інститут інтелектуальної власності"] // Український інститут інтелектуальної власності [сайт]. – Режим доступу: http://uipv.org/i_upload/file/promvlasnist-2017.pdf (дата звернення: 16.02.2018).
12. Про затвердження порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною об'єктів права інтелектуальної власності: Постанова № 1716 від 23.12.2004 р./ Каб. Міністрів України // *Законодавство України.* – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1716-2004-%D0%BF> (дата звернення: 16.02.2018).

ГОЛЮК

Вікторія Ярославівна
V_Goliuk@ukr.net

УДК 336.78

ДИНАМІКА КЛЮЧОВОЇ ПРОЦЕНТНОЇ СТАВКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА
ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯKEY INTEREST RATE DYNAMICS AND ITS IMPACT ON ECONOMIC
GROWTH

к.е.н., доцент,
Національний
технічний університет
України "КПІ імені
Ігоря Сікорського"

Стаття присвячена динаміці ключових процентних ставок розвинутих країн та країн, що розвиваються, а також її впливу на економічне зростання цих держав. Особливу увагу було приділено поточній процентній політиці Національного банку України та перспективам економічного розвитку в умовах високої вартості кредитних ресурсів.

Статья посвящена динамике ключевых процентных ставок развитых и развивающихся стран, а также ее влиянию на экономический рост этих государств. Особое внимание было уделено текущей процентной политике Национального банка Украины и перспективам экономического развития в условиях высокой стоимости кредитных ресурсов.

The paper is focused on the key interest rate dynamics of developed and developing countries and its impact on economic growth of these states. Special attention was paid to current interest policy of the National Bank of Ukraine and probability of economic development in case of high-value credit resources.

Ключові слова: ключова процентна ставка, економічне зростання, валовий внутрішній продукт

Ключевые слова: ключевая процентная ставка, экономический рост, валовой внутренний продукт

Keywords: key interest rate, economic growth, gross domestic product

ВСТУП

Нині низка країн перебуває у пошуках найбільш ефективних та безпечних інструментів стимулювання економічного розвитку. Ця проблематика є актуальною і для української економіки. Монетарна політика за певних умов та у комплексі з бюджетно-фіскальними заходами може зчинити суттєвий позитивний вплив на динаміку ВВП держави. Ключова процентна ставка є одним з найважливіших інструментів центрбанку кожної держави тому її регулювання завжди є обов'язковою складовою стратегії державного економічного розвитку. Поточна економічна ситуація в Україні формує підґрунтя для виникнення широкого спектру пропозицій щодо найбільш оптимальних напрямів вітчизняної економічної політики, у тому числі й у частині регулювання облікової ставки НБУ, що визначає актуальність даного дослідження.

МЕТА РОБОТИ полягає у тому, щоб на основі аналізу досвіду регулювання ключових відсоткових ставок інших країн визначити найбільш оптимальні за даних умов напрями відсоткової політики НБУ, які сприятимуть економічному розвитку України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методичний інструментарій даного дослідження представлено загальнонауковими методами аналізу та синтезу, індукції та дедукції, методами статистичного та компаративного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

До глобальної кризи традиційні теоретичні уявле-

ння виходили з того, що оптимальним інструментом грошово-кредитної політики в розвинених країнах виступає регулювання короткострокових процентних ставок грошового ринку [1]. У боротьбі з глобальною кризою 2008 р. центральні банки вжили заходів щодо стимулювання економіки знизивши відсоткові ставки. Нині окремі країни беруть курс на зростання відсоткових ставок, у той час як більшість розвинутих країн підтримують ставки на стабільно низькому рівні (табл.1) [2] [3].

Так, Федеральний комітет з відкритого ринку (Federal Open Market Committee) ФРС США нещодавно підвищив ключову відсоткову ставку (federal funds rate) на 0,25 п.п. – до рівня 1,25–1,50% річних. Це уже п'яте підвищення у рамках циклу більш жорсткої політики, що розпочався два роки назад коли у грудні 2015 р. ставка була підвищена на 0,25 п.п. з цільового рівня 0–0,25% річних. ФРС прогнозує ще три етапи підвищення ключової ставки у 2018 р. [4]. Вважається, що економіка США дотримується тренду підвищення облікових ставок з метою запобігання перегріву економічної кон'юнктури. Слід зазначити, що незважаючи на зростання ключової ставки прогноз зростання ВВП США на 2018 р. було підвищено з 2,1 % до 2,5 %. Банк Японії, навпаки, з метою виходу з дефляції продовжує пом'якшення монетарної політики [5]. М'яка відсоткова політика Єврозони нині також залишається без змін. За останнім рішенням ЄЦБ базова процентна ставка по кредитах в Єврозоні залишилася на нульовому рівні, ставка по депозитах становить мінус 0,4% річних, ставка по маржинальним

кредитами дорівнює 0,25%. Останній раз ЄЦБ знижував ставки 10 березня 2016 р.: ЄЦБ знизив базову процентну ставку по кредитах з 0,05% річних до 0 %, ставку по депозитах – на 10 базисних пунктів – з

мінус 0,3 % до мінус 0,4 %. Нині Рада керуючих очікує, що ключові процентні ставки ЄЦБ залишаться на їх нинішніх рівнях протягом тривалого періоду часу [6].

Таблиця 1

Ключові ставки центробанків окремих країн світу

Країна	Поточна ставка, %	Попередня ставка, %	Дата останньої зміни
США	1.5	1.5	12.13.2017
Канада	1.25	1	01.17.2018
ЄВС	0	0	03.10.2016
Великобританія	0.5	0.5	11.02.2017
Швейцарія	-0.75	-0.75	01.15.2015
Данія	-0.75	-0.5	02.05.2015
Швеція	-0.5	-0.5	09.07.2017
Норвегія	0.5	0.5	03.17.2016
Чехія	0.5	0.5	11.02.2017
Польща	1.5	1.5	03.04.2015
Росія	7.5	7.75	02.09.2018
Японія	-0.1	-0.1	01.29.2016
Китай	4.35	4.6	10.23.2015
Україна	16	14.5	01.26.2018

В Росії процентна ставка раніше не була дієвим інструментом монетарної політики і ключова роль у механізмі грошово-кредитної трансмісії відводилася каналам валютного курсу і банківського кредитування [7]. Однак у кінці 2014 р. Банк Росії прийняв рішення щодо використання інфляційного таргетування. З метою підтримки курсу рубля та боротьби з інфляцією ЦБ РФ деякий час дотримувався тренду підвищення ставок, однак останні його дії свідчать про відмову від цієї стратегії. Вказаний тренд свого часу піддавався критиці з боку окремих російських економістів. На їх думку, підвищення відсоткових ставок у Росії, навпаки, спричинило зростання інфляції та падання курсу рубля [8].

В Україні ключовою відсотковою ставкою, яка є індикатором вартості кредитних ресурсів, є облікова ставка НБУ. У Дорожній карті НБУ з переходу до інфляційного таргетування зазначено, що ключова процентна ставка стає основним інструментом монетарної політики. При цьому перехід до нового операційного дизайну процентної політики передбачає: визначення ключової ставки політики як процентної ставки за основною операцією з регулювання ліквідності (наразі операції з депозитними сертифікатами); уніфікація облікової ставки та ставки за основною операцією; звуження коридору процентних ставок НБУ за кредитами овернайт та депозитними сертифікатами овернайт; збереження інших операцій для згладжування впливу на процентні ставки значних коливань ліквідності на ринку та сприяння розвитку фінансових ринків [1].

У 2014-2015 рр. висока облікова ставка стала одним з елементів антикризової політики НБУ (табл. 2) [3]. Період пом'якшення монетарної політики, що мав місце з другої половини 2015 р. до 2017 р., нині змінився на користь зростання вартості кредитних ресурсів. У січні 2018 р. НБУ знову підвищив облікову

ставку, очевидно, з метою досягнення інфляційного таргету, однак зазнав критики. Низка науковців [9, 10] стверджують, що нинішня інфляція в Україні має немонетарний характер і не зможе бути подолана монетарними інструментами, зокрема, підвищенням облікової ставки. У той же час, на їх думку, результатом зростання ставки буде скорочення темпів економічного зростання в Україні, які і так є невисокими. Так, на думку Богдана Данилишина [10] інфляція за своєю природою має циклічний характер, у зв'язку з чим на стадії підйому економіки вона супроводжує довгострокове економічне зростання, виконуючи тим самим функцію певного сприяння активізації економічної динаміки, а на стадії спаду інфляція негативно впливає на економічне зростання. Однак Україна стадію спаду уже пройшла і прагнення проводити жорстку грошово-кредитну політику, у першу чергу підтримуючи відсоткові ставки на високому рівні, не дає у нашій країні бажаного результату з точки зору стримування інфляції [10].

Більшість теоретичних моделей вказують на від'ємний зв'язок відсоткових ставок та обсягів виробництва, тобто зниження відсоткових ставок сприяє зростанню ВВП [7]. Однак, окремі науковці стверджують, що зростання виробництва є можливим і за відносно високої вартості кредитних ресурсів. Так, економісти С.М. Дробишевский, П.В. Трунін, А.В. Божечкова, Е.В. Синельникова-Мурильова досліджуючи досвід Бразилії (2000–2008 рр.), Турції (2002–2007 рр.), Індії (1980–2013 рр.) і Чілі (1984–2013 рр.) визначили низку передумов економічного зростання за умов високої реальної ставки процента. Це, зокрема вплив зростання ставок на зниження темпів інфляції, зростання припливу іноземного капіталу, зростання заощаджень населення, зміцнення валютного курсу та наступне здешевлення імпорту та реалізацію інституційних реформ [7].

Таблиця 2

Облікова ставка НБУ у 2014-2018 рр.

Період	% річних	Період	% річних
2018		2016	
з 26.01	16.0	з 24.06	16.5
2017		з 27.05	18
з 15.12	14.5	з 22.04	19
з 27.10	13.5	з 04.03	22
з 14.09	12.5	з 29.01	22
з 03.08	12.5	2015	
з 07.07	12.5	з 18.12	22
з 26.05	12.5	з 30.10	22
з 14.04	13	з 25.09	22
з 03.03	14	з 28.08	27
з 27.01	14	з 04.03	30
2016		з 06.02	19.5
з 09.12	14	2014	
з 28.10	14	з 13.11	14.0
з 16.09	15	з 17.07	12.5
з 29.07	15.5	з 15.04	9.5

Якщо проаналізувати ці передумови кризи призму нинішньої ситуації в Україні, то економічне зростання за умови високої вартості кредитних ресурсів навряд чи матиме місце у нашій державі найближчим часом. Високі інфляційні очікування і девальвація національної валюти, ймовірно і надалі стимулюватимуть зростання цін. Зростанню іноземних інвестицій перешкоджатимуть високі військові та політичні ризики, нестабільна правова база, все ще високий рівень корупції та невтішні прогнози щодо розвитку української економіки. Така ситуація не є унікальною саме для України. Підвищення ставок центральних банків у 84% країн, що розвиваються призводить до падіння національної валюти і, відповідно, до зростання інфляції [8]. Загалом аналіз динаміки відсоткових ставок демонструє, що у країнах, які розвиваються, реальна процентна ставка суттєво змінюється з плином часу, у той час як у розвинутих країнах цей показник є досить стійкий.

ВИСНОВКИ

Монетарна політика центробанків розвинутих країн, будучи спрямованою на стимулювання економічного зростання спирається, як правило, на низькі (або навіть від'ємні) відсоткові ставки. Хоча окремі економіки, наприклад США, вже розпочали проведення більш жорсткої монетарної політики. Нині складна економічна ситуація в Україні та обраний режим інфляційного таргетування змушує монетарну владу вдаватися до заходів, спрямованих на стримування інфляції. Нещодавнє чергове підвищення облікової ставки НБУ стало теєю численних дискусій щодо очікуваної дієвості цього заходу. Досвід Росії, яка також дотримується режиму інфляційного таргетування і нещодавно намагалася боротися з інфляцією подібним чином, свідчить про те, що за певних

умов жорстка монетарна політика не лише не стримує зростання цін, а й може виступати одним з його чинників. Аналіз економічних успіхів окремих країн, які було досягнуто в умовах відносно високих процентних ставок, дає підстави зробити висновок, що економічне зростання за високої вартості кредитних ресурсів можливе лише за певних (вказаних вище) обставин, які, на жаль, нині не є характерними для нашої держави. Подальші розробки даної проблематики вбачається доцільним спрямувати на дослідження успішного досвіду монетарної політики центрально-європейських постсоціалістичних держав.

Список використаних джерел

1. Береславська О.І. Валютно-курсова політика в умовах інфляційного таргетування в Україні / О.І. Береславська // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. – 2017. – № 2. – С.24-36
2. Процентные ставки ЦБ мира [Електронний ресурс]: (дані сайту FXStreet.ru) // www.fxstreet.ru. Режим доступу: <http://www.fxstreet.ru.com/economic-calendar/interest-rates-table/>
3. Облікова ставка НБУ [Електронний ресурс]: (дані сайту bank.gov.ua) // www.bank.gov.ua. Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=53647&showTitle=true
4. ФРС США повысила ключевую ставку впервые с июня [Електронний ресурс]: (стаття сайту www.rbc.ru – Портал РБК // www.rbc.ru. Режим доступу: <https://www.rbc.ru/money/13/12/2017/5a31516e9a7947301b379737>
5. Мотосигэ И. Экономическая политика администрации Трампа и Япония: долгосрочные процентные ставки и двустороннее соглашение о свободной торговле / И. Мотосигэ [Електронний ресурс]: (стаття

сайту www.nippon.com) // www.nippon.com. Режим доступу: <https://www.nippon.com/ru/in-depth/a05306/>

6. ЄЦБ зберіг процентні ставки на колишніх рівнях [Електронний ресурс]: (стаття сайту minfin.com.ua) // minfin.com.ua. Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/2018/01/25/32049105/>

7. Дробышевский С.М., Трунин П.В., Божечкова А.В., Синельникова-Мурылева Е.В. Влияние ставок процента на экономический рост / С.М. Дробышевский, П.В. Трунин, А.В. Божечкова, Е.В. Синельникова-Мурылева // Деньги и кредит. – 2016. - № 9. – С. 29-40.

8. Стариков Н. О влиянии процентных ставок на инфляцию / Н. Стариков [Електронний ресурс]:

(стаття сайту nstarikov.ru) // nstarikov.ru. Режим доступу: <https://nstarikov.ru/club/63440>

9. Гальчинський А. У провалах економічної політики левова частка провини НБУ/ А. Гальчинський // Дзеркало тижня. 2016. - 25 березня.

10. Данилишин Б. Повышение учетной ставки НБУ не только не даст ожидаемых результатов, но и затормозит экономический рост / Б. Данилишин [Електронний ресурс]: (стаття сайту 112.ua) // 112.ua. Режим доступу: <https://112.ua/mnenie/povyshenie-uchetnoy-stavki-nbu-ne-tolko-ne-dast-ozhidaemyh-rezultatov-no-i-zatormozit-ekonomicheskij-rost-431109.html>

КОВАЛЕНКО

Світлана Олександрівна
svetalexkov@gmail.com

УДК 336.153.2

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

БАТУРА

Дмитро Олегович
baturadmitro@gmail.comк.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів
Київського національного
торговельно-економічного
університетуINTER-BUDGET RELATIONS IN THE
CONTEXT OF DECENTRALIZATION IN
UKRAINEстудент, Харківський
інститут фінансів
Київського національного
торговельно-економічного
університету

Стаття присвячена особливостям здійснення міжбюджетних відносин в сучасних умовах бюджетної децентралізації. В статті визначені основні проблеми та розроблені напрями підвищення ефективності міжбюджетних відносин.

Статья посвящена особенностям осуществления межбюджетных отношений в современных условиях бюджетной децентрализации. В статье определены основные проблемы и разработаны пути повышения эффективности межбюджетных отношений.

The present article is dedicated to the peculiarities of the implementation of inter-budgetary relations in the current conditions of budget decentralization. The article identifies the main problems and develops ways to improve the effectiveness of inter-budgetary relations.

Ключові слова: місцеві бюджети, міжбюджетні відносини, децентралізація, об'єднані територіальні громади

Ключевые слова: местные бюджеты, межбюджетные отношения, децентрализация, объединенные территориальные общины

Keywords: local budgets, inter-budgetary relations, decentralization, united territorial communities

ВСТУП

Реформа децентралізації влади та окреслення кола повноважень органів державної та місцевої влади, об'єднаних територіальних громад започаткувала в Україні новий етап розвитку міжбюджетних відносин, який сприятиме покращенню соціально-економічного розвитку країни та зростанню добробуту населення. Підвищення ефективності міжбюджетних відносин й надалі є актуальним та потребує розроблення дієвих рекомендацій щодо подальшого реформування зазначених відносин та удосконалення їх здійснення.

МЕТА РОБОТИ полягає у розгляді особливостей здійснення міжбюджетних відносин в умовах децентралізації та розробленні напрямів підвищення їх ефективності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти з питань бюджету та офіційні статистичні дані.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансова стійкість місцевих бюджетів є однією з умов економічного розвитку регіонів та їх соціального забезпечення. Всім відомо, що регіони України розвиваються нерівномірно, мають значні розриви в

обсязі валового регіонального продукту та податко-спроможності. Через недостатню забезпеченість фінансовими ресурсами деякі територіальні органи не в змозі в повному обсязі виконувати свої повноваження, що послаблює розвиток територіально-адміністративних одиниць та України в цілому.

Створення в Україні умов для сталого соціально-економічного росту та ефективного функціонування бюджетної системи неможливий без створення обґрунтованої системи міжбюджетних відносин. Через систему міжбюджетних відносин держава впливає на соціально-економічний розвиток територій, зменшуючи зазначені фінансові диспропорції, враховуючи інтереси загальнонаціонального значення на місцевому рівні.

Міжбюджетні відносини є потужним засобом державного регулювання розвитку економіки, важливим показником розвинутої бюджетного процесу в країні, що здійснюється завдяки руху коштів між державним і місцевими бюджетами.

Здійснюючи управління системою міжбюджетних відносин, держава змінює принципи й способи формування доходів та видатків бюджетів різних рівнів, регулює напрями руху бюджетних коштів, визначає механізми розподілу централізованих ресурсів та напрями їх цільового використання, чим втілює державну регіональну фінансову політику.

Варто зазначити, що на макроекономічному рівні система міжбюджетних відносин впливає на темпи економічного зростання та стабільність надходжень до бюджетів. На мікроекономічному рівні міжбю-

джетні відносини визначають ефективність використання місцевих ресурсів, якість та обсяг надання адміністративних та соціальних послуг, ефективність інвестиційного клімату в регіонах, створюють умови для розвитку підприємництва [1].

Сьогодні окремі територіальні громади неспроможні самостійно виконувати всі передбачені законом власні та делеговані повноваження. Причиною такого стану є загальна нестабільність системи міжбюджетних відносин, що не виконує належних їй основних функцій: збалансування доходів та видатків місцевих бюджетів у короткостроковій перспективі, фінансового вирівнювання – у середньостроковій перспективі, стимулювання сталого довгострокового розвитку громад – у довгостроковій перспективі. Внаслідок нестабільності системи міжбюджетних відносин в Україні:

1) неоптимальним залишається перелік видаткових повноважень місцевих бюджетів, зокрема, не упорядковано переліки та обсяги видатків на виконання делегованих і власних повноважень, неефективним є механізм розрахунку видатків на виконання делегованих повноважень;

2) недостатньою є фінансова спроможність органів місцевого самоврядування, що в умовах обмеженості доступу до фінансових ринків призводить до жорстких бюджетних обмежень під час здійснення власних повноважень, стримує інвестиційний розвиток громад;

3) наявний інструментарій бюджетної політики органів місцевого самоврядування не забезпечує можливостей щодо оперативного управління бюджетними коштами, оптимізації мережі бюджетних установ, запровадження середньострокового бюджетного планування, розрахунку реальних обсягів та вартості публічних послуг, вільного доступу до позикових капіталів;

4) відсутні належна фінансова прозорість та звітування органів місцевого самоврядування перед територіальними громадами, а також механізми незалежного зовнішнього аудиту та громадського нагляду за управлінням місцевими фінансами і комунальним майном [4].

Впровадження фінансової децентралізації в Україні суттєво змінило міжбюджетні відносини, дозволило розширити повноваження органів місцевого самоврядування, збільшуючи в такий спосіб можливості участі місцевої влади в розвитку конкретної території, запровадити систему горизонтального вирівнювання податкоспроможності з урахуванням кількості населення та надходження податку на доходи фізичних осіб, базові та реверсні дотації.

Слід зазначити, що у 2017 р. взаємовідносини з державним бюджетом мали 998 бюджетів (без непідконтрольних територій - 34), у тому числі 24 обласні бюджети, 148 бюджетів міст обласного значення, бюджет м. Києва, 459 районних бюджетів, 366 бюджетів об'єднаних територіальних громад. Однак, кількість бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом, щорічно збільшується у зв'язку із утворенням об'єднаних територіальних громад відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Так, у 2018 р. їх кількість збі-

льшиться на 47 – це бюджети об'єднаних територіальних громад, у яких в квітні 2017 р. відбулися перші місцеві вибори. Відповідно до норм Бюджетного кодексу України бюджети таких громад мають взаємовідносини з державним бюджетом з нового бюджетного року. Отже, з 2018 р. взаємовідносини з державним бюджетом матимуть 1045 місцевих бюджетів (без непідконтрольних територій - 34) і у державному бюджеті для них передбачатимуть відповідні міжбюджетні трансферти [2].

Зауважимо, що на 1 вересня 2017 р. місцеві бюджети одержали 175,7 млрд. грн. трансфертів, що складає 94,1 % від передбачених розписом асигнувань на січень-серпень 2017 р.. Так, місцеві бюджети отримали:

- базову дотацію – 3,9 млрд. грн. або 98,6 % від розпису асигнувань;

- субвенцію на соціальний захист населення – 86,3 млрд. грн. або 98,5 % від передбачених розписом;

- освітню субвенцію – 34,8 млрд. грн. або 96,6 % від розпису;

- медичну субвенцію – 36,2 млрд. грн. або 98,0 % від розпису;

- субвенцію на формування інфраструктури ОТГ – 826,3 млн. грн. або 99,1 % від розпису;

- субвенцію на соціально-економічний розвиток окремих територій – 2,1 млрд. грн. [2].

Крім того, спостерігається загальна тенденція до збільшення надходжень місцевих бюджетів, так протягом січня-серпня 2017 р. надходження до загального фонду всіх місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 120,7 млрд. грн. У порівнянні з аналогічним періодом 2016 р. надходження зросли на 28,4 млрд. грн. або на +30,8 %. Якщо виокремити надходження власних доходів місцевих бюджетів 366 об'єднаних територіальних громад, то за звітний період вони зросли в 1,9 рази (+2,5 млрд. грн) та склали 5,5 млрд. грн. [3].

Варто відмітити, що сучасних умовах фінансової децентралізації доходи місцевих бюджетів мають тенденцію до зростання, що демонструє необхідність продовження реформи місцевого самоврядування та здійснення реальних кроків до стимулювання органів місцевого самоврядування до зміцнення власної фінансової бази, впровадження сучасних методів управління фінансами, що сприятиме розвитку регіонів.

ВИСНОВКИ

Подальше реформування системи міжбюджетних відносин доцільно проводити з метою забезпечення: прозорості і збалансованості бюджетного процесу, участі громадськості у ньому; дієвого та ефективного бюджетного контролю, створення системи стимулів для зацікавленості місцевих органів влади у додаткових надходженнях та економії бюджетних ресурсів.

В результаті успішного проведення реформи децентралізації утвориться така система міжбюджетних відносин, яка дозволить сприяти фінансовій спроможності місцевих бюджетів, соціально – економічному розвитку територій. Адже, саме ефективні міжбюджетні відносини є особливим чинником вирівнювання розвитку регіонів, забезпечення однакових умов доступу громадян до суспільних послуг незалежно

від місцезнаходження, створення привабливих умов для розвитку підприємництва та залучення інвестицій.

Список використаних джерел

1. Набатова Ю.О. Проблеми міжбюджетних відносин в Україні та їх вплив на економічні показники 2010-2015 років //Ефективна економіка. – № 39. – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4318>

2. Формування місцевих бюджетів на 2018 рік: міжбюджетні трансферти. Частина II - [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/6571>

3. Бюджети ОТГ по багатьох надходженнях випереджають інші місцеві бюджети, - дані моніторингу за 8 місяців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/6897>

4. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80/page2>

ТРУНІНА

Ірина Михайлівна
truninairina0@gmail.com

УДК 338.5

УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ
ЗАТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ

ГЛУХОВА

Валентина Іванівна
Glukhova710@gmail.com

MANAGING TAX COSTS OF
ENTERPRISES

д.е.н., професор, зав. каф.
туризму, Кременчуцький
національний університет
імені М. Остроградського

к.е.н., доцент, зав. кафедрою
обліку і фінансів, Кременчуцький
національний університет імені
М. Остроградського

Стаття присвячена визначенню змісту податкових затрат, їх складу та суті управління ними на підприємствах. В статті запропоновані шляхи вдосконалення управління податковими затратами підприємств.

Статья посвящена определению содержания налоговых затрат, их состава и сути управления на предприятиях. В статье предложены пути совершенствования управления налоговыми затратами предприятий.

The article is devoted to the definition of the content of tax expenditures of enterprises, its composition and the essence of management. The ways of improvement for the management of tax expenditures of enterprises are proposed.

Ключові слова: податкові затрати, податкові витрати, управління, планування, аналіз

Ключевые слова: налоговые затраты, налоговые расходы, управление, планирование, анализ

Keywords: tax expenses, tax charges, management, planning, analysis

ВСТУП

В сучасних умовах господарювання підприємств, коли фінансова результативність їх діяльності має здебільшого від'ємні значення, а реальне податкове навантаження зростає, для підвищення їх конкурентоспроможності, активізації бізнес-процесів, посилення соціальної відповідальності важливого значення набуває ефективне управління всіма витратами підприємств, які прямо чи опосередковано впливають на результати діяльності і досягнення їх стратегічних цілей, в тому числі і витратами, пов'язаними зі сплатою податків і зборів до бюджету і цільових фондів.

З іншого боку, податкові платежі, які є основою доходної бази бюджету, в основному формуються за рахунок оподаткування юридичних осіб в Україні. Так, наприклад, на підставі аналізу звітних даних щодо виконання зведеного бюджету України, які за існуючою методикою, на жаль, обмежено відображаються в розрізі юридичних і фізичних осіб, можна сказати, що приблизно 84% всіх податкових надходжень, які склали за 2016 рік 650781,7 млн. грн., становлять податки і збори з юридичних осіб, із них: податок на додану вартість – 36 %, податок на прибуток – 9 %, акцизний податок – 14 %, мито – 2 %, рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів – 7%, місцеві податки і збори – 16% [1]. Варто зазначити, що навіть вказані податкові платежі займають 32 % від доданої вартості за витратами усіх підприємств країни (1702670,5 млн. грн.), що підкреслює актуальність управління їхніми податковими затратами [2].

Питанням визначення сутності податкових затрат, їх класифікації, основам управління, зокрема, плануванню, аналізу і контролю, присвячені роботи вітчиз-

няних і зарубіжних вчених: Ю. Бондар [3], О.Г. Дедкової [4], М.В. Зенкової [5], Є.В. Єгорової [6], Ю. Леонтєвої [7], А.М. Соколовської, Я.В. Петракова [8], М.М. Стефаненко, А.С. Філенко [9] та інших. Однак у більшості робіт податкові витрати та їх управлінські аспекти висвітлюються на макрорівні, на рівні підприємств ці питання досліджені недостатньо.

МЕТА РОБОТИ – дослідити сутність податкових затрат підприємств, основи управління ними та напрями вдосконалення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При проведенні дослідження використовувались методи аналізу та синтезу, порівняння, узагальнення.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

На сьогодні в економічній літературі і нормативних документах відсутні чіткі визначення сутності податкових затрат і витрат.

Податковими витратами можна вважати «втрачені податкові доходи бюджету в результаті відхилення від базової (нормативної) структури податку для досягнення певної мети соціально-економічної політики держави, що є альтернативою прямим бюджетним витратам» [8, с. 26]. Таке визначення характеризує податкові витрати на макрорівні і згідно з концепцією податкових витрат, розробленою в другій половині 20 ст. в розвинених країнах (Німеччині, США), означає необхідність обліку та кількісної оцінки втрат бюджету через надання податкових пільг і бюджетних субсидій.

Податкові затрати як об'єкт управління на мікрорівні розглянемо через призму визначення особливостей категорії «витрати» і «затрати». Варто зазначити, що у нормативних актах України наводиться

тільки термін “витрати”. Відповідно до П(С)БО 16 “Витрати” під витратами розуміється зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов’язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок внесків власників) [10]. В Плані рахунків назви всіх рахунків класу 8 та класу 9 включають термін “витрати”, в П(С)БО 16 “Витрати” у п. 21, 22 при визначенні економічних елементів витрат вказується матеріальні затрати [10].

В Податковому кодексі України (ПКУ) (п.138.2) при характеристиці податку на прибуток вказано, що витрати, які враховуються для визначення об’єкта оподаткування, визнаються на підставі первинних документів, що підтверджують здійснення платником податку витрат, обов’язковість ведення і зберігання яких передбачено правилами ведення бухгалтерського обліку, та інших документів, встановлених розділом 2 ПКУ.

Витрати, не підтверджені відповідними розрахунковими, платіжними та іншими первинними документами, обов’язковість ведення і зберігання яких передбачена правилами ведення бухгалтерського обліку та нарахування податку, до складу витрат не включаються (пп. 139.1 ст. 139 ПКУ) [11].

На нашу думку, податковими витратами з точки зору управлінського обліку на підприємстві є всі нараховані й сплачені податкові платежі за звітний період, які в кінцевому підсумку впливають на фінансовий результат діяльності, які відображені в обліку й звітності підприємства, причому незалежно від того, що ці податки включаються в собівартість, сплачуються з його виручки чи з прибутку. Загальна сума таких податкових витрат, віднесена до доходу платника, відображає рівень податкового навантаження в цілому на підприємство.

Податкові затрати як економічна категорія, на наш погляд, включають податкові витрати, а також всі витрати підприємства, які прямо чи опосередковано впливають на обсяги й структуру податкових платежів, але на рахунках бухгалтерського обліку не передбачено їх облік і відповідно, немає звітності, необхідної для прийняття управлінських рішень.

Цю другу складову податкових затрат можна віднести до групи трансакційних витрат підприємства. Взагалі трансакційні витрати, на думку Р. Коуза, який вперше ввів в обіг даний термін [12], – це витрати, пов’язані зі збиранням та обробкою інформації, проведенням переговорів та прийняттям рішень, контролем та юридичним захистом виконання контрактів в умовах ринку. На сьогодні єдиного визначення та класифікації трансакційних витрат не існує, що викликає труднощі в їх обліку та контролі.

До трансакційних податкових витрат, на наш погляд, варто відносити витрати на прогнозування податкових платежів, на їх оптимізацію, витрати на підготовку та подання звітності, на додаткове узгодження податкових зобов’язань, проценти по кредитах на фінансування незапланованих податкових виплат, додаткові витрати на зовнішній податковий аудит, витрати на оплату податкових консультантів, витрати опортуністичної поведінки, захисту, витрати в результаті неефективного податкового менеджменту на

підприємстві.

Оскільки в усіх сукупних податкових затратах підприємства превалюють податкові витрати, для оцінки та управління ними, в першу чергу, важливого значення набувають аналіз та прогнозування саме податкових платежів.

Варто зазначити, що податковий аналіз на мікрорівні – це сукупність різних прийомів і способів, за допомогою яких можна охарактеризувати податкову політику господарюючого суб’єкта та провести аналіз податкових витрат за окремі періоди часу. В процесі податкового аналізу також вимірюється ступінь дії різних факторів, розглядається їх кількісна характеристика, що робить аналіз більш точним, а висновки обґрунтованими, які і лягають в основу прийняття управлінських рішень.

Управління витратами на податки і збори підприємств здійснюється шляхом податкового планування, податкової оптимізації, складання податкового календаря. Інструментами податкового планування виступають податкові пільги, спеціальні податкові режими, зони пільгового оподаткування на митній території та за кордоном. На жаль, в даний час на підприємствах відсутня на достатній мірі інформація, відображена в обліку й звітності, щодо виду пільг по кожному із податків, результативність надання, їх впливу на фінансовий стан підприємств, що ускладнює поточне та перспективне податкове планування.

Оптимізація податків і зборів – це система організаційних заходів в межах діючого законодавства, спрямована на збільшення грошових потоків підприємства, підвищення фінансової результативності діяльності при економії податкових витрат. Оптимізація передбачає мінімізацію податкових виплат як в короткостроковому, так і в довгостроковому періоді; недопущення штрафних санкцій з боку фіскальних органів, недопущення перевищення зростання податкових платежів порівняно з ростом виручки підприємства.

Практика свідчить, що на багатьох підприємствах податкове планування в процесі бізнес-діяльності здійснюється на базі існуючих форм фінансової та податкової звітності, тобто має місце констатація і попередній розрахунок сум податків. Але існують і інноваційні підходи до податкового планування та прогнозування, які дозволяють управляти на підприємстві податковою базою та обсягом сплачуваних податків. Так, змінюючи деякі елементи облікової політики, де встановлюються правила організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, можна впливати на структуру й обсяги сплачуваних податків (наприклад, застосовуючи метод прискореної амортизації основних засобів, можна управляти розміром податку на прибуток). Також покращенню податкового планування й прогнозування сприяє використання сучасних економіко-математичних методів з урахуванням особливостей того чи іншого податку.

Щодо управління трансакційною складовою сукупних витрат в даний час у вітчизняній практиці не існує не лише завершених моделей управління, а й способів виокремлення таких витрат із сукупності усіх витрат підприємств. Тому, в першу чергу, доцільним вбачаємо здійснювати відокремлений облік

транзакційних податкових витрат у бухгалтерських документах і звітах підприємств та прийняттям керівниками на основі одержаної інформації управлінських рішень щодо оптимізації цих витрат.

Можливим варіантом розвитку обліку транзакційних податкових витрат вважаємо внесення змін до законодавчої бази існуючої системи бухгалтерського обліку: до Плану рахунків бухгалтерського обліку, облікової політики підприємства, удосконалення та доповнення П(с)БО.

З метою удосконалення управління податковими затратами в цілому і податковими транзакційними, зокрема, прийнятним є використання за основу системної моделі управління податковими витратами підприємства з урахуванням специфіки галузі [3].

ВИСНОВКИ

Отже, управління податковими затратами підприємств, як складова управління витратами в цілому, має свою специфіку, обумовлену об'єктом управління. В сучасних умовах господарювання для вирішення низки проблем управління податковими затратами доцільним є внесення змін в нормативну, законодавчу базу щодо обліку, звітності, ініціативний і творчий підхід в податковому менеджменті із застосуванням сучасних, інноваційних методів управління затратами підприємств із метою досягнення їх ефективної фінансово-господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу:

www.ukrstat.gov.ua

3. Бондар Ю. Моделирование податкових витрат в управлінні торговельним підприємством. // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2015. – № 10 (230). – С.5-19.

4. Зенкова Н.В. Развитие налогового учета в системе управления коммерческой организации. Автореферат... канд. экон. наук., Ростов-на-Дону: РГЭУ, 2014. – 24 с.

5. Дедкова Е.Г. Анализ и прогнозирование налоговых затрат на промышленных предприятиях. Автореферат... канд. экон. наук., Орел: ОГТУ, 2010. – 20 с.

6. Егорова, Е.В. Налоговый анализ как самостоятельный вид экономического анализа / Е.В. Егорова // Государственный университет Минфина России. Финансовый журнал. – 2012. – № 4. – С. 131-138.

7. Леонтъева Ю. Економічна суть податкових витрат // Економіст. – 2013. – № 11. – С.63-64.

8. Соколовська А.М., Петраков Я.В. Концепція податкових витрат та шляхи її застосування в Україні // Фінанси України. – 2013. – №11. – С.23-44.

9. Стефаненко М.М. Аналіз податкових витрат та їх класифікація в сучасних умовах господарювання / М.М. Стефаненко, А.С. Філенко // Економіка, фінанси, право. – 2012. – №9. – С. 22-25.

10. П(с)БО [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.interbuh.com.ua/ua/documents/onemanuals/35131.

11. Податковий кодекс [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

12. Коуз Р. Природа фирмы / Р. Коуз // Фирма, рынок и право. Пер. с англ. – М.: Дело ЛТД, 1993. – 192 с.

СУШКО

Наталія Іванівна
nisushko@ukr.net

УДК 336.14

ЄДИНИЙ КАЗНАЧЕЙСЬКИЙ РАХУНОК: ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ

SINGLE TREASURY ACCOUNT: THE LIQUIDITY ASSESSMENT

к.е.н., доцент, завідувач
відділу методології
бухгалтерського обліку,
НДФІ ДННУ "Академія
фінансового управління"

У статті розкриті питання функціонування єдиного казначейського рахунку (ЄКР), відкритого у Національному банку України. Науково обґрунтовано необхідність проведення оцінки балансу казначейських операцій на основі коефіцієнтного аналізу. Визначені коефіцієнти ліквідності та формули їх розрахунків. Запропоновано форму балансу казначейських операцій, що дозволить поліпшити інформаційне забезпечення оцінки ліквідності ЄКР.

В статье раскрыты вопросы функционирования единого казначейского счета (ЕКС), открытого в Национальном банке Украины. Научно обоснована необходимость проведения на основе коэффициентного анализа оценки баланса казначейских операций. Определены коэффициенты ликвидности и формулы их расчетов. Предложено форму баланса казначейских операций, что позволит улучшить информационное обеспечение оценки ликвидности ЕКС.

The issues of the functioning of single treasury account (STA) opened in National Bank of Ukraine are defined in the article. The necessity of conducting the ration analysis of treasury transactions are substantiated. The liquidity ratios and formulas for their calculation are determined. The form of balance of treasury transactions that will enhance the quality of data for the STA liquidity assessment is suggested.

Ключові слова: казначейство; єдиний казначейський рахунок; ліквідність; оцінка ліквідності

Ключевые слова: казначейство; єдиний казначейський счет; ліквідність; оцінка ліквідності

Keywords: treasury; single treasury account; the liquidity; the liquidity assessment

ВСТУП

Одним із головних факторів розвитку економіки є наявність ефективної системи державних фінансів. Її збалансованість і ефективність управління фінансовими ресурсами дають Урядові можливість успішно виконувати покладені на нього функції, формують сприятливе макроекономічне середовище для інвестицій.

У країні триває процес виконання плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку системи управління державними фінансами [1]. Мета започаткованих реформ – наближення управління державними фінансами (УДФ) до рівня розвинутих країн. У зв'язку з цим одними із завдань середньострокового характеру є нормативно-правове забезпечення управління ліквідністю державних фінансів, а довгострокового характеру – вдосконалення його нормативно-правового забезпечення.

Основним законодавчим актом, що регулює питання ЄКР на сучасному етапі є Бюджетний кодекс України (БКУ). Функціонування ЄКР, відкритого в Національному банку України (НБУ), становить інструмент казначейського обслуговування бюджетних коштів (ч. 1 ст. 43 БКУ). Відповідно, фінансові ресурси держави сконцентровані на ЄКР – основному рахунку держави, який використовується для проведення фінансових операцій та ефективного управління коштами бюджетів через систему електронних платежів (СЕП) НБУ.

Коливання залишків коштів на ЄКР та практика, яка мала місце у попередніх роках, невчасного виконання Казначейством доручень на переказ коштів із рахунків розпорядників бюджетних коштів, привертають увагу дослідників.

Так, питанням функціонування ЄКР присвячено праці науковців і практиків, зокрема: Е. І. Курганської, Т.Б. Кублікової, С.Л. Лондаря; С.Є. Прокоф'єва, В.І. Стоян, А.Л. Череп [2, с. 53-65; 3, с. 7-10; 4; 5, с. 15-17] та ін.

Л.Є. Дейкало та А.Ю. Чубак досліджували фактори впливу на стан залишків коштів на ЄКР [6], а Ю.О. Голинський розглядав управління ЄКР як інструмент оперативного впливу на фінансову систему України [7; с. 90-93]. Проте залишаються актуальними і потребують досліджень питання функціонування ЄКР та управління його ліквідністю.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичне обґрунтування оцінки ліквідності ЄКР та визначення можливих методів її проведення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, дедукції, узагальнення теоретичного та практичного матеріалу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теперішня модель функціонування ЄКР була створена не відразу. Її еволюційний розвиток досліджувався автором насамперед за допомогою порівня-

льного аналізу понятійного апарату, що вказує на його (ЄКР) структуру й основи функціонування [8, с. 39-45].

Для отримання інформації щодо фактичної наявності фінансових ресурсів, що є підґрунтям для прийняття управлінських рішень і проведення фінансових операцій, Казначейство складає баланс казначейських операцій.

Рис. 1. Структура операцій ЄКР [складено автором]

Як бачимо з рис. 1 збільшення ресурсу на ЄКР відбувається завдяки таким дохідним операціям:

- 1) зарахування до загального та спеціального фондів державного й місцевих бюджетів доходів (податків, зборів та інших обов'язкових платежів);
- 2) надходження коштів на рахунки: для ЄСВ та депозитні рахунки митних органів; електронного адміністрування ПДВ та реалізації пального; розпорядників бюджетних коштів та інших клієнтів (небюджетні рахунки);
- 3) повернення кредитів до бюджетів;
- 4) повернення коштів із депозитів, щодо розміщення тимчасово вільних: коштів ЄКР, коштів місцевих бюджетів, бюджетних коштів вищими і професійно-технічними навчальними закладами на вкладних (депозитних) рахунках у банках;
- 5) надходження коштів від: продажу іноземної валюти та цінних паперів; приватизації державного майна; державних (місцевих) запозичень.

Зменшується ресурс ЄКР унаслідок дохідних (проведення бюджетного відшкодування ПДВ та повернення коштів, помилково й зайво зарахованих до державного та місцевих бюджетів) і витратних операцій.

Такими операціями є:

- 1) здійснення витратів та надання кредитів з державного і місцевих бюджетів;
- 2) розміщення тимчасово вільних коштів на депозит: ЄКР, місцевими бюджетами та вищими й професійно-технічними навчальними закладами;
- 3) надання позик з ЄКР на покриття тимчасових

Поступове розширення повноважень органів Казначейства стосовно обслуговування коштів місцевих бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування та інших клієнтів змінює структуру коштів ЄКР. За результатами проведених досліджень функціонування ЄКР узагальнено структуру операцій та визначено їхній вплив на стан фінансового ресурсу (рис. 1).

касових розривів: Пенсійного фонду України, інших фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування й місцевих бюджетів;

4) купівля Казначейством іноземної валюти для забезпечення проведення операцій державного бюджету в іноземній валюті;

5) погашення державного (місцевого) боргу та придбання цінних паперів.

Для прогнозування динаміки руху коштів ЄКР Казначейство щомісяця в останній робочий день складає Орієнтовний розрахунок потреби у фінансовому ресурсі для захищених, соціально-спрямованих, інших незахищених витратків державного та місцевих бюджетів та платежів інших клієнтів (орієнтовний розрахунок) на поточний місяць у розрізі днів місяця.

Структурно орієнтовний розрахунок містить дані щоденного руху коштів за операціями з надходжень і витрат. На підставі *даних оперативної звітності виконання державного та місцевих бюджетів* прогнозні показники орієнтовного розрахунку щоденно після закінчення операційного дня коригуються з урахуванням фактичних показників виконання бюджетів.

Незважаючи на те, що коло клієнтів, кошти яких консолідуються на ЄКР, постійно розширювалось, однак залишок коштів на кінець року протягом останніх років не відповідав обсягу зобов'язань перед клієнтами (рис. 2).

У зв'язку із застосуванням недосконалих механізмів управління коштами ЄКР протягом ряду бюджетних років не було забезпечено своєчасне виконання платежів за рахунок коштів бюджетів і фондів.

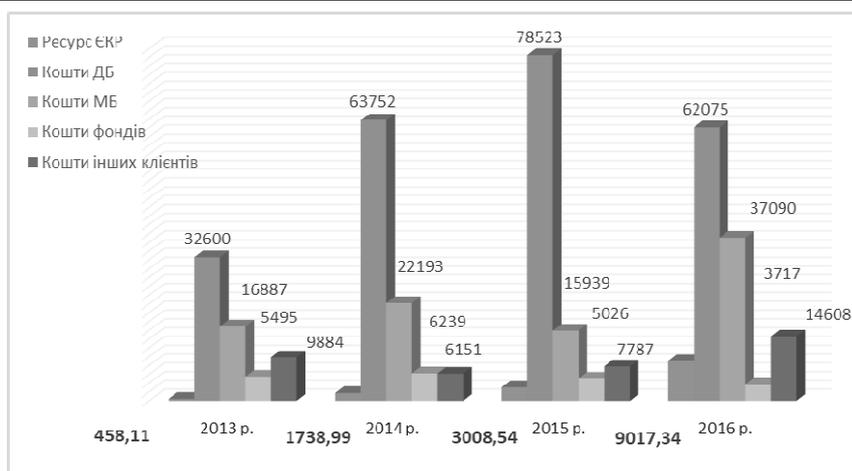

Рис. 2. Структура ресурсу ЄКР станом на 1 січня (млн. грн.) [8, с. 42]

Тож підвищення ефективності використання наявних фінансових ресурсів впродовж останнього десятиліття є одним із напрямів удосконалення системи УДФ не тільки України, а й інших країн світу.

Попри складність, управління коштами ЄКР є надзвичайно актуальним і необхідним, надаючи ряд переваг, ключовою з яких є забезпечення ліквідності.

Методиці аналізу ліквідності підприємств присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: Л.А. Бернштейна, І.О. Бланка, Л.А. Костирко, Л.А. Лахтіонової, І.М. Парасій-Вергуненко, [9–13]. Науковцями застосовані стандартні підходи до аналізу фінансової звітності.

І.М. Парасій-Вергуненко виокремлює три різновиди ліквідності:

- 1) ліквідність підприємства – здатність вчасно виконувати свої зобов’язання за рахунок ліквідних активів;
- 2) ліквідність балансу – збалансованість активів і пасивів балансу за термінами;
- 3) ліквідність активів – наявність необхідних ліквідних активів для виконання поточних зобов’язань та швидкість їх трансформації в грошові кошти [13, с. 84-85].

Проте питання методології аналізу ліквідності ЄКР як на теоретичному так і практичному рівні потребують подальшої уваги.

Враховуючи загально-теоретичні підходи щодо аналізу ліквідності пропонуємо для аналізу ліквідності ЄКР оцінювати *ліквідність балансу казначейських операцій*.

Ліквідність будь-якого балансу має відображати покриття зобов’язань його фінансовими активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення зобов’язань. Тож збалансованість активів та пасивів балансу казначейських операцій за

термінами буде характеризувати платоспроможність ЄКР, тобто можливість виконати свої зобов’язання за рахунок наявних ліквідних активів.

Ліквідність балансу казначейських операцій пропонуємо оцінювати на основі коефіцієнтного аналізу. З цією метою визначати *коефіцієнти абсолютної та загальної ліквідності балансу казначейських операцій*.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{абс.л}$) розраховувати за формулою:

$$K_{абс.л} = \frac{ГА + ПФІ}{ПЗ}$$

де: ГА – грошові кошти і їх еквіваленти;
 ПФІ – поточні фінансові інвестиції;
 ПЗ – поточні зобов’язання.

Цей коефіцієнт показує, яку частину поточної заборгованості Казначейство може покрити негайно. Вважається, що його значення не повинно бути нижчим від таких меж: 0,2-0,25.

Коефіцієнт загальної ліквідності ($K_{зл}$) розраховувати зіставленням загальної суми оборотних активів до поточних зобов’язань:

$$K_{зл} = \frac{ОА}{ПЗ}$$

де: ОА – оборотні активи.

Він дає загальну характеристику ліквідності ЄКР, показуючи, наскільки оборотні активи покривають поточні зобов’язання. Якщо значення коефіцієнта дорівнює одиниці, то це свідчить про те, що у оперативному балансі казначейських операцій достатньо оборотних активів для покриття зобов’язань.

В контексті удосконалення методології бухгалтерського обліку і фінансової звітності в державному секторі пропонуємо форму Балансу казначейських операцій (табл. 1).

Таблиця 1

Баланс казначейських операцій [складено автором]

Код рядка	Назва показника	Код рядка	Назва показника
1	2	3	4
1	Активи, всього:	10	Пасиви, всього:
2	<i>Кошти на рахунках Казначейства, у т. ч.:</i>	11	<i>Кошти державного бюджету, у т.ч.:</i>
2.1	- єдиному казначейському рахунку, відкритому в НБУ	11.1	- загального фонду на рахунках:

Продовження табл. 1

1	2	3	4
2.2	- інших рахунках, відкритих в установах банку:	11.1.1	бюджету, відкритих в Казначействі
2.2.1	в національній валюті	11.1.2	- розпорядників і одержувачів коштів, відкритих в Казначействі
2.2.2	в іноземній валюті	11.2	- спеціального фонду на рахунках:
3	<i>Розміщені депозити бюджетів, у т. ч.:</i>	11.2.1	бюджету відкритих в Казначействі
3.1	- державного бюджету	11.2.2	розпорядників та одержувачів коштів, відкритих в Казначействі
3.2	- місцевого бюджету	11.2.3	розпорядників коштів, відкритих в установах банку, у т.ч:
4	<i>Цінні папери в активи бюджетів, у т.ч.:</i>	11.2.3.1	у національній валюті
4.1	- державного бюджету	11.2.3.2	у іноземній валюті
4.2	- місцевого бюджету	12	<i>Кошти місцевих бюджетів, у т. ч.:</i>
5	<i>Кредити, надані з бюджетів, у т.ч.:</i>	12.1	- загального фонду на рахунках:
5.1	- державного бюджету, у т.ч.:	12.1.1	бюджету, відкритих в Казначействі
5.1.1	бюджетні позички (кредити)	12.1.1	- розпорядників і одержувачів коштів, відкритих в Казначействі
5.1.2.	кредити під гарантії Уряду	12.2	- спеціального фонду на рахунках:
5.2	- місцевих бюджетів, у т.ч.:	12.2.1	бюджету, відкритих в Казначействі
5.2.1	бюджетні позички (кредити)	12.2.2	розпорядників та одержувачів коштів, відкритих в Казначействі
5.2.2	кредити під місцеві гарантії	12.2.3	розпорядників коштів, відкритих в установах банку, у т. ч:
6	<i>Позички, надані за рахунок ЄКР, у т.ч.:</i>	12.2.3.1	у національній валюті
6.1	- місцевим бюджетам	12.2.3.2	у іноземній валюті
6.2	- Пенсійному фонду	13	<i>Кошти на рахунках розпорядників коштів та інших клієнтів, відкритих в Казначействі, у т. ч.:</i>
6.3	- головним розпорядникам коштів	13.1	- з електронного адміністрування ДПВ
6.4	- інші запозичення	13.2	- рахунках держаних цільових фондів
7	<i>Інші активи, у т.ч.:</i>	13.3	- рахунках для зарахування ЄСВ
7.1	- державного бюджету	13.4	- інших рахунках клієнтів
7.2	- місцевих бюджетів	14	<i>Зобов'язання бюджетів за цінними паперами у т.ч.:</i>
7.3	- органів Казначейства	14.1	- державного бюджету:
		14.2	- місцевих бюджетів
		15	<i>Зобов'язання бюджетів за отриманими кредитами, у т.ч.:</i>
		15.1	- державного бюджету:
		15.2	- місцевих бюджетів
		16	<i>Інші зобов'язання, у т. ч. :</i>

		16.1	- державного бюджету
		16.2	- місцевих бюджетів
		16.3	- органів Казначейства

ВИСНОВКИ

Науково обґрунтовано необхідність запровадження оцінки ліквідності СКР як індикатора платоспроможності та фінансової стійкості Казначейства. Запропоновано ліквідність балансу казначейських операцій оцінювати на основі коефіцієнтного аналізу. З цією метою запропоновані формули визначення коефіцієнтів абсолютної та загальної ліквідності балансу казначейських операцій.

Запропоновано у контексті удосконалення бухгалтерського обліку і фінансової звітності в державному секторі форму балансу казначейських операцій.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 № 142-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249797370>.
2. Кублікова Т.Б., Курганська Е.І. Система казначейства: управління фінансовими ресурсами: монографія. Одеса: ОНЕУ, 2015. 323 с.
3. Прокоф'єв С. Про підвищення ефективності касового управління фінансовими ресурсами федерального бюджету. *Казна України*. 2010. № 3. С. 7–11.
4. Стоян В.І. Управління фінансовими ресурсами у системі казначейства. *Фінанси України*. 2006. № 7. С. 21–29.
5. Череп А.Л., Чорна Л.А. Деякі аспекти управління коштами єдиного казначейського рахунку. *Економічний простір*. 2009. № 26. С. 15–17.
6. Дейкало Л.Є., Чубак А.Ю. Фактори впливу на стан залишків коштів СКР. URL: [http:// archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vddfa/2011_1/Deikalo.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vddfa/2011_1/Deikalo.pdf).
7. Голинський Ю.О. Управління єдиним казначейським рахунком як інструмент оперативного впливу на фінансову систему України. *Шевченківська весна: Економіка: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студ. аспірантів та молодих вчених / за заг. ред. В.Д. Базидевича : у 2 т.* Київ: Освіта України, 2012. Вип. X, т. 1. С. 90–93.
8. Сушко Н.І. Єдиний казначейський рахунок: становлення та перспективи розвитку. *Sciences of Europe*. – 2016. – № 2 (2). – Vol. 1. - С. 39–45.
9. Бернстайн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация / пер. с англ.; науч. ред. пер. И. И. Елисеєва; гл. ред. серии Я. В. Соколов. М.: Финансы и статистика, 2003. 624 с.
10. Бланк И.А. Концептуальные основы финансового менеджмента. Киев: Ника-центр: Эльга, 2003. 448 с.
11. Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: монографія. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2008. 336 с.
12. Ляхтіонова Л.А. Аналіз платоспроможності та ліквідності суб'єктів підприємницької діяльності: монографія. Київ: КНЕУ, 2010. 657 с.
13. Парасій-Вергуненко І.М. Статичний і динамічний підходи до аналізу ліквідності та платоспроможності суб'єктів господарювання. *Фінанси України*. – 2017. – № 2. – С. 81–95.

СТАДНИК

Вікторія Павлівна
vika_stadnyk@ukr.net

УДК 005.13/.334:334.72

MOTIVATION OF PERSONNEL IN THE CONDITIONS OF CRISIS
MANAGEMENT BY AGRICULTURAL ENTERPRISE

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛА В УСЛОВИЯХ АНТИКРИЗИСНОГО
УПРАВЛЕННЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННИМ ПРІДПРИЯТТЯМ

к.е.н., старший
викладач, ВП НУБіП
України "НАПІ"

Аргументовано сутність мотивації персоналу в антикризовому управлінні сільськогосподарським підприємством та визначено головні напрями мотивування працівників, зорієнтованого на запобігання кризі та на її подолання.

Аргументировано сущность мотивации персонала в антикризисном управлении сельскохозяйственным предприятием и определены главные направления мотивации работников, ориентированного на предотвращение кризиса и на ее преодоление.

The article substantiates importance of personnel motivation in antichrists management of enterprise and identifies the main areas of motivation of employees aimed at crisis prevention and to overcome the crisis.

Ключові слова: мотивація, антикризове управління, криза, стабільність, нематеріальна мотивація, матеріальне стимулювання

Ключевые слова: мотивация, антикризисное управление, кризис, стабильность, нематериальная мотивация, материальное стимулирование

Keywords: motivation, anticrisis management, crisis, stability, nonmaterial motivation, incentives

INTRODUCTION

Ukraine belongs to countries with unstable economy. According to the global competitiveness index, the Ukrainian economy in 2016-2017 ranked 74th in the list of 145 countries, and for the stability of the financial sector it was in 115th place [3]. These indicators indicate the probability of crisis phenomena in the economy.

To adapt to changing, conditions created by the external environment, and in order to exclude adverse internal factors, there is an objective need to develop an enterprise crisis management mechanism.

Motivation of the personnel - an important component of the crisis management of the enterprise. The level of development of the system of motivation depends on the effectiveness of the crisis management enterprise; because it is interested in motivating their employees.

Various aspects of anti-crisis management, in particular, crisis management of human resource / personnel, were researched by such domestic scholars as O.D. Hudzynsky, O.E. Gudz, V.O. Vasilenko, V.G. Voronkova, A.G. Gryaznov, L.O. Ligonenko, A.D. Chernyavsky, S.M. Sodomir, O.O. Shapurova, Z.S. Sharshnova, A.M. Shahnret and foreign: A.A. Belyaev, V.V. Zharikov, V.Ya. Zakharov, E.M. Korotkov, R.A. Yaroshenko, S.P. Popov, J. Finner, R. Heath, S. Schmidt.

PURPOSE OF ARTICLE Is to identify the specifics of the motivation of employees in the crisis management of the agricultural enterprise.

RESEARCH METHODS

The theoretical basis of this information and research is leading scientist's labor, materials, periodicals, Internet

resources and legislative and regulatory acts of Ukraine.

The study used methods of analysis and synthesis of abstraction, generalization and so logical.

RESULTS

Management of any system is always aimed at overcoming imbalances, chaos in the system, achieving stability. However, from the philosophical point of view, in accordance with the laws of dialectics, the notion of "stability" can't exist by itself, without the opposite concept of "crisis". The emergence of recessions, i.e. crisis, in the life cycle of each enterprise is a natural phenomenon of its development.

Cherniavsky A.D. classifies crisis situations by the main causes of their occurrence: unpredictable sudden events in the external environment (changes in the political situation in the state, tax legislation, prices, fluctuation in the currency exchange rates, etc.); changes in relations between the subject of management and counterparties; changes within the controller (loss of the supplier, dismissal of leading specialists, etc.); changes that occur as a result of scientific and technological progress, resulting in the formation of new approaches, views and guidelines [2, p. 6].

P.T. Sabluk observes that "the crisis should be seen as a turning point in the development of the system, which gives space to a new round of economic change" [1, p. 9-10]. However, the crisis also entails the danger of the destruction of the organization, bankruptcy or the emergence of new crisis. Therefore, the development of anti-crisis management measures are relevant for the enterprise.

Anticrisis management is aimed at preventing the crisis, analyzing its symptoms and eliminating the threats

of occurrence of crisis situations, and in case of their occurrence - analysis and adoption of quick liquidation / remedial measures with the least losses and negative consequences. It is essential to use the factors of the crisis for the subsequent development of the enterprise [1, p. 23].

In the implementation of anti-crisis management, an important factor is the human factor. The talented American manager Jacob Lee, who was tasked with bringing the Chrysler company out of the crisis, started its work with the reorganization of the staffing of the firm. "All business operations in a company can, ultimately, be reduced to three words: people, product, profit. People are in the first place. If you do not have a reliable team, then from the rest of the factors you can do little by little "[4, p. 155]. The positive result from the implementation of crisis management is largely dependent on the competence and experience of the person, from the existence of an anti-recessionary way of thinking, the dedication of the staff to his company, the ability of the team to adapt quickly to new conditions, the ability to respond quickly and to find ways out of critical situations.

The anti-crisis management is aimed at solving two problems, one of which is the prediction of the crisis, and the second is the implementation of a system of measures to exit from it. In view of this, the motivation for anti-crisis management should take place in two ways: directing efforts to prevent the crisis; directing efforts to overcome the crisis.

Motivation of employees aimed at preventing a crisis should be based on the democratic relations of the subordinate with leadership. Communicating on equal terms promotes free expression of opinion. Information received during such communication can help to identify problems on time and respond to them in a timely manner.

It is useful to occasionally conduct written surveys, with the participation of all employees, in order to identify the company's strengths and weaknesses, potentials and threats. On the one hand, it will help look at the company from multiple perspective, and help identify those issues that the top management has not noticed before. On the other hand, taking into account the point of view of each individual employee will improve his commitment to the company. The data obtained after processing can be used for construction of SWOT-analysis.

At the stage of crisis prevention it is expedient to carry out training of personnel, including those of crisis management. Improvement of personnel qualification is an effective investment of the company's funds, which helps to create a sense of importance and necessity for employees. It is advisable to periodically rotate the personnel horizontally. By mastering a new area of work, a person can look at it "without a blurred eye", see the existing problems and enthusiastically take up their solution. Also, an employee who knows several areas of work, in a crisis period will be able to combine several positions in reducing staff.

It is important to develop the commitment of staff to the enterprise, especially among high-level specialists. The non-material motivation of the staff is an effective

means of forming affection – it is aimed at a long-term perspective.

At the stage of crisis prevention, the main directions are main direction towards motivation of the personnel, aimed at overcoming crisis are:

1. Preservation/retention of highly skilled frames. Although the process of releasing "staff ballast" is a rather painful process, but it is necessary for the organization, then the best personnel are usually released at their own discretion. The release of a leading specialist during a crisis can greatly deepen it, because finding a new worker and putting them into a course of business involving shortage of time and resource is very difficult. Therefore, the company during the crisis should show loyalty to key employees. O.D. Hudzinsky proposes to apply flexible labor organization systems, especially for highly skilled specialists [3, p. 348-349]. This allows an employee to work simultaneously in two to three jobs at the expense of full employment without leaving the crisis firm.

2. Implementation of measures for reduction and dismissal should be made as less painful as possible for people. Very often during the crisis, the necessity to save resources leads to reduction in staff costs. This problem is solved by reducing the staff and reducing the wages of workers. These two measures can be applied simultaneously. When reducing employees, the company should, if possible, take measures to provide retrenched workers with jobs at other enterprises. Among the remaining part of the enterprise, fear and uncertainty must be suppressed, cohesiveness must be formed. It is important that measures aimed at reducing wages apply to all employees equally (for example, a 15% reduction in wages throughout the enterprise). In any case, it must be communicated to workers that this is an interim measure and after the crisis, the wage shall be returned to the previous level.

3. Removing the moral stress in the team through conflict resolution, as well as informing employees about anti-crisis measures taken at the enterprise towards changes and innovations. Any anti-crisis program is a certain change in the work of the enterprise. Employees might resist the innovation. Particularly important changes concerning the interests of employees - they should be discussed in the collective, emphasizing the reasons and necessities of such actions. First, knowledge of the causes of change will ease the process of becoming accustomed to them, and secondly, measures for the formation of the team will increase the status of leadership in the eyes of the workers, thereby developing their commitment to the firm.

4. Stimulating innovation and suggestions. The influx of ideas, in the words of R.A. Popova can be done through the introduction of creative manifestations of workers (from the superior manager to the worker), the weakening of ties in the organizational-production structure, increasing the autonomy of staff, the adoption of a person-oriented management style [1, p. 225].

5. Support of employee loyalty to the enterprise. The reduction of employees will be accompanied by an increase in the burden of work on each of them. Against the backdrop of lower wages, this could serve as an impetus for the dissolution of staff's will. It is necessary

to create a sense of necessity in the person for the company, along with their value as a specialist. This should be accompanied by actions such as verbal gratitude, public recognition of the merits of the employee, the attention of the leadership to the employee's thoughts and wishes, and training programs.

The overwhelming form of motivation during the crisis period should be non-material motivation - it saves the costs of the enterprise. Material motivation should be used where a quick, qualitative solution to short-term tasks is required. Employees must receive material remuneration for offers and innovations that are especially valuable during the crisis period.

During the crisis, actions of the leadership such as the delay in paying wages, the provision of long leave without salary, large-scale dismissal of employees, fear of bankruptcy of the enterprise and possible dismissal, keeping information about the actual state of affairs in the company and the resulting speculation and gossip, severe penalties and excessive control have a demotivating effect on employees.

CONCLUSIONS

The implementation of anti-crisis management plays an important role in motivating staff. People are the main resource that can lead a company out of a crisis. Well-motivated employees are able to work with full dedication and create opportunities not only for the company to exit from the crisis, but also for the future development of the enterprise. Motivation in anti-crisis

management should be considered in two stages: preventing the crisis and overcoming the crisis.

References

1. Berezin O.V. Food Market in Ukraine: theoretical and methodological principles of formation and development: Monograph / O. Berezin. - K.: Center of educational literature, 2014. - 184 p.
2. Vasilenko V.O. Anticrisis management of the enterprise: teaching manual / V.O. Vasilenko. - K.: ZUL, 2013. - 504 p.
3. Popov R.A. Anti-crisis management: a textbook / R.A. Popov - M.: High School., 2010. - 429 p.
4. Chernyavsky A.D. Anticrisis management of the enterprise: teaching manual / A.D. Chernyavsky. - K.: MAUP, 2006. - 251 p.
5. Iacocca Lee. Career Manager / Trans. with English. with the participation of W. Novak; Society. Ed. and entry. Art. S.Yu. Medvedev / Lee Iacocca. - M.: Progress, 2001. - 384 p.
6. Sabluk P.T. Food security Ukraine / P.T. Sabluk., O.H. Bilous., V.I. Vlasov // Economy AIC. - 2009. - № 10. - P. 3-7.
7. Sheremet A.D. Methodology Financial analysis activities of commercial organizations. - [2nd ed., Rev. and additional.] [Electronic resource] / A.D. Sheremet, E.V. Nehashev. - Moscow: INFRA-M, 2008. - 208 p. - Access: <http://www.alleng.ru/d/econ-fin/econ-fin322.htm>. - Name of the screen.

ГОРБУНОВ

Олександр Володимирович

УДК 336.14

**ПРОЗОРІСТЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ПУБЛІЧНІСТЬ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: МЕТОДИКИ
ОЦІНЮВАННЯ ТА НАПРЯМИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ**

**TRANSPARENCY OF LOCAL BUDGETS AND PUBLICITY OF
LOCAL SELF GOVERNMENT IN UKRAINE: METHODOLOGIES OF
EVALUATION AND DIRECTIONS FOR THEIR IMPROVEMENT**

аспірант, Центральнотуркранський
національний технічний
університет, Народний депутат
України, Голова підкомітету з
питань видатків державного
бюджету Комітету Верховної
Ради України з питань бюджету

Досліджено методики оцінювання прозорості місцевих бюджетів та місцевого самоврядування в Україні з метою обґрунтування напрямів їх удосконалення в контексті підвищення ефективності та прозорості бюджетного процесу та бюджетного менеджменту в Україні. Обґрунтовано доцільність адаптації розробок Міжнародного бюджетного партнерства (International Budget Partnership) з урахуванням вітчизняного законодавства. Запропоновано введення показника «Індекс прозорості бюджетного менеджменту на місцевому рівні»,

який включатиме такі індекси: прозорості місцевих бюджетів; прозорості органів місцевого самоврядування; участі громадськості на місцевому рівні; контролю (аудиту, нагляду) за місцевими бюджетами та органами місцевого самоврядування.

* * *

Introduction. Creating a comprehensive system of transparency of local budgets, a mechanism for ensuring the transparency and accountability of local self-government bodies remains an urgent and important task.

Purpose. The purpose of this study is to analyze existing methodologies of evaluation the transparency of local budgets and local self-government in Ukraine in order to justify the ways of their improvement in the context of increasing the efficiency and transparency of the budget process and budget management in Ukraine. To achieve the purpose set in the work, a complex of general scientific methods (analysis, synthesis, induction, deduction, abstraction) and methodical techniques (systematization, generalization, review, comparison) are used.

Results. Three methodologies have been selected for analysis: the Transparency-Participation-Integrity of Local Budgets Index, the Local Government Publicity Index, and the Local Budget Transparency Index. Their benefits are: a large number of evaluation indicators and a sufficient number of valuation objects, documentation, complexity, openness, retrospective and approbation. The main drawbacks of these techniques are as follows: public participation is evaluated on individual issues, but a separate index is not calculated; the control of local budgets is left out of the attention of the methodologies; innovative components are not sufficiently substantiated.

Conclusion. The expediency of the using of the Open Budget Index developed by the International Budget Partnership, adapted according to the peculiarities of Ukrainian legislation, was substantiated. Accordingly, the introduction of the Local Budget Management Transparency Index was proposed, the components of which should be: the local budgets transparency index; the local self-government bodies transparency index; the local public participation index; the control (audit, supervision) of local budgets and local self-government bodies index. The use of indicators for evaluating the transparency of budget management in the proposed format will allow the formation of a system of indicators consistent with international standards, which will ensure the comparability of information, its accessibility and comprehensiveness for a wide range of users.

Ключові слова: бюджетний менеджмент, місцеві бюджети, органи місцевого самоврядування, індекси прозорості бюджетів, індекси публічності місцевого самоврядування

Keywords: budget management, local budgets, local government bodies, budget transparency indices, local government publicity indices

ВСТУП

В сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства, інтенсифікації інформаційних потоків принцип інформаційної відкритості, прозорості або транспарентності набуває актуальності та пріоритетності в усіх сферах соціально-економічного розвитку та скла-

дових соціально-економічних відносин, в тому числі і у сфері бюджетного менеджменту. Можливість отримання широкими колами громадськості інформації, яка стосується бюджетного процесу, має призводити до таких результатів: створюються умови для формування такого кола громадськості, яке сприймає полі-

тичну та соціально-економічну ситуацію в країні більш виважено, на основі об'єктивних оцінок, зменшуючи вплив суб'єктивних настроїв; збільшується залежність органів державного управління та місцевого самоврядування від населення, оскільки громадськість має можливість оприлюднювати власну оцінку їх діяльності; за умови максимальної поінформованості та детального ознайомлення з відповідними документами громадськість має можливість кваліфіковано приймати участь в обговоренні суспільно значимих проблем, розуміти та сприймати ті цілі, які висуюються у програмах та стратегіях соціально-економічного розвитку; збільшується вплив таких неформальних інститутів в суспільстві як інститут довіри та інститут відповідальності.

Слід відмітити, що питання прозорості в контексті Державного бюджету України розглядаються більш детально, оскільки саме в цій сфері існують розробки міжнародних організацій, зокрема, Міжнародного бюджетного партнерства (International Budget Partnership), яке з 2006 р. розраховує та публікує Індекс відкритості бюджету (Open Budget Index) для країн світу (www.internationalbudget.org). Міжнародне бюджетне партнерство оцінює діяльність саме центрального уряду, який у системі управління суспільними фінансами відіграє основну роль. Але на сучасному етапі значна роль належить місцевим органами влади та органам місцевого самоврядування, а в процесі залучення громадськості до процесів управління державними та місцевими фінансами місцеві органи мають значно більше можливостей, ніж центральний уряд. Тому в інших країнах, особливо пострадянського простору, робляться спроби розробити методики оцінювання прозорості бюджетів на місцевих рівнях, зокрема така практика характерна для Таджикистану [7], Казахстану [2].

Ці питання є актуальними і для вітчизняної практики. Тривалий час констатуються такі проблеми щодо прозорості місцевих бюджетів, як: неналежний рівень доступу громадськості до інформації про обговорення бюджету органів місцевого самоврядування, зобов'язання та власність органів місцевого самоврядування; недостатня деталізація інформації щодо видатків органів місцевого самоврядування; обмеження доступу громадськості до звітів про виконання місцевих бюджетів тощо [1]. Іваницька О.М. до «вузьких» місць відносить слабку контрольованість програм місцевих бюджетів і недоліки в управлінні фінансовою діяльністю державних підприємств [3]. Ці проблеми, пов'язані із прозорістю бюджетних відносин та відкритістю органів місцевого самоврядування, і до цих пір залишаються повністю невирішеними.

Отже, створення всеохоплюючої системи прозорості місцевих бюджетів, механізму забезпечення прозорості та відповідальності органів місцевого самоврядування залишається актуальною та важливою задачею.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даного дослідження є аналіз існуючих методик оцінювання прозорості місцевих бюджетів та місцевого самоврядування в Україні з метою обґрунтування напрямів їх удосконалення в контексті підвищення ефективності та прозорості бюджетного про-

цесу та бюджетного менеджменту в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та теоретичною основою дослідження є наукове й творче осмислення досягнень зарубіжних і вітчизняних вчених у теоріях бюджетних відносин та бюджетного менеджменту. Для досягнення поставленої в роботі мети використано комплекс загальнонаукових методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування) та методичних прийомів (систематизація, узагальнення, огляд, порівняння) дослідження методик розрахунку індексів в сфері бюджетних відносин та діяльності органів місцевого самоврядування. Інформаційною базою дослідження стали офіційні документи та результати оцінювання Міжнародного бюджетного партнерства (International Budget Partnership), вітчизняні методики, розроблені громадськими професійними організаціями.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для аналізу були обрані три методики, розроблені вітчизняними експертами: Індекс прозорості-участі-добросовісності місцевих бюджетів (www.probudget.org.ua); Індекс публічності місцевого самоврядування (publicityindex.org); Індекс прозорості місцевого бюджету (www.probudget.org.ua). Основні етапи, за якими здійснюється оцінювання включають: збір інформації за відповідями на запитання; розрахунок за сумою зважених оцінок по визначених параметрах оцінювання та / або складовим індексу; розрахунок інтегрального індексу; інтерпретація отриманих результатів оцінювання.

Індекс прозорості, участі та добросовісності місцевих бюджетів – це оцінка рівня прозорості, забезпечення участі громадян та добросовісності органів місцевого самоврядування в процесі складання, розгляду, затвердження, виконання та звітування щодо соціально-економічної та бюджетної політики. Кожен із 3-х груп критеріїв (прозорість, участь та добросовісність) дає змогу оцінити наближення чинного порядку оприлюднення соціально-економічних та бюджетних документів, залучення громадян та депутатів місцевої ради до бюджетного процесу та можливості впливу на соціально-економічну та бюджетну політику до найвищого значення, визначеного у балах. Сам індекс складається зі 205 показників систематизованих у 5 окремих розділів, які охоплюють процеси, стадії та документи соціально-економічної та бюджетної політики. На етапі пілотного оцінювання не було оцінено 44 критерії через стислі терміни оцінювання (8 місяців) та низку інших обмежень. У дослідженні 2016 р. [4] оцінювання здійснювалося за 173 критеріями (табл. 1).

Для рейтингування використовується наступна інтервальна шкала: 0-20% – незадовільний стан (чи відсутній); 20-40% – мінімальний; 40-60% – обмежений; 60-80% – суттєвий; 80-100% – високий стан забезпечення прозорості, участі та добросовісності місцевих бюджетів.

Індекс публічності місцевого самоврядування є інструментом, що дозволяє оцінити та порівняти між собою рівень прозорості, відкритості та підзвітності муніципальних інституцій у їхній взаємодії з мешканцями. Публічність розцінюється як збірне поняття,

що включає в себе три взаємопов'язаних принципи – прозорість, відкритість та підзвітність.

Основними об'єктами, які підлягають оцінюванню в рамках даного індексу, є міський голова (як головна посадова особа), виконавчі органи ради (органи уповноважені здійснювати виконавчі та розпорядчі функції) та депутати міської ради (як представницький

орган місцевого самоврядування). Публічність кожного з цих трьох об'єктів оцінювалася окремо за 100-бальною шкалою, а загальний Індекс публічності – це зважена сума значень цих трьох оцінок. Усі оперативні питання (у кількості 210) згруповані у 13 параметрів, які, у свою чергу, охоплюють 23 індикатори (табл. 2).

Таблиця 1

Матриця оцінювання в рамках розрахунку Індексу прозорості-участі-добросесності місцевих бюджетів [сформовано автором на основі офіційних даних сайту (<http://www.probudget.org.ua/>) та звіту за 2016 р. [4].]

Розділ оцінювання	Кількість балів та їх питома вага	Кількість балів за критеріями	
		прозорість	участь
Розділ 1. Планування/регламентування бюджетного процесу, зручність сприйняття та пошуку інформації про бюджетні документи та результати бюджетної політики	8 (4,6%)	прозорість	-
		участь	8
		добросесність	-
Розділ 2. Складання, розгляд та затвердження документів соціально-економічної та бюджетної політики	88 (50,9%)	прозорість	56
		участь	24
		добросесність	8
Розділ 3. Виконання бюджету, закупівлі за бюджетні кошти	7 (4,1%)	прозорість	5
		участь	2
		добросесність	-
Розділ 4. Звітування про виконання соціально-економічних та бюджетних документів, зазначених в розділі 2	67 (38,7%)	прозорість	48
		участь	14
		добросесність	5
Розділ 5. Стратегічні документи місцевого розвитку	3 (1,7%)	прозорість	3
		участь	-
		добросесність	-
Разом	173	прозорість	112 (64,7%)
		участь	48 (27,7%)
		добросесність	13 (7,6%)

Таблиця 2

Матриця оцінювання та вагові коефіцієнти Індексу публічності місцевого самоврядування [сформовано автором на основі офіційних даних сайту (<http://publicityindex.org/>) та звітів [5-6]]

Принцип	Параметри публічності	Вага в межах параметру	Вага в межах індексу
<i>Публічність міського голови</i>		100%	30%
Публічність	Прозорість діяльності міського голови та реалізації ним своїх повноважень	19%	5,7%
	Оприлюднення програмних та нормативних документів	26%	7,8%
Відкритість	Відкритість міського голови у взаємодії з громадськістю	30%	9,0%
Прозорість	Підзвітність міського голови	25%	7,5%
<i>Публічність виконавчих органів</i>		100%	35%
Публічність	Прозорість структури та повноважень виконавчих органів	13%	4,6%
	Оприлюднення нормативно-правових актів та іншої документації виконавчих органів	21%	7,4%
Відкритість	Відкритість виконавчих органів та забезпечення участі громадськості	25%	8,8%
	Доступність адміністративних послуг	14%	4,9%
Прозорість	Підзвітність виконавчих органів	27%	9,5%
<i>Публічність депутатів</i>		100%	35%
Публічність	Прозорість персонального складу, структури та реалізації повноважень представницьким органом місцевого самоврядування	16,5%	5,8%
	Прозорість роботи ради, оприлюднення нормативно-правових актів та іншої документації	30%	10,5%
Відкритість	Відкритість представницького органу та залучення громади до процесу прийняття рішень	27%	9,5%
Прозорість	Підзвітність депутатського корпусу міської ради	26,5%	9,3%
Публічність		41,8%	
Відкритість		32,2%	
Прозорість		26,0%	

Для рейтингування муніципалітетів використовується шкала, за якою міста з рейтингом 0-40 % класифікуються як неpubлічні, 41-60 % – з низьким рівнем публічності, 61-80 % – із задовільним рівнем публічності, 81-100 % – як публічні міста.

У 2017 р. була презентована Методологія оцінки прозорості місцевих бюджетів [8]. У ній детально проаналізовані існуючі на даний час індекси та рейтинги, які віддзеркалюють у тій чи іншій мірі рівень прозорості місцевих бюджетів, узагальнені їх недоліки та позитивні сторони. Сама методика передбачає оцінювання на основі 139 питань, класифікованих за 34 показниками, за рівнями бюджетного процесу та такими компонентами, як: відкритість, прозорість та інноваційна компонента (табл. 3).

Узагальнюючи дані методики, слід відзначити такі їх переваги: велика кількість показників оцінки та достатня кількість об'єктів оцінки, документальність, комплексність, відкритість. Індекс прозорості місцевого бюджету поки що не апробований, оскільки сама методологія була презентована у 2017 р..

Індекс прозорості-участі-доброчесності місцевих бюджетів та Індекс публічності місцевого самоврядування застосовуються вже декілька років поспіль, дані представлені на офіційних сайтах, тому їх відрізняє ретроспективність та апробованість, хоча узагальнюючі звіти підготовлені окремими виданнями стосовно першого індексу лише за 2016 р. [4], а стосовно другого – лише за 2013 р. та 2014 р. [5-6]. Порівнюючи ступінь розкриття інформації та можливість формування допоміжних звітів, треба визнати, що офіційний сайт, на якому представлено Індекс публічності міс-

цевого самоврядування, набагато інформативніший.

При порівнянні вказаних методик можна йти шляхом критичного аналізу балів та їх ваги, інтервальної шкали, але необхідно, в першу чергу, визначитися з логікою вибору параметрів або критеріїв оцінювання. На рис. 1 представлено структуру загальної кількості балів за трьома методиками, яка свідчить про відсутність єдиного підходу щодо ваги певного параметру.

До основних недоліків вказаних методик можна віднести таке:

1. У проаналізованих методиках, на відміну від міжнародної практики, акцент зроблено лише на прозорості місцевих бюджетів. Участь громадськості оцінюється за окремими питаннями, але окремий індекс не розраховується.

2. Поза увагою методик залишено контроль місцевих бюджетів. Але це питання є надзвичайно важливим у контексті забезпечення і їх прозорості, і ефективного бюджетного менеджменту на місцевому рівні.

3. У Методології оцінки прозорості місцевих бюджетів 2017 р. [8] показники, які включені до «інноваційної компоненти» (зокрема, залучення громадян, наявність «бюджету для громадян» або «громадського бюджету»), по суті, є обов'язковими з точки зору вимог міжнародних стандартів в цій сфері, тому враховуючи активізацію інтеграційних процесів у нашій країні та її прагнення відповідати міжнародним стандартам, в тому числі і у сфері бюджетної політики, викликають сумніви обґрунтованість їх виділення саме як інноваційних показників.

Таблиця 3

Матриця оцінювання Індексу оцінки прозорості місцевих бюджетів

[сформовано автором на основі [8]]

Етап	Показник прозорості місцевого бюджету	Параметр прозорості	Загальна кількість балів	Кількість балів
1	2	3	4	5
Складання проектів бюджету	Прогноз доходів та видатків на плановий та наступні за плановим два бюджетні роки	Відкритість інформації	38 (27,3%)	3
	Стратегія розвитку громади			2
	Програма соціально-економічного розвитку			4
	Збір пропозицій від громадян під час складання бюджету на наступний рік	Прозорість рішень		4
	Залучення багатосторонніх дорадчих органів до процесу розробки бюджету на наступний рік.			5
	Консультації щодо проекту рішення про місцеві податки та збори			4
	Розділ бюджет на сайті			16
Розгляд проекту бюджету та прийняття	Проект рішення про місцевий бюджет	Відкритість інформації	35 (25,2%)	4
	Бюджетні запити			4
	Рішення про бюджет			3
	Паспорти бюджетних програм			3
	Обговорення проекту бюджету на засіданні бюджетної комісії	Прозорість рішень		5
	Консультації з громадськістю щодо проекту рішення про бюджет на наступний рік (бюджетні слухання)			4
	Прийняття рішення про місцевий бюджет на наступний рік			5
	"Бюджет для громадян"			6
	Онлайн-інструменти консультування та візуалізації.			Інноваційні практики

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5
Виконання бюджету, включаючи внесення змін до рішення про місцевий бюджет	Зміни до бюджету	Відкритість інформації	39 (28,1%)	7
	Єдиний веб-портал використання публічних коштів (E-Data)			2
	Закупівлі			3
	Титульні списки капітальних видатків			2
	Діяльність комунальних підприємств			9
	Бюджет участі			7
	Ефективність комунальних підприємств	Інновативні практики		3
	Доброчесність використання системи закупівель Prozorro			2
	Онлайн-інструменти в реалізації бюджету участі			2
	Відкриті дані про капітальні видатки та їх візуалізації			2
Підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього	Квартальні звіти про виконання бюджету	Відкритість інформації	27 (19,4%)	5
	Річний звіт про виконання бюджету			5
	Звіти про виконання паспортів бюджетних програм			3
	Звіт про виконання Програми соціально-економічного розвитку			3
	Публічний звіт голови про виконання бюджету за рік			3
	Оприлюднення звітів про використання коштів місцевого бюджету в машиночитному форматі	Інновативні практики		2
	Звіти за результатами оцінки ефективності виконання бюджетних програм			3
	Залучення громадян до оцінки виконання бюджету ("учасницький аудит")			3
Відкритість інформації			62 (44,6%)	
Прозорість рішень			37 (26,6%)	
Інновативні практики			40 (28,8%)	

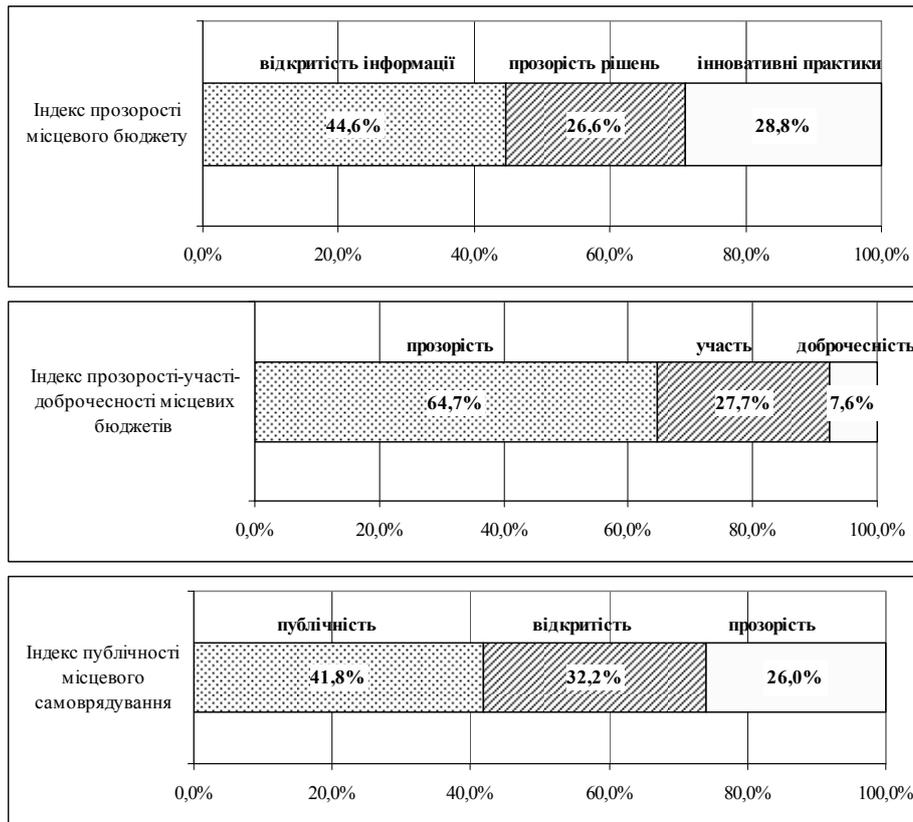

Рис. 1. Структура індексів за параметрами оцінювання [сформовано автором на основі офіційних даних сайтів (<http://www.probudget.org.ua/>; <http://publicityindex.org/>) та [4-6; 8]]

ВИСНОВКИ

Відаючи належне розробкам науковців та фахівців в сфері оцінювання рівня прозорості місцевих бюджетів, вважаємо за доцільне обґрунтувати наступ-

ні засади оцінювання місцевих бюджетів та органів місцевого самоврядування.

По-перше, важливим є уточнення понятійно-категоріального апарату. Бюджетна прозорість, участь

громадськості у бюджетному процесі та ефективні інститути формального контролю повинні працювати разом і на національному, і на місцевому рівнях. Відсутність або нестача будь-якого з цих трьох основних елементів негативно впливає на функціонування всієї системи, зменшуючи ймовірність відображення в бюджетній політиці потреб та пріоритетів нації та збільшуючи можливості прояву корупції й неефективного управління коштами місцевих бюджетів. Отже, прозорість бюджетного процесу, участь громадськості та ефективний контроль – це запорука ефективного бюджетного менеджменту і на національному, і на місцевому рівнях, основними принципами, якого відповідно мають бути: прозорість (відкритість), достовірність, інноваційність тощо. Лише при наявності всіх цих компонентів бюджетний менеджмент буде ефективним. Тому вважаємо доцільним використовувати назву «Індекс прозорості (відкритості) бюджетного менеджменту на місцевому рівні», що точніше характеризує зміст оцінюваних процесів.

По-друге, доцільним є використання розробленої Міжнародним бюджетним партнерством (International Budget Partnership) методики розрахунку Індексу відкритості бюджету (Open Budget Index), адаптованої з урахуванням особливостей українського законодавства. Принципові моменти, які мають бути покладені в основу розрахунку українського аналогу такі: 1) мають розраховуватися окремо індекс прозорості (відкритості) бюджету та індекс участі громадськості; 2) враховуючи наявність вже існуючих розробок доцільно розраховувати індекс прозорості (відкритості) діяльності органів місцевого самоврядування; 3) має розраховуватися індекс нагляду з боку контролюючих органів, але його необхідно суттєво трансформувати з урахуванням особливостей діючої системи контролю місцевих бюджетів в Україні.

Отже, складовими Індексу прозорості (відкритості) бюджетного менеджменту на місцевому рівні мають бути: 1) індекс прозорості (відкритості) місцевих бюджетів; 2) індекс прозорості органів місцевого самоврядування; 3) індекс участі громадськості на місцевому рівні; 4) індекс контролю (аудиту, нагляду) за місцевими бюджетами та органами місцевого самоврядування на місцевому рівні.

Використання показників оцінювання прозорості бюджетного менеджменту в запропонованому форма-

ті дозволить формувати систему показників узгоджену з вимогами міжнародним стандартам, що дозволить забезпечити порівнянність та зіставність інформації, її доступність та зрозумілість для широкого кола користувачів.

Список використаних джерел

1. Відкритість та прозорість суспільних фінансів в Україні: Спроба оцінки та рекомендації / І. Акімова та ін.. Київ, 2013. 141 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/Projects_2003/2003_01/.../2003_01_ukr_3.pdf (дата звернення: 15.01.2018).
2. Индекс открытости местных бюджетов. Декабрь 2013. URL: https://www.soros.kz/wp-content/uploads/2018/02/ANALYSIS_OLBI_2013.pdf (дата звернення: 15.01.2018).
3. Іваницька О.М. Прозорість фінансово-бюджетної системи України: нові стандарти. *Независимый Аудитор*. 2014. №11-12 (34-35). С. 120-124.
4. Индекс прозорості-участі-добросовісності місцевих бюджетів 2016. Результати вимірювання Індексу прозорості участі та добросовісності місцевої соціально-економічної та бюджетної політики у 17 містах та селищах України / Редактори Бойко А.М., Бринош І.В., Болган В.С. Одеса, 2016. 70 с. URL: http://probudget.org.ua/db_pic/images/files/file_1484574526.0942.pdf (дата звернення: 15.01.2018).
5. Индекс публічності місцевого самоврядування. Звіт 2013 / упоряд. О. Неберикут, І. Швець. Львів: ОПОРА, 2014. 42 с. URL: <http://publicityindex.org/wp-content/uploads/2015/02/INDEX-2014.pdf> (дата звернення: 15.01.2018).
6. Индекс публічності місцевого самоврядування. Звіт 2014 / упоряд. О. Неберикут, І. Швець. Львів: ОПОРА, 2014. 68 с. URL: <http://publicityindex.org/wp-content/uploads/2015/01/1.pdf> (дата звернення: 15.01.2018).
7. Каримова М.Т., Махкамов Б.Б. Прозрачность бюджета на местном уровне. Душанбе: Ирфон, 2017. 86 с. URL: https://www.osiaf.tj/wp-content/uploads/OLBS_Rus-version.pdf (дата звернення: 15.01.2018).
8. Методологія оцінки прозорості місцевих бюджетів. Київ, 2017. URL: http://probudget.org.ua/db_pic/images/files/file_1512648185.8888.pdf (дата звернення: 15.01.2018).

ЛИСТ-ВІДПОВІДЬ СТОСОВНО ПЛАГІАТУ

У журналі "Економіка. Фінанси. Право", № 10 за 2017 р. (С. 56-60) був опублікований огляд "Обережно – плагіат!". Редакція журналу отримала лист від ректора Львівського торговельно-економічного університету.

ЦЕНТРАЛЬНА ОБ'ЄДНАНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ Львівський Торговельно-Економічний Університет вул. Турган-Баранівського, 10, Львів, Україна, 79005 тел.: +38 (032) 275 65 50; 295 81 02 факс: +38 (032) 295 81 02 e-mail: lute@lute.lviv.ua		THE ASSOCIATION OF CONSUMER SOCIETIES OF UKRAINE LVIV UNIVERSITY OF TRADE AND ECONOMICS 10, Turhan-Baranovskoho street, Lviv, Ukraine, 79005 tel.: +38 (032) 275 65 50; 295 81 02 fax: +38 (032) 295 81 02 e-mail: lute@lute.lviv.ua
..... 10.01.2018 № 19/01/18 на № _____		
Редактору щомісячного інформаційно-аналітичного журналу «Економіка. Фінанси. Право» п. Туманян А. О. м. Київ, вул. Хрещатик, 44		
Шановна Анно Оганесівно!		
<p>Щодо Вашого звернення від 26.12.2017р. за № 45 повідомляємо наступне, що із пояснень доц. Бойка Р. В., він протягом тривалого часу проводив науково-методичну співпрацю з доц. Душко З. О. Це спонукало до написання спільної статті щодо сутності аудиту, до якої ним були окреслені актуальність, проблеми та завдання статті.</p>		
<p>Із статтею В. В. Головача «Поняття аудиту» опублікованою у науково-практичному журналі «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» у № 2 за 2012 рік (с. 53-57) він ознайомлений не був.</p>		
<p>Щодо спільної статті, то варіант поданий до друку, за його словами, не викликав жодної недовіри, оскільки попередня співпраця з більш досвідченим колегою, не давала таких підстав.</p>		
<p>Доц. Бойко Р.В. приніс своє письмове вибачення к.ю.н. В. В. Головачу та запевнив, що відкликає своє співавторство із статті «Пошук універсального визначення поняття аудиту», що опублікована у Віснику Львівської комерційної академії за 2015 рік (випуск 48).</p>		
<p>Доц. Душко З. О. в Університеті не працює з серпня 2016 р., коли з нею були припинені трудові відносини.</p>		
З повагою, Ректор		П. О. Кушук
		

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку – це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?**1. Значна (!) економія коштів** на ведення бухобліку:

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру**;
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції – це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.**4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.**

І нарешті – з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно – це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua